150/-

LAKSHANA SABDĀVALI

LAKSHANA SABDĀVALI

Dr. E.Surendran MD(Ay), Ph.D
H O D. Dept of Kayachikitsa
AYURVEDA COLLEGE, KOTTAKKAL

Published by:

Dr. Semeer's
Perfect Publications

LAKSHANA SABDĀVALI

by

Dr. E.Surendran MD(Ay), Ph.D
AYURVEDA COLLEGE, KOTTAKKAL

Ist Published: **Feb 2008**

Type setting & Layout
Urmila Sajith

Printed at
National Offset Press
Randathani
Ph:0494 2610356

Published By
Dr. Semeer Babu K.M.
Perfect Publications
Cherpulassery
9447392592

Price:

PREFACE

This book titled Lakshanasabdavali includes maximum available technical terms in Ayurveda related with signs and symptoms of diseases.

As a preliminary work of a glossary in this regard, I have collected the terms of signs and symptoms from Charaka samhita, Susruta samhita, Ashtaanga sangraha, Ashtaanga hridaya and Madhavanidana. The signs and symptoms and its synonym words itself creat confusion to a scholar who go through these texts.

Present work will give light to the immediate meaning, without much description. Such a book is very essential in Ayurveda which is getting world wide attention. So many people from inside and outside India are now trying to study Ayurveda in a general superficial sense, without any knowledge in sanskrit. Students of Ayurveda find this book useful in their studies.

I present my first and priliminary book named Lakshana sabdavali before the Ayurvedic scholars, students and readers with great pleasure. I hope this will be useful in true sense and give motivation for further work.

In this juncture I express my gratitude to my beloved Guruji Dr.Gurdip singh who lead me towards the proper way of Ayurvedic study.

I take the previlage to express my sincere gratitude to Dr.Madhavankutty Warier, Superindentant of Aryavaidyasala Nursing Home and Research Hospital, Kottakal for forwarding this book.

This book is materialised because of the timely encouragement and support of Prof. Dr.Remadevi.R., Chairman of "Navathi Book release committee" of V.P.S.V.Ayurveda College, Kottakal.

I am extending my thanks to Dr. Sameerbabu of Perfect publication for printing and publishing this book in a good manner.

Kottakkal Dr. E.Surendran MD(Ay), Ph.D
29/01/2008

FORWARD

Nikhantus form an integral component of documented knowledge base of Ayurveda. Along with the various *Samhitas* and equally important other basic texts, *Nikhantus* also played a very significant role in shaping up the scientific framework of Ayurveda. The classical *Nikhantus* like *Bhavaprakasanikhantu*, and *Dhawantarinikhantu* served different purposes. They were not just a dictionary as we presently understand the term. They provided comprehensive information including morphological descriptions, synonyms and cross references with particular reference to materia medica. Since, in the past, a working knowledge of Sanskrit was an essential pre-requisite before commencing the learning of Ayurveda, the classical *Nikhantus* did not have to serve any philological purpose. That, perhaps, is not the case any more. In present times, it is a heterogeneous cross-section of students who come forward to learn Ayurveda. However, such aspirants coming out of their matriculation or plus-two examination, in most cases, have had absolutely no exposure to the Indian classical language of Sanskrit. Nor do they get an opportunity to appreciate the potential of this versatile language from the informal education they receive from their modern-age parents. In such a scenario, there is a very acutely felt need for an appropriate dictionary for all the commonly used terms and expressions used in the Ayurvedic literature. That is the relevance and appropriateness of a publication like "*Lakshanasabdavali*".

Dr. E. Surendran deserves kudos for the remarkable effort that he has taken to collate and organise a large number of basic expressions and terms which a student, teacher or a researcher of

Ayurveda will come across in his/her daily professional life. These terms are related to the symptoms and indications connected with Ayurvedic diagnosis and therapy. Such terms and expressions have been arranged alphabetically and easy and brief descriptive meanings are given in English. Descriptive explanations given in classical texts by earlier masters are cited in very many cases. This enhances the usefulness of the book. A reader can always refer back to classical authors for further elaboration.

This compendium is not like a dictionary like the *Amarakosham.* Nor is it exactly akin to the renowned Nirnayasagar Sanskrit-English dictionary of the great Apte. ***Lakshanasabdavali*** is focused on Ayurveda, that too on symptoms and psychosomatic indications. Rather than being too precise and specific, the author has attempted to provide descriptive meanings, which is likely to be found more useful by students searching for explanations. Dr. Surendran has relied on his long years of teaching and interactions with generations of students for bringing out this compilation.

I have great pleasure to introduce this compact volume as a ready reckoner for the use of young students as well as professional practitioners.

Kottakal
28/01/2008

Dr.P.Madhavankutty, M.D.(Ay)
Superintendent
Ayurvedic Hospital and Research Centre

Abbreviations

C.	- Charakasamhita
S.	- Susrutasamhita
As.	- Ashtangasangraha
Ah.	- Ashtangahridaya
M.N.	- Madhavanidana
Chakra.	- Chakrapanidatta
Gang.	- Gangadharan
Yog.	- Yogeendranathsen
Del.	- Dalhana
Indu	- Indu
Arun.	- Arunadattan
Hem.	- Hemadri
Vij.	- Vijayarakshita
Vac.	- Vachaspati
Su.	- Sootrasthanam
Sa.	- Sareerasthanam
N.	- Nidanasthanam
V.	- Vimanasthanam
K.	- Kalpasthanam
Si.	- Siddhisthanam
Ci.	- Chikitsasthanam
U.	- Uttarasthanam
Tod	-Todara
Chand	-Chandrat
Yog	-Yogeendranath Sen
Gaya	-Gayadasan

अ

अंसः - Shoulder

अंसाभिताप - Warmth in shoulder

अकर्मर्ण्यः - अकर्मण्यः क्रियायां अशक्तः (Arun.Ah.N.15.39) - Loss of motor function

अकर्मशीलता - कर्मणि अनुत्साहः(Dal.S.Sa.1.18) - Lack of interest to do any work

अकामा - मैथुनानभिलाषिणी (Dal.S.Ci.24.114) - Lack of interest in sex

अकारुण्यं - अकारुण्यं निर्दयत्वं (Dal.S.Sa.1.18) - Mercilessness

अकामतः छर्दि - Vomiting without specific reason

अकृतसंज्ञता मूत्रे - कृतेऽपि मूत्रे अकृतसंज्ञता अकृताभासत्वं इव कुर्यात् (Arun.Ah.Su.11.13) कृतमपि मूत्रोत्सर्गं कृतं इव मन्यते (Hem.Ah.Su.11.13), कृते अपि वेगे न वेगं कृतं बुध्यते (Chakra.C.Ci.19.7) - Feeling of urge even after micturition

अकृतसंज्ञता पुरीषे - कृतेऽपि अकृतसंज्ञः कृतेऽपि पुरीषोत्सङ्गे अकृतसंज्ञः कृतपुरीष उत्सर्गं इति संवेदनं न भवति (Arun.Ah.N.8.11) - Feeling of urge even after defeacation

अकोपनं - Habit of not getting angry

अक्रोधव्रतः - विना क्रोधं चर्यते यत् तत् अक्रोधव्रतम् (Chakra.C.Su.3.15)- Habit of not getting angry

अक्षमत्वं - अक्षमः अक्षान्तिः (Indu.Ah.U.21.12) - Intolerance

अक्षान्ति हितोपदेशेषु - हितस्य गुरुपित्रादेः उपदेशाः तेषु, अक्षान्तिः असहत्वं, तदुपदिष्टेषु न क्षमते (Arun.Ah.N.2.8) - Intolerance

अक्षः - Eye, Sense organs

अक्षि - Eye

अक्षि घर्षणं - Sense of friction in the eye

अक्षिपक्ष्म - Eyelashes

अक्षि विशन्ति पक्ष्माणि - Inward bending of eyelashes

अक्षिव्युदासः - व्युदासः स्वस्थानात् च्युतिः (Yog.C.Su.20.11) - spasmodic movement of the eye

अक्षिमर्दनं - Rubbing of the eye

अक्षिराजी - अक्षिराजी अक्षिसिरा (Vij.M.N.59.20) - Appearance of lines in the eye

अक्षिरोधः - अक्षिरोधः स्तम्भः (Arun.Ah.Su.7.23) - Blurred vision.

अक्षिहुण्डनं - हुण्डनं शिरःप्रभृतीनां अन्तःप्रवेशः वक्रत्वं वा अन्ये त्वाहुः अक्षिहुण्डनं अक्षिव्युदासः (Vij.M.N.22.8) - Intrusion of the eye

अक्ष्युपरोधः - Blurred vision

अक्षुत् - अक्षुत् क्षुधाया अभावः (Vij.M.N.4.7)- Loss of Appetite

अक्ष्ण्या रक्तं - Bleeding through eye

अग्नि - Digestive power, Fire (Pyro)

अग्नि उपहति - Loss of digestive power

अग्निकृशता - Loss of digestive power

अग्निक्षयं - Loss of digestive power

अग्निक्षामं - Loss of digestive power

अग्निदग्धनिभं - Colour of burnt scar

अग्निदौर्बल्यं - अग्निदौर्बल्यं अग्निसादः (Yog.C.Su.26.43) - Loss of digestive power

अग्निनाशं - अग्नेः नाशः मन्दता (Yog.C.Su.21.46), अग्नेः जठरस्य नाशःअविपाकः Yog.C.Su.28.10) - Loss of digestive power

अग्निनिभ दिक् दर्शनं - Sees fire like objects in all directions

अग्निपरिक्षीणं - Loss of digestive power

अग्निप्रनष्टं - Loss of digestive power

अग्निबलनाशं - Loss of digestive power

अग्निबलापहरं - Loss of digestive power

अग्निभ्रंश - अग्निभ्रंशः अग्निमान्द्यः (Tod.Ah.N.11.58) - Loss of digestive power

अग्निमान्द्य - Lack of digestive power

अग्निमार्दव - Lack of digestive power

अग्निवध - अग्निवधः अग्निमान्द्यः (Hem.Ah.Su.4.2), अग्निवधः अविपाकः (Yog.C.Ci.11.10) - Loss of digestive power

अग्निवैषम्य - Improper digestive power

अग्निसाद - अग्निसादः अग्निमान्द्यः(Hem.Ah.Su.5.48), अग्निसादः वह्निग्लानिः(Vij.M.N.7.16), अग्निसादः पाक असामर्थ्यं (Arun.Ah.N.5.7) - Lack of digestive power

अग्निहानि - अग्निहानि अग्निमान्द्यः (Yog.C.Ci.11.10) - Loss of digestive power

अग्लानिः - अग्लानिः ईषत् शान्तिः - Lack of Peaceful

(Dal.S.U.39.118)

अघृष्य - अघृष्यं लज्जाशीलं (Yog.C.Ci.9.20), कस्यचित् अपि घर्षणवचनं न सहते (Gang.C.Ci.9.20) - Shyness or does not tolerate with abusing words.

अघ्राणं - Anosmia or Absence of the sense of smell

अङ्कुरः - Polypus or A small vascular growth on the surface of a mucous membrane

अङ्कुशिकः - अङ्कुशिकः खल्लीविशेषः अन्ये अङ्कुशनिपातकर्षणं इव अयुशिका (Dal. S.Su.22.11) - Pain resembling with the pulling by a hook

अङ्गः - Body

अङ्गग्रह - Pressing pain or restricted movement of the body

अङ्गप्रग्रह - Pressing pain or restricted movement of the body

अङ्गग्लानि - अङ्गग्लानौ इति अङ्गशोषे (Chakra.C.Ci.29.38) - Exhaustion

अङ्गगन्धं - अङ्ग गन्धः गात्रे अव्यक्तगन्धः (Gang.C.Su.20.14) - Indistinct bad smell

अङ्गमर्द - अङ्गमर्दः स्फुटनिका (Dal.S.Su.26.10), अङ्गमर्दः अङ्गमोटनं (Vij.M.N.8.23), अङ्गमर्दःअङ्गभङ्गः (Hem.Ah.Su.4.13) अङ्गमर्दःअङ्गवेष्टनं इव वेदना (Yog.C.Su.7.20) - Pressing pain

अङ्गहर्ष - अङ्गहर्षः त्वचः कण्टकितत्वं (Hem.Ah.N.2.17) - Horripilation

अङ्गावमर्द - Pressing pain on body

अङ्गावसादनं - Exhaustion

अङ्गुली - Finger

अङ्घ्रि - Foot

अचिन्ता स्वधर्मेषु - स्वधर्मेषु सन्ध्यावन्दनादिषु नित्यक्रियासु अचिन्ता मनस:अप्रवृत्ति: (Yog.C.N.1.33) - Indifference towards his routine work

अचिन्तितारम्भ - अचिन्तित: अनिरूपितक्रिय: आरम्भ: उद्यम: (Arun.Ah.U.6.6) - Initiation without thinking

अचिर: - Speedy

अचेतनं - अचेतन: सूच्यादिभि: तुद्यमान: अपि पीडां न अवेदयन् (Arun. Ah.N.15.49), अचेतन: स्पर्शज्ञानरहित: (Vac.M.N.24.3) - Loss of tactile sensation.

अचेता - अचेता नष्टसंज्ञ: (Dal.S.Ci.34.19) - Loss of consciousness

अच्छं - अच्छं इति अघनं (Chakra. C.Ci.15.10)अच्छं तनु (Arun.Ah.N.5.32), अच्छं निर्मलम् (Vac.M.N.15.5, Chandra.Ah.N.9.10), अच्छं अकालुष्यं (Arun.Ah.N.9.10), अच्छं अनाविलं (Vij.M.N.32.5) - Clear,

अजरकं - Indigestion

अजस्रं - अजस्रं अनवरतं (Arun.Ah.Sa.4.47) - Continuous

अजिघ्रत्व - अजिघ्रत्वं गन्धाज्ञता (Dal.S.Ci.39.30) - Anosmia or Absence of the Sense of smell

अजीर्ण: - Indigestion

अज्ञान - Ignorance, Illusion

अञ्जनाभं - अञ्जनाभं सौवीराञ्जनवर्णाभं (Vij.M.N.9.6) - Colour of collyrium.

अटनं - Wandering

अणुर्मार्ग - Narrow pathways

अणुद्वार - Tiny or narrow opening

अणुबहुविदारित - Multiple fracture with tiny bone pieces

अणुमुख च्छिद्रः - Tiny openings faced towards internal

अतसीकुसुच्छवि - Colour of Linseed flower

अतसीगन्धं - Smell of Linseed

अतसीफल सन्निभं - Resembles of Linseed

अति - Excessive or Hyperactive

अतिक्रान्तता - अतिक्रान्तता दूरगमनं (Dal.S.Ni.15.7) - Dislocation

अतिग्रथितं - Excessive nodular or Hard

अति तीक्ष्ण पुरीषं - अतिशयेन तीक्ष्णं तत मक्षिकाणां अपसर्पणेन ज्ञेयं (Dal.S.U.40.10) - Stool with excessive pungent smell

अतिनिद्रता - अतिनिद्रता निद्राधिक्यं (Hem.Ah.Su.11.18),

अतिप्रवृत्ति - Hyperactive

अतिप्रसक्तं - Continuous

अतिप्रादुर्भावं - Hyperactive

अतिबद्धं -More obstrctive

अतिमहान् - Hyperactive

अतिमात्रं - Excess

अतिमानुषं - Unprecedent or Super power

अतिवर्तनं - Hyperactive, Hard

अतिविरेचनं - Hyperactive

अतिविसर्ग - Hyperactive

अतिवृत्तं - Hyperactive

अतिवेगं - Hyperactive

अतिसार - Hyperactive

अतिसृष्टं - Hyperactive

अतीव उत्सर्ग - Hyperactive

अतृप्तिकरं - Unsatisfied, Insatiability

अत्यग्नि - Excessive digestive power

अत्यर्थं - Excessive

अत्यात्म वाक् - Speaks more than his natural capacity

अदर्शनं - Loss of vision

अदृष्टि - अदृष्टिः दर्शनरोधः (Dal.Su.5.6) - Blurred vision

अधः शयन - Inclination to lie always on prone position

अधिक्षिप्त - अधिक्षिप्तं स्थानान्तरगतं (Indu.Ah.U.27.11) - Displacement

अधिकाङ्गदर्शन - Seeing body parts in excessive

अधिदन्त - Excessive growth of teeth

अधिमांस - Fleshy growth

अधिरोहणरति - Fond of climbing on heap of stones etc.

अधीरता - Lack of retaining capacity

अधृति - अधृतिः मनसः अधीरता (Dal.S.Sa.1.18), अधृतिः कातरत्वम् (Vij.M.N.20.6) - Lack of retaining capacity, Cowardness

अधोगुरुत्व नाभेः - अधः नाभेः अधः पक्वाशयस्य गुरुता (Vac.M.N.35.6) - Heaviness below the umbilicus.

अधोदर्शन - Looking downwards

अधोवदनशयन - Inclination to lie always on prone position

अध्यस्थि - अध्यस्थि अधिकं अस्थि (Hem.Ah.Su.11.11) - Hypertrophy of bone

अनति तीक्ष्ण पुरीषं - Stool with slight pungent smell

अनतिविकृतबीभत्सचेष्टा - अनतिविकृत नाति बीभत्सचेष्टा (Yog.C.N.8.8-3) - Slight loathsome activity

अननुबन्धन - Obstruction

अनभिकांक्षा - Lack of desire

अनभिनन्दन - अनभिनन्दनं अनभिलाषः (Chandra.Ah.U.15.10) - Lack of desire

अनभिमत - Lack of desire

अनभिलाष - Lack of desire

अनल द्वेष - Aversion to fire (Pyrophobia)

अनलप्रभ दृष्टिमण्डल - The colour of pupil become glowing fire

अनलव्याप्तलोकदर्शन - अनलेन अग्निना व्याप्तलोकः तत् दर्शी सर्वं अनलव्याप्तं इव पश्यति (Yog.C.Ci. 10.10) - Sees surrounding objects in fire

अनल्पं - Excessive

अनवस्थितरूपदर्शन - रूपं मूर्तिः (Gang.C.N.8.8.1) - Objects looks as unstable

अनार्तव - अनार्तवं रजःशून्यः (Vij.M.N.62.11) - Loss of menstruation.

अनालक्ष्यगन्ध - Insignificant smell

अनाविलं - Turbidless

अनिद्रता - अनिद्रता अल्पनिद्रता (Yog.C.Su.20.11) - Diminished or loss of sleep

अनिमिषचक्षुः - अनिमिषचक्षुः निमेष असमस्त चक्षुः (Vij.M.N.22.47) - Widely opened eye

अनिमिषाक्षः - अनिमिषाक्षः सदा स्फुरितनेत्रः (Vij.M.N.2.70) - Widely opened eye

अनियत वाक् - सततं अनियतानां असंबद्धानां गिरां वाचं उत्सर्गः उच्चारणम् (Yog.C.N.7.7-1)

अनियतानां गिरां उच्चारणं उत्सर्गः प्रयोगः प्रलाप इति यावत् (Gang.C.N.7.7-1) - Incoherent speech.

अनिल इच्छा - Fond of sitting in wind

अनिलद्वेष - Aversion to sit in wind

अनिलवत् - With flatus

अनिस्सरण - Retention

अनीशता - अनीशता असामर्थ्य म् (Arun.Ah.N.15.31, Vij.M.N.22.52) - Loss of power

अनीश्वरः - अनीश्वरः अक्षमः (Yog.C.Ci.13.6) - Intolerence

अनुकार स्वर - अनुकारं कुरुते सदृशकरणं करोति (Chandra.Ah.U.4.2) - Imitation of other's speech.

अनुपदेहः - Lack of mucus

अनुबद्ध - Continuous

अनुबद्धरुक् - अनुबद्धा लगना रुक् वेदना यस्य तं अनुबद्धरुक् (Chandra.Ah.N.8.10) -Continuous pain

अनुयोग इच्छा - अनुयोगः पृच्छा (Yog.C.Ci.9.20) - Fond of

questioning others

अनुलेपन - Applying cosmetics , Coating

अनुष्णं - Lukewarm

अनेकवर्ण - Multiple colour

अनेकाभ - अनेकाभः नानावर्णः (Arun.Ah.U.21.6) - Multiple colour

अनौजस्य - Loss of enthusiasm

अन्तप्रवेश - Indrawing

अन्तर्गलस्वर - Muffled sound

अन्तर्मुखत्वं रोम्णां - Inward bending of eyelashes

अन्तिकस्थं दूरस्थं दर्शन - निकटस्थं दूरस्थं मन्यते (Arun.Ah.U.12.3) - Remote appearance of a near object.

अन्नपीडितपुरीषं - Stool mixed with food articles

अन्नप्रद्वेष - Aversion to food

अन्नमद - अन्नेन भुक्तेन मदो हर्षक्षय अन्नमद (Dal.S.K.2.30) - Dissatisfaction in food

अन्नमार्गरोध - Obstruction to the path of food

अन्नरसखेद - अन्नरसखेदः अन्नरसे खेदः अवसादः सर्वरसेषु अनिच्छा इत्यर्थः (Chakra.C.N.1.21), अन्नरसखेदः अश्रद्धा अश्रद्धया अन्नं केवलं न अभिलषति, मुखक्षिप्तं तु भुङ्क्त अरोचकेन मुखक्षिप्तं अपि न खादति (Yog.C.N.1.21), अन्नरसखेदः खिद विखाते इति अुरसावसादन विघातः (Gang.C.N.1.21) - Lack of interest to take food

अन्नविकृति द्वेष - Aversion to the derivatives of food

अन्नविद्वेष - Aversion to food

अन्नाश्रद्धा - अन्नाश्रद्धा अन्नविद्वेषः (Dal.S.Su.24.9) - Dislike to take food

अन्नावरोध - Obstruction to food

अन्यनेयौ पाद - Feels as pulling by others Feels as others

अन्यस्य इव - Feels as others

अन्येन इव - Feels as others

अपकर्तन - अपकर्तनं इति परिकर्तनरूपा वेदनायुक्तः (Chakra.C.V.1.17) - Cutting pain

अपकर्षणं - अपकर्षणं अपकर्षणाकारा वेदना (Chakra.C.Si.9.6) - Stretching pain

अपक्तिशक्ति - अपक्तिशक्तिः मन्दाग्निता (Vij.M.N.28.4), अपक्तिः अपाकः (Hem.Ah.Su.12.53) - Loss of digestive power or Indigestion

अपगमनं - Falling

अपगमस्मृति - अपगमं अपायः, अनेन संज्ञाव्युत्पत्तिःदर्शित अप अपगतः स्मारः स्मरणं अनुभूतार्थे

विज्ञानम् (Yog. C.Ci.10.3) - Loss of memory

अपचय - Emaciation

अपध्वंसन - Falling

अपवर्तनं - अपवर्तते वक्रीभवति (Dal.S.N.1.70) - Twisting

अपश्यन् -अपश्यन् प्रायेणलोकंप्रतिदृष्टिनकरोति (Gang.C.Ci.9.20) - Does not look forwards or Introvert

अपसरण -अपसरणं बहिर्निर्गमनम् बहिर्गतिः अन्तः अप्रवेशः इत्यर्थः

(Dal.S.Ci.34.14) - Protrusion

अपसव्यपरीधान - अपसव्यपरीधानं वामभागशरीरकृतवस्त्रं (Chandra.Ah.U.4.42), अपसव्यवस्त्रः वामोत्तरीयः (Vij.MN.20.22) - Upper garment worn in a fashion so as fall on his left arm.

अपहरण - अपहारिणं कृशत्व वैवर्ण्यकरं (Vij.M.N.28.14) - Wasting with discolourataion

अपाक - अपाकः अविपाकः (Yog.C.Su.17.53) - Indigestion

अपानः - Rectum

अपास्तबुद्धि - Loss of intelligence

अपास्तसंज्ञा -Unconsciousness

अपास्तस्मृति -Loss of memory

अपिच्छिलं - अपिच्छिलं रूक्षं इत्यन्ये (Dal.S.Su.14.21) - Rough

अपुरीषं पुरीषं - Watery stool

अपूर्वध्वनि - अपूर्वध्वनिः अलौकिक शब्दः(Arun.Ah.Sa.5.23) - Unprecedented sound

अपौरुष - More than one's natural capacity

अप्रतिसञ्चार - Retention

अप्रतिहन्यवाणी - अप्रतिहन्यवाणि इति नित्यवाक इत्यर्थः (Yog. C.Ci.9.22) - Speaking continuously

अप्रधृष्यं - Invincible or cannot be defeated

अप्रवर्तनं - Retention

अप्रवृत्तिः - अप्रवृत्तिः सङ्गः(Yog.C.Su.7.8, Chandra.Ah.N.12.7), अप्रवृत्तिःनिरोधः (Gang.C.Su.7.8) - Retention

अप्रशान्त - अप्रशान्तः प्रचण्डः (Vij.M.N.18.8) - Agitated.

अप्रसन्नदर्शन - प्रसादरहितदर्शनम् (Gang.C.Ci.9.20) **अप्रसन्नदृष्टिः** कलुषदृष्टिः (Chandra.Ah.U. 4,41)- Unpleasant look

अप्रसाद इन्द्रिय - Weakness of sense organs

अप्रसिद्धि - अप्रसिद्धिः इति स्वव्यापारे असामर्थ्यं (Yog.C.N.1.21), अप्रसिद्धिः अचलनत्वं इव(Gang.C.N.1.21) - Loss of activities

अप्रहर्ष - अप्रहर्ष इति स्त्रीविषये अनभिलाषः (Dal.S.Su.24.9) अप्रहर्ष ग्लानिः(Gang.C.Sa.2.23) **अतुष्टिः** (Dal.S.Su.15.7) आनन्दाभावः(Dal.S.U.39.26) प्रीत्याभावः (Vij.M.N.2.5) - Lack of interest in sex

अप्सु अवसीदति - अप्सु जले अवसीदति निमज्जति (Vij.M.N.3.12) - Sinking in water.

अप्सु उपप्लवति - Floating in water

अप्सु निमज्जति - अप्सु पानीयेषु निमज्जन्ति बुडन्ति (Dal.S.Su.32.4) - Sinking in water.

अप्सु प्लवति - Floating in water

अप्सु मज्जति - Sinking in water.

अभक्तरुक् - अभक्तरुक् अरोचकः (Dal.S.U.39.77) - Loss of appetite

अबद्ध वाक् - अबद्धा असंबद्धा वाक् यस्य तस्य भावः (Yog.C.Ci.9.6) अविरतं संबद्धासंबद्ध

वाक्यवचनम् (Gang.C.Ci.9.6) - Incoherent speech

अबलत्व - अबलत्वं निर्बलत्वं (Dal.S.U.44.3) - Loss of physical strength.

अबहलं - Thinness

अबुद्धित्व - Lack of intelligence

अबुभुक्षा - अबुभुक्षा अक्षुधा (Yog.C.N.3.15) - Loss of Appetite

अभक्तच्छन्द - अभक्तच्छन्दः भोजन अनभिलाषः (Dal.S.Ci.2.17), अभक्तच्छन्दो भक्तारुचिः (Dal.S.U.41.13), अभक्तच्छन्दः भोजने अश्रद्धा (Vac.M.N.10.6) - Lack of interest to take food Desire

अभिकाङ्क्षा - Desire

अभिकाम - अभिकामः अभिलाषुकः (Dal.S.U.60.12) - Desire

अभिताप - Hotness

अभिद्रवण - Harassment (trouble and annoy continually or repeatedly) towards others.

अभिनन्दन - अभिनन्दति अभिलषति (Arun.Ah.N.16.36) - Desire, Fond of

अभिनिवेश - अभिनिविष्टं रतम् (Yog.S.Sa.4.39.3) - Desire, Fond of

अभिनिस्सरण - Excessive

अभिप्रायता - Desire, Fond of

अभिरत - Desire, Fond of

अभिलाष - Desire, Fond of

अभिवृद्धि - स्वप्रमाणात् आधिक्यं जनयति (Arun.Ah.N.12.24) - Enlargement

अभिषङ्गः - अभिषङ्गः आसक्तिः रतिः प्रीतिरिति यावत् (Tod.Ah.N.10.38) - Desire, Fond of

अभिष्यन्दः - Discharge

अभिहनन - Harassment (trouble and annoy continually or repeatedly) towards others.

अभीक्ष्ण- अभीक्ष्णं पुनः पुनः (Yog.C.N.2.6) - Frequently

अभुभुक्षा - अबुभुक्षा अक्षुधा (Yog.C.N.3.15) -Loss of appetite.

अभूतदर्शन - Sight of unexisted things

अभोजन - Loss of appetite

अभोजनाभिलाषी - अभोजनाभिलाषी भोजन अनभिलाषी (Yog.C.Ci.9.20) - Loss of appetite

अभ्यन्तरत सङ्कोच - Indrawaing towards centre

अभ्यन्तरायातनेत्र - अभ्यन्तरायातनेत्रः क्षीणदृष्टिः (Dal.S.U.56.11) अभ्यन्तरायातनेत्रः कोटरान्तप्रविष्ट अ f क्ष ग ा ` ल क ः (Vij.M.N.6.23) - Sunken eye.

अभ्यर्दित - अभ्यर्दितः पीडितः (Dal.S.U.49.9) - Painful

अभ्युन्नत - Elevated

अभ्रदर्शन - Sight of cloud before eyes

अभ्रसंप्लवं व्यभ्रे दर्शन - व्यभ्रे विगतघने अभ्रसंप्लवं मेघानां सर्वतो गमनम् (Dal.S.U.7.21) - Sight of un-existed moving clouds

अमनोज्ञगन्ध - Unpleasant smell.

अमनोज्ञदर्शन - Unpleasant appearance

अमर्त्य - अमर्त्यः अमानुषः (Chakra.C.Ci.19.17), अमर्त्यः अमानुष्यः अनुचितो वा (Vij.M.N.20.17) - More than one's natural capacity

अमर्ष - अमर्षः अक्षान्तिः (Chakra.C.Ci.9.12), अमर्षः असहिष्णुत्वं न तु रोषः (Vij.MN.2.10), अमर्षः क्रोधः (Dal.S.Sa.1.19), अमर्षः

अक्षमशीलं (Yog.C.Sa4.38-2) - Intolerance

अमलं - Clear

अमानुष - Unprecedented, Unmanly or Super power

अम्बु इच्छा - Fond of taking water

अम्बुतुल्यं - Resembling water

अम्भोनिभ - Colour of cloud

अम्ल इच्छा - Fond of sour taste

अम्लगन्ध - Sour smell

अम्लभक्षणाक्षम - अक्षमः अक्षान्तिः (Indu.Ah.U.21.12) - Intolerance to sour taste

अम्लरसता - Sour taste

अम्लस्पर्शासहत्व - Intolerance to sour taste

अयानै गमनोद्यम - अयानैः इति हस्त्यादि यानव्यतिरिक्तैः (Chakra.C.N.7.7-1), अयानयानं यानि यानानि न भवन्ति तैः यानं गमनं गमनचेष्टा इत्यर्थः (Yog.C.N.7.7-1) - Riding on undesirable vehicles.

अरति - अरतिः न कुत्रचित् अवस्थितिः चित्तस्य (Dal.S.Ci.34.6), कस्मिन् अपि विषये न चिरावस्थितिः (Vac.M.N.2.4), स्थानासनशयनादिषु अनवस्थितत्वं चेतसः (Arun.Ah.Su.2.24). - Restlessness due to dissatisfaction.

अरसग्राहिता - loss of gustatory sensation

अरसज्ञता - अरसज्ञता रसाज्ञानं (Yog.C.Su.20.11) रसज्ञान अभावः (Gang.C.Su.20.11) रस अप्रतिपत्तिः (Chakra.C.Su.28.9) - Loss of gustatory sensation

अरसज्ञान - Loss of gustatory sensation

अरसवेदिनी - Loss of gustatory sensation

अरु - अरुषां व्रणानां (Dal.S.Su.24.9) - Ulcer

अरुचि - अन्ने अरुचिः अन्नाभिलाषः (Dal.S.U.42.12) अरुचिः मुखप्रविष्टस्य अभ्यवहरण असामर्थ्यम् (Yog.C.Su.28.9) अरुचिः प्रार्थित अन्नभक्षण असामर्थ्यं (Chakra.C.Ci.16.14) - Loss of appetite

अरुण - Dawny red

अरुणवर्ण - Dawny red

अरुणाभदर्शनं - अरुणं ईषत् लोहितः (Chandra.Ah.U.14.5) - Objects look like dawny red.

अरूंषिका - Ulceration

अरोचक - अरोचकं अरुचि (Yog.C.Su.17.53) अरोचकः अन्नाभिनन्दता (Chandra.Ah.U.3.27) - Loss of appetite

अरोम - Absence of hair

अर्कपयोलेश निचित इव - अर्कक्षीरलवनिचित इव (Arun.Ah.U.14.5) - Looks as coated with juice of Arka (Calotropis gigentea)

अर्कपरिवेषदर्शन - Looks circle of sun

अर्ति - अर्ति पीडा (Arun.Ah.Sa.2.10), अर्ति शूला (Arun.Ah.Su.7.19) - Pain

अर्थिता - Desire, Fond of

अर्दिताकृतिकरण - अर्दितस्य व्याधेः आकृतिकरणं तेन अर्धवक्त्रभ्रमणादि करणं इत्यर्थः अर्दिताकृति हन्वाकृतिभावः तत करणं (Chakra. C.N.7.6) - Twisting of face resembling facial paralysis

अर्बुद - Tumor

अर्श - Piles or polypus

अलक्ष्यपद - Indistinguishable voice

अलङ्कारः अनलङ्कारै - Decorate with undecorable articles

अलाबुपुष्पसङ्काश - Colour of the flower of Alaabu (Lagrnaria vulgaria)

अलोम - Absence of hair

अल्प - Less, Scanty, Diminished

अल्पनिद्रता - Loss of sleep

अल्पप्राणता - अल्पप्राणता मनसः बलहानिः (Chakra.C.N.1.35) - Loss of mental strength

अल्पबल - Loss of physical strength or weakness

अल्पबुद्धि - Lack of intelligence

अल्परुज - Light pain

अल्पशः - अल्पशः अल्पं अल्पं कृत्वा (Dal.S.U.39.38) - Frequent and scanty

अल्पाग्नि - Diminished digestive power

अल्पाल्प - Frequent and scanty

अल्पाहार - Intake of less quantity of food

अवकूजनं - अवकूजनं शब्दतमनम् (Yog.C.N.8.82) - Voice resembles the sound of pigeon

अवगाढं - Hard

अवगुण्ठन - Likes to cover the head with hands.

अवग्रह - Restricted movement

अवघर्षण - Frequent rubbing

अवच्छिन्नं - अवच्छिन्नं सन्तत अस्रवाहि (Arun.Ah.36.13) - Continuous

अवज्ञा - Contempt

अवतरणं - अवतरणं कोथनम् (Tod.Ah.N.14.16) - Putrifaction

अवदरणं - अवदरणं विदारणम् (Dal.S.N.6.130) त्वगवदरणं बाह्यतन्मात्रावदरणं चर्मावदरणं तु सन्नं अपि त्वचां दरणम् (Chakra.C.Su.20.14), - Cracks or fissure

अवधमन - अवधम्यते गजारूढस्य इव सर्वगात्रं चालयते (Vij.M.N.12.33), अवधमति पीडयति उरोरुजा (Yog.C.N.6.6), उरो अवधमनं वक्षोरुजा (Gang.C.N.6.6) कण्ठ अवधमनं कण्ठोध्वंसः (Gang. C.N.6.6) - Frequent shaking movement of the body or pain in chest or irritation in the throat

अवनुन्नत्वं - अवनुन्नं प्रेरितम् (Chakra.C.N.1.21), उरसो बन्धभूतत्वम् (Gang.C.N.1.1) - Twisting pain in chest.

अवपाटन - अवपाटितं एकदेशोत्पाटितम् (Chakra.C.N.1.21) - Uprooting pain in local area.

अवपीडन - Pressing pain

अवबन्धः - अवबन्धः अप्रवृत्तिः(Dal.S.Sa.3.13) - Inactive

अवभङ्ग - नासावभङ्ग : नासास्रोतोवैगुण्यं, तत् च अनुनासिकवाक्यत्वेन ज्ञेयं (Dal.S.K.3.41) - Injured nose which is elicited by voice.

अवभञ्जन - Breaking pain

अवभेदक - Breaking pain

अवमर्द - अवमर्दः अङ्गवेदना (Gang.C.Su.20.12) अवमृद्यते क्षुद्यते (Arun.Ah.N.15.25) - Pressing type of pain

अवमान लब्धेषु - लब्धेषु चावमान इति प्राप्तेषु अभ्यवहार्येषु आहार्येषु अनुपयोगोऽवधीरणम् (Chakra.C.N.7.7-1) - Disgust for food articles.

अवमानिता तल्लाभे - Disgust for food articles.

अवमोटन - Cramps

अवयवः - Body

अवरोध - अवरोधः निष्क्रियं निश्चेष्ट (Dal.S.U.3.23), अवरोधः अप्रवृत्तिः (Vij.MN.15.5) - Retention or stiffness

अवलुप्यत इव - अवलुप्यत इव छिद्यत इव (Chakra.C.Si.12.13-8) - Cutting pain

अवशातनं - मांसानां अवशातनं शटितत्वात् गलनं (Dal.S.K.4.37) - Putrifaction

अवसाद - अवसीदति बुडति (Dal.S.N.10.25) - Sinking, Depression, Exhaustion

अवस्रंसनं - Flabbyness

अवाङ्मुख - अवाङ्मुखःअधोमुखः (Dal.S.Su.33.25) - Downward looking face

अवाश्री - अवाश्री अधोमुखः (Vij.M.N.20.16) - Face looking downwards.

अवाञ्छा - Lack of desire

अवितथ - अवितथं यथार्थं (Dal.S.U.60.8) - Tells truth

अविपक्वं - Indigested

अविपाक - अविपाकः अन्नस्य अपक्तिः(Arun.Ah.N.2.7) - Indigestion

अविमलेन्द्रियत्वं - Weakness of sense organs

अविमुक्त - अविमुक्तं अविश्लिष्टं (Dal.S.N.15.5) - Incomplete

अविवर्ण - Colouroless

अविशुद्ध - Bad

अविसर्ग - Retention

अवेक्षा पाण्योः- पाण्योः अवेक्षा भूयसा स्वपाणि पश्यति (Arun.Ah.N.5.9), पाण्योः कराग्रद्वयस्य अत्यर्थं अवेक्षणं पर्यायेण स्वकरद्वयस्य भद्राभद्ररूपतया दर्शनं अकारणं (Gang. C.N.6.13). - Looks towards arms frequently without any specific cause

अवेगं - Involuntary or without reflex

अव्यक्त दर्शनं - Blurred vision

अव्यक्त वाक् - अव्यक्तं परिपीडित वर्णपदं (Vij.M.N.22.47), अपरिस्फुटवाक (Chandra.Ah.U. 40.10) अस्पष्टवाक (Dal.S.U.53.5) - Indistinct Speech

अव्यवस्थित - अव्यवस्थितः अनियतः (Arun.Ah.N.2.26) स्तम्भस्वेदयोः अव्यवस्था (Hem.Ah.N. 2.26) - Irregular

अशक्ति - Lack of capacity to do properly

अशक्तिः क्रियासु - क्रियासु अशक्ति इति सामान्येन शरीरस्य क्रियाश्चात्र उत्क्षेपण आक्षेपण प्रसारण आकुञ्जन लक्षणः (Dal.S.Su. 25.37) - Loss of motor function

अशन इच्छा - Desire to take food

अशब्दं - Soundless

अशब्दश्रवणं - अशब्दश्रवणं शब्दाभावे अपि शब्दश्रवणम् (Chakra.C.

Su.20.11) - Acousma or hearing nonexisting sound

अशुचि - अशुचि:स्नानादिद्विषं (Chandra.Ah.U. 4.28) - Absence of cleanliness.

अशुद्धि - Dirty

अशुद्धि हृदयस्य- हृदयस्य अशुद्धिः हृदयं पूर्ण इव गुरु इव अपरे (Vac. M.N.2.61) and हृदय अशुद्धिः जाड्यं (Gang.C.Su.16.7) - Feeling of fullness in the epigastric region.

अश्रद्धा - अश्रद्धा अन्नाभिलाषः (Arun.Ah.Su.8.29), अश्रद्धायां मुखप्रविष्टस्य आहारस्य अभ्यवहरणं भवत्येव परन्तु अनिच्छा (Chakra.C.Su. 28.9), अश्रद्धायां तु केवलं नाभिलषति मुखस्थं तु भक्ष्यत्येव इति विशेषः(Arun.Ah.N.7.18) - Lack of interest to take food

अश्रु - अश्रु आनन्दजं शोकजं वा नेत्रोदकं (Hem.Ah.Su.4.1) - Lacrimation

अश्रुति - Loss of hearing

अश्मगर्भ इव - Stony hardness

अश्मगर्भाभ - Stony hardness

अश्मावृतोपं - अश्मावृतोपमं अश्माक्रान्तं (Chakra.C.Su.17.35), अश्मशिलाक्रान्तं इव भारिकं भवति (Yog.C.Su.17.35) and प्रस्तिशिलाक्रान्तं इव (Gang.C.Su.17.35) - Feeling of heaviness like bearing of stone

अष्ठीलवत् - अष्ठीला दीर्घवर्तुला पाषाणविशेषः (Dal.S.K.1.38) - Stony hard

अष्ठीला इव - ष्ठीला दीर्घो लोहमय ग्रन्थिः (Chakra. C.Ci.13.37) - Stone like excessive hardness

असंज्ञिता - असंज्ञिता संज्ञानाशः (vij.M.N.12.74) - Unconsciousness

असंज्ञकल्पं - असंज्ञकल्पं मृतप्रायं (Vij.M.N.8.15) - Unconsciousness

असंबद्धवचनं - असंबद्धवचनम् स्वल्पः अल्पः (Gang.C.Su.24.32) - Incoherent speech

असंवृतमुखं - Wide opening

असंवृतगुदं - असंवृतगुदं गुदसंवरणाक्षमम् (Vij.M.N.3.18) असंवृतगुदं असंकुचितगुदम् (Dal.S.U.40.21) - Prolapsed anus.

असंवेदनं - असंविदन् अविजानन् (Indu.Ah.U.37.11) - Loss of power of sense organs

असंहतं - असंहतं नात्यच्छं नातिघनं नस्त्यायति इत्यर्थः (Dal.S.Su.14.22), शिथिलं द्रवं (Gang.C.I.7.24), असंहतं शिथिलं (Arun.Ah.Su.16.30), असंहतं अग्रथितं (Yog.C.Su.13.58) - Unformed, uncoagulated

असकृत् निद्रता - Improper sleep

असत् दीपदर्शनं - Sees unexisted light in

असत् ज्वलनज्वालादर्शनं - Sees unexisted flames

असत् तारका दर्शनं - Sees the unexisted stars

असत् रूपदर्शनं - असन्ति मिथ्याभूतं (Yog.C.Ci.10.7) - Sees unexisted objects

असम्प्राप्ति -असंप्राप्तिः ग्रहणम् (Dal.S.Sa.4.49) - Loss of power of sense organs

असहत्व - Intolerance

असहिष्णुत्व - असहिष्णुत्वं क्रोधनत्वं (Dal.S.U.39.86) - Intolerance

असामर्थ्यं - Incapability

असार - Ill nourishment.

असित - Black colour

असुखी - असुखी दु:खी (Chandra.3.33) - **Unhappy disposition**

असूयन वाक् - अपरिपूर्णवचनता (Indu. Ah.N.5.25), वक्तुं न इच्छति (Chakra.C.Ci.8.54) - **Interrupted speaking**

असृकष्ठीव - Spitting of blood (Haemoptysis)

असृक् छर्दि - Vomiting of blood (Haemetemesis)

असृक् इच्छा - Desire to blood

असृक् गन्ध - Smell of blood

असृक् निमग्नारिष्टाभ दर्शनं - असृजा रक्तनिमग्नं यत् आश्रितफलं तेन सदृशम् (Indu.Ah.U.15.14) - **Objects look like the colour of neem dipped in blood.**

असृक् पूर्णता - Intra abdominal bleeding

अस्कन्धी रक्तं - अस्कन्दि स्त्यानरहितं (Dal.S.Su.14.21) - **Uncoagulated blood**

अस्थान वाक् - Speaking at inappropriate place

अस्थिनिभ - Colour of bone

अस्पर्शसह - अस्पर्शसहं च वस्त्रादि स्पर्शनासहं (Vac.M.N.49.20). - **Intolerence with touch.**

अस्राक्षि - सास्र: अश्रुपूर्णनेत्र:(Dal.S.U.39.40) - **Lacrimation**

अस्रकल्पं -अस्रकल्पं रक्तसदृशं (Dal.S.U.45.10) - **Colour of normal blood**

अस्रवणं - Loss of hearing

अस्वप्न - Sleeplessness

अस्वप्न इच्छा - Desire to awaking

अस्वस्थचित्त - अस्वस्थचित्तं पीडितचित्तं (Chandra.Ah.U.4.44) - disturbed mind

अस्वास्थ्य - Discomfort

अस्वेदनं - अस्वेदः स्वेदवहस्रोतसां अवरोध(Yog.C.N.5.7) - Loss of sweating

अहर्ष - अहर्षः स्त्रीषु रिंसाया अभावः (Vij.M.N.4.15) अहर्षणं च सत्यपि ध्वजोत्थाने मैथुनाशक्तिः (Chakra.C.Su.28.18)

आ

आकांक्षा - इच्छा - Desire

आकुञ्चनं - सिराकुञ्चनं कुटिलसिरा इति लोके वदति (Dal.S.N.1.27), पर्वणां आकुञ्चनं सङ्कोचः (Chakra.C.Su.7.19) - Contraction

आकुलता - Perplexity or confusion

आकूजनं - पारावत इव आकूजन् अव्यक्तशब्दं कुर्वन् (Arun.Ah.N.3.31) - Coo (voice resemblesthe sound of pigeon), Lament

आक्रोशनं - आक्रोशनं अन्तस्वरै: रोदनं (Dal.S.Sa.9.12) - Wailing

आक्षेप - आक्षिपति हस्त्यारूढ पुरुषस्य इव गात्रं चालयति (Vij.M.N.22.28), आक्षिपेत आक्रमति (Arun.Ah.N.15.17), आक्षिपेत संहरेत(Arun.Ah.N.15.18, Dal.S.N.1.64) - Convulsion, Harassing.

आगारधूमाभं - आगारधूमाभं गुहधूमतुल्य वर्ण (Yog.C.Ci.4.12) - Smoky colour

आगारसन्निभं - Smoky colour

आचारविभ्रमं - आचारः शास्त्रशिक्षाकृतव्यापारःतत् विभ्रमात्

अशुचात्याचारति (Chakra.C.N.7.5) - Improper manner and do ugly behavior

आटोप -आटोपः गुडगुड शब्दः (Hem.Ah.Su.11.13), उदरपूरः (Dal.S.U.42.8), उदराध्मानम (Yog.C.N.3.7), कुक्षौ शब्दवत वातभ्रमणम (Chakra.C.I.5.12), क्षोभः (Arun. Ah.Su.28.28), सवेदना गुडगुड शब्दः (Dal.S.N.1.88), आध्मानम (Dal.S.Su.15.15), तनतनिः (Gang.C.N.8.6) - Distension of abdomen with gurgling sound

आटोप सन्धि - Crackling sound in joints

आतता त्वक् - Stretched skin

आतनता - आतन्यते विस्तार्यते (Chakra.C.Ci.28.30) - Stretched skin

अतन्यते लघ्वल्पा भोजनैः अपि - आतन्यते इति विस्तीर्यते (Chakra.C.Ci.13.19) - Fullness of abdomen even taking less food.

आदंशशोफः - आदंशशोफो आसमन्ततो दंशस्य शोफ इत्यर्थः (Dal.S.K.4.37) - Swelling around the site of bite

आदीप्तगुणदर्शनं - गुणान् रूपाणि (Vij.M.N.59.42) - Looks sunlike objects

आदीप्तरूपद्रशनं - आदीप्तं ज्वलितम् (Chakra.C.N.8.8.2) - Looks of glowing things.

आध्मातं इव - आपूरितं इव (Chandra.Ah.U.15.3) - Feeling of fullness

आध्मातग्रीवं - आध्मातग्रीवं इति पूरितस्तब्धग्रीवं (Chakra.C.N.8.8.1) - Feeling of fullness in neck.

आध्मातकन्धरा - आध्मातकन्धरा आपूरितग्रीवं (Chandra.Ah.U.7.10)

- Feeling of fullness in neck.

आध्मानं - आध्मातं वातपूर्ण चर्मपुटक स्थानीयम (Vij.M.N.22.68), आध्मानं उदरापूरः (Dal.S.U.42.144), आध्मानं वायुना सवेदनं उदरपूर्णत्वम(Vij.M.N.2.9), आध्मानं आनाहम (Arun.Ah.Su.11.13) - Distention of abdomen due to gas.

आनति ग्रीवा - Forward bending of neck

आनद्धवस्तिः - आनद्धवस्तिः आध्मातमूत्रधारः (Dal.S.Sa.9.12) - distension of bladder

आननं - Face

आनाह - आनाहः वातमूत्रपुरीषनिरोधः (Dal.S.Su.26.100), बद्धोदरता(Hem.Ah.Su.11.6), जठराध्मातम (Arun.Ah.Su.28.9), ऊर्ध्वाधो वात निरोधः (Vac.M.N.8.4), आनह्यता आध्मानयुक्तो भवति (Dal.S.U.56.70) - distention of abdomen due to obstruction of excreta

आनील - आनीलं इति ईषत् नीलं (Dal.S.U.7.28) - light blue

आन्त्रः - Small intestine

आपीनत्व ड्ड Corpulent

आभुग्नं - आभुग्नं ईषत जिह्मं (Dal.S.N.5.10) - Slight bending

आमाशय - Stomach

आम पुरीषं - Undigested, Immature, not formed

आममत्स्यगन्धं - smell of live fish

आमगन्ध - Smell of raw flesh

आमलपाण्डु - Colour of pale myrobalan

आमिषं इच्छा - Fond of taking flesh

आयाम - सिराणां आयामः इति सिरा प्रसरणं सिरायामः (Chakra.C. Ci.12.10) सिराप्रसरणवत् पीडा (Vij.M.N.36.3), आयामःविस्तरणं (Chakra.C.Ci.29.25) - stretching of vein

आयास इच्छा - Fond of strain

आरक्त छर्दि - Vomit of blood

आर्त स्वर - Feeble voice

आर्तवाघातं - Retention of Menstrual blood

आर्द्रचर्मावनद्ध - आर्द्रवस्त्रावगुण्ठितत्वं इव(Chakra.C.Su.12.76) - Feels as covering with wet dress.

आलक्तकसन्निभं - Colour of the juice of Lac

आलस्य - वाक्मनकायकर्मसु अनुद्यमः (Arun.Ah.N.2.6), सुखस्पर्शप्रसङ्गित्वं दुखद्वेषणलोलता शक्तस्यचाप्यनुत्साहः कर्मण्यालस्यमुच्यते (S.Sa.4.52) - Loss of enthusiasm

आलालतन्तुबद्धं इव - तन्तु गाढं तन्तुवत दीर्घं इत्यर्थः, गलं इव अलालः सामन्तात लाला रूपं इत्यर्थः (Chakra.C.N.4.22) - Looks like saliva

आलुञ्चनं - Tearing in pieces

आलेपं - Coating

आलेहं - Licking

आवर्तचल दृष्टिमण्डल - Unsteady Pupil

आविद्धशिरः - आविद्धशिरस्कं इति वक्रशिरस्कम् (Chakra.C.N.8.8) - Bending of head

आविल - आविलं समलं (Dal.S.N.6.5) आविलं अत्यर्थं कलुषं (Dal.S.N. 6.10) मूत्रदोषान् आविलत्वादीन्

(Yog.C.N.4.47) - Turbid

आविलदर्शन -आविलदर्शनं आकुलदर्शनम् (Vij.M.N.59.17), आविलं समलम् (Dal.S.U.7.18), आविलं धूमाविलम् (Arun.Ah. U.12.9) - Blurred vision

आवृत्त नाभिः - आवर्तन नाभिः तत वृत्त वर्तुल नाभिः यस्य तदेव (Arun.Ah.N.12.40) - Tortuous Umbilicus

आशुपाक - आशुपाकः शीघ्रपाकः (Arun.Ah.Sa.3.75) - Early digestion

आसवतुल्य पुरीषं - Stool resembles Aasava in colour and smell

आस्फालनभूमि - भूमिं आस्फालयन्तं ताडयन्तं (Yog.C.N.8.8-2) - strikes the ground.

आस्फोटनं अक्षि - Bursting pain in the eye

आस्फोटनअस्थाने - Clapping at inappropriate occasions

आस्यम् - Mouth

आस्योपदेहः - आस्योपदेहः मुखस्य लिप्तत्वं (Vij.M.N.4.14), उपलेपो मलवृद्धिः (Dal.S.Su.42.9) coating in the mouth

आस्राव - Exudating

आहारनाश - Intake of less quantity of food

इ

इच्छा - Desire

इच्छाद्वेषौ अनिमित्तत - Like and Dislike with out any reason

इतस्तत दर्शन - Looking in all direction

इन्दुपरिवेष दर्शन - परिवेषो मण्डलम् (Indu.Ah.U.12.14) - Sees circular patch like moon before eyes

इन्दुपाण्डुर दृष्टिमण्डल - Moon like pale pupil

इन्दुभि आजितं इव दर्शनं - Sees things as covered by the light of moon

इन्द्रगोपाभ रक्तं -इन्द्रगोपकः प्रावृट् कालज उद्भिजःइन्द्रवधूलि इति लोके (Dal.S.Su.14.22) - Blood with the colour of earthworm

इन्द्रधनुषप्रभरक्त रक्तं - इन्द्रधनुष्प्रभं नानावर्णं (Arun.Ah.Sa.5.74) - Blood with multicolour like rainbow

इन्द्रधनूंषि दर्शन - Sees rainbow in objects

इन्द्रियबलहानि - loss of strength of sensory faculty

इप्सा - इप्सुः प्रियः(Vac.M.N.20.23) - Desire

इष्टता - Desire

ई

ईषत् - Diminished quntity

उ

उग्रवाक् - उग्रवाक्यं तीक्ष्णवचनम् (Chandra.Ah.U.4.39) - Bold speech

उग्र उच्छ्वास - उग्रः कृच्छ्रः (Yog.C.Ci.12.76) - Difficulty in expiration or laboured breathing.

उग्रगन्धि रक्तं - Blood with pungent smell

उग्ररुक् - Severe pain

उच्चभवनं इच्छा - Fond of residing in big building

उच्चारात् विना अधोवायु - उच्चारात मलप्रवृत्तेः(Arun.Ah.Ci.9.124) - Flatus without defecation

उच्चै उच्छ्वास- उच्चैः इति दीर्घम् (Chakra.C.Ci.17.46) - Very prolonged expiration.

उच्छिष्ट इच्छा - Fond of remnants

उच्छून - Raised, Elivated

उच्छ्रायं - Raised, Elivated

उच्छ्रिताक्षः - उच्छ्रिताक्षं ऊर्ध्वदृक् (Arun.Ah.N.4.9) उच्छ्रिताक्षः उच्छून नेत्रः (Vij.M.N.12.33) - Protrusion of the eye

उच्छ्वास - Expiration.

उच्छ्वास आरोध- उच्छ्वासस्य आसमन्तात् रोधकं उच्छ्वास आरोधकम् (Dal.S.U.42.132) - Suppressed expiration.

उच्छ्वास निरोध - Suppressed expiration.

उच्छ्वास रोध - Suppressed expiration.

उच्छ्वास संरोध - Suppressed expiration.

उत्कम्प - Tremor

उत्क्षेप निग्रह - क्षेपं प्रसारणं तं निगृह्णयात अवरुद्ध्यात इत्यर्थः(Dal.S.N.1.74), चरणोद्धारण अवसरे यः सक्थ्युत्क्षेपः ऊर्ध्वं प्रेरणं तं निगृह्णाति अवमृद्नाति सक्थ्नोः निश्चलत्वं इव उत्पादयति (Arun.Ah.N.15.54) - Restricted foreward movement

उत्क्लिष्ट - Wet

उत्क्लेश - उत्क्लेशः हृल्लासः (Vac.M.N. 35.11), उत्क्लेशः वमनोन्मुखत्वं इव (Hem.Ah.Su.8.25), उत्क्लेशः श्लेष्मनिष्ठीवनं (Dal.S.U.40.11), उत्क्लेशः थूत्करणं (S.U.43.9), उत्क्लेशः दोषाणां स्थानात् चलनं (Arun.Ah.Su.8.25), उत्क्लेशः स्वस्थान एव मूर्तस्य दोषस्य उदयो बुद्बुदवत् उत्थान (Arun.Ah. N.5.31) - Nausea.

उत्क्षेपनिग्रहः सक्थि - चरणोद्धारण अवसरे यः सक्थ्युत्क्षेपः ऊर्ध्वं प्रेरणं तं निगृह्णाति अवमृद्राति सक्थ्नोः निश्चलत्वं इव उत्पादयत्ति (Arun.Ah.N.15.54) - Restricted foreward movement of ower limb

उत्क्षेपणं स्नायुजालस्य - स्नायुजालोत्क्षेपणं स्नायुसमूहस्य ऊर्ध्वं नयनं (Dal.S.Su.26.10) - Contraction of tendon.

उत्तमाङ्ग - Head

उत्तुण्डितं - उत्तुण्डितं उन्नमित त्वङ्मांसं ईषत् दृष्टमुखं इव (Vac.M.N.43.11). - Elevated skin.

उत्पाटनं- उपतप्तं ऊर्ध्वं आकृष्यत इव (Dal.S.Su. 22.11) - Uprooting pain.

उत्पाट्यत इव - Uprooting pain.

उत्पिण्डिताक्षं - उत्पिण्डिताक्षं ऊर्ध्वीभूत पिण्डाकाराक्षं (Yog.C.N.9.8-1) - Protrusion of the eye

उत्रस्तदृष्टि - उत्रस्तदृष्टिः चलितदृष्टिः (Chandra.Ah.U.4.37) - Rolling of the eye.

उत्रास - Trembling

उत्शोष पुरीषं - Dry stool

उत्सङ्ग - Elevated

उत्सन्नं - Elevated

उत्साहक्षय - Loss of enthusiasm

उत्साहभ्रंश - Loss of enthusiasm

उत्साहहानि - उत्साहहानिः कर्माक्षमत्वं (Vac.M.N.25.9) - Loss of enthusiasm

उत्सेधं - उत्सेधं उन्नतत्वम् (Chakra.C.Su.18.8)., उत्सेधः उच्छ्रितः (Yog.C.Su.18.8) - Elevated

उदकं इव पुरीषं - Watery stool

उदकसदृशं मूत्रं - Watery urine

उदकोपमं मूत्रं - Watery urine

उदश्री - उदश्री ऊर्ध्वमुखः (Vij.M.N.20.16) - Habit of upward looking

उदद्वमनं - Vomitting

उदयन्तं आदित्य दर्शनं - Sees the raising sun

उदरम् - Abdomen

उदर्द - शीतपानीयसंस्पर्शात् शीतकाले विशेषतः श्वय थुः शिशिरार्तानां उदर्दः कफसंभवः (Arun.Ah.N.2.22), उदर्दः उरोभिस्पन्दनम् (Hem.Ah.N.2.22), उदर्दः शीतवेपथुः (Chandra.Ah.N.2.22), उदर्दः उक्तो वक्षोभिस्यन्दनैः शीतवेपथुः शीताम्बुस्पर्शजः शोफो रागकण्डूयुतोपरैः, इत्यायुर्वेदप्रकाशोक्त त्रिविधोपि उदर्दः (Hem.Ah.Ci.1.19) - Shivering by cold or Urticaria

उदावर्त पुरीषप्रवर्तनं - Constipated or upward movement of stool

उदीर्ण अक्षि - उदीर्ण स्थानात् परिभ्रष्टं (Indu.Ah.U.26.16) - protrusion of the eye

उदुम्बरफलसङ्काश - Colour of ripened fig fruit

उदुम्बरफलाभास - Colour of ripened fig fruit

उद्गताक्षि - Protrusion of the eye.

उद्गतं - Protruded or raised

उद्गार - Belching

उद्गार अवरोधं - Suppression of belching

उद्गार प्राचुर्यं - Excessive belching

उद्गार बाहुल्यं - Excessive belching

उद्गार भूरिता - Excessive belching

उद्गार रोध - Suppression of belching

उद्गार विघातनं - Suppression of belching

उद्गार विनिग्रह - Suppression of belching

उद्गार विबन्ध - Suppression of belching

उद्गारसङ्ग - Suppression of belching

उद्गार सङ्ग्रह - Suppression of belching

उद्गारप्रबलं छर्दि - Vomiting with excessive belching

उद्धस्त दर्शनः - विकृत दर्शनः (Dal.S.U.60.15). - Abnormal look

उद्धस्त बाहू - ऊर्ध्वबाहू (Vij.M.N.20.25) - Raised upperlimb

उद्धूयमान - उद्धूयमानः उत्कम्प्यमानः (Arun.Ah.N.4.14). उद्धूयमानः आन्तोल्यमानः (Hem.Ah.N. 4.14) - Tremor

उद्यानं इच्छा - Fond of Garden

उद्वर्तनं चर्मस्य - Tortuous skin

उद्वस्त्र - Nudity or Exibitionalism

उद्वहन भ्रू - उद्वहन्तं धारयन्तं (Chandra.Ah.U.4.26) - Frowning of the eyebrow

उद्वेग - उद्वेगः उद्विग्नचित्तता (Dal S.U.39.80). उद्वेगः व्यग्रचित्तः (Vac.M.N.68.25) - Anxiety.

उद्वेपन - Tremor

उद्वेष्टन - अङ्ग उद्वेष्टनं अमोटनं (Dal.S.K.2.7). दण्टविमर्दनवत व्यथा (Vij.M.N.69.8), उद्वेष्टनं अङ्गादीनां मोटनं खल्ली इति लोके

(Dal.S.U.56.6) - Cramps in the body

उद्क्लेद - Wet

उद्ध्वंस कण्ठ - कण्ठोध्वंसः कण्ठभेदः, उत्क्लेशिका इति कार्तिकः (Vij.M.N.10.6), कण्ठोध्वंसः शुष्ककासः (Arun.Ah.N.5.15), उध्वंस्यते कण्डूयते (Vij.M.N.12.31) - Irritation in the throat.

उद्वृत्त - Raised or elevated

उन्नत - Raised or elevated

उन्निद्रता - उन्निद्रता जागरणं निद्रानाशः(Tod.Ah.N.2.24) - Sleeplessness

उन्मुख - उन्मुखः ऊर्ध्वमुखः (Dal.S.Su.33.25) - Upward looking face

उन्मत्तचित्तत्वं - उन्मत्तचित्तं उद्भ्रान्तचित्तत्वं (Chakra. C.N.7.6) - Perplexed mind

उन्मत्तलीलाकृति - उन्मत्तस्यलीलाकृतिभ्यांसहवर्ततइतिसोन्मत्तलीलाकृतिः, उन्मत्तप्रायःइत्यर्थः (Vij.M.N.18.8) - Intoxicated disposition.

उन्मीलनाक्षम - न वर्त्म चलनपटुः(Vij.M.N.68.9) - Restricted movement of eyelid

उपक्लेद - Wet

उपघात - उपघातः रुजा (Yoga.C.N.6.6), उपघातः विनाशः (Chakra. C.Su.28.20) - Pain or loss of function

उपचय - Enlargement or hypertrophy

उपताप - उपतापः किञ्चित् वैकल्यम् (Chakra.C.Su.28.20) - Weakness

उपदेह - उपदेहः लिप्तं इव (Dal.S.Su.22.11). - Feeling of Coating

उपरम - Weakness or Loss

उपरोध - Suppression, Diminished

उपलेप - Coating

उपशोष - Wasting

उपसंरोध - Suppression, Diminished

उपसरण - Melting like feeling

उपस्तम्भ- Suppression, Diminished

उपस्थः - Penis

उपस्नेह - Coating

उपहति - Diminished function

उरः - Chest

उर्व्यां प्रसारणं सर्पवत् - प्रसरति सर्पवत् इति उरसा गच्छति (Vij.M.N.20.22) - Crawling.

उष्ण - Heat

उष्णासह - Intolerance to heat

ऊ

ऊरु - Thigh

ऊर्ध्वदृष्टि - Looking upwards

ऊषण - Pungent taste

ऊषा - ऊषा प्रादेशिकः दाहः (Arun.Ah.Su.7.19), क्षारेण दह्यमानस्य इव (Hem.Ah.Su.7.19), अरतिमान् दाहः ऊषा (Hem.Ah. Sa.29.4), उष्यते समीपस्थेन इव वह्निना तप्यते (Vij.MN.19.2), ऊष्मानिर्गमवत् व्यथा (Vij.MN.43.14), ऊषा सर्षपलिप्तस्य इव चिमिचिमा वेदनाविशेषः (Tod.Ah.N.16.10), ऊषः पार्श्वस्थितेन इव वह्निना पीडा (Chakra.C.Su.20.14) – Burning sensation with restlessness

ऊष्मा - ऊष्मा उष्णत्वं अङ्गानाम् (Yog.C.Ci.12.10) - Hotness

ऊष्मायनं - Hotness

ऊष्मोपहतिः - अग्नेःउपहतिः उपघातः (Arun.Ah.N.16.44)

ओ

ओजस्विन - Enthusiastic

ओष - सर्वाङ्गीणः तीव्रदाहः स्वेदारतिमान् ओषः (Yog.C.Su.20.14), ओषः एकदेशिकः दाहः (Dal.S.Su.17.5) - Burning sensation with sweating and restlessness or burning sensation locally.

ओष्ठः - Lips

ओष्ठ क्षेप - क्षिपति खादति (Vij.M.N.68.18) - Biting lips

ओष्ठसंदंशनं - Biting of lips

औ

औष्ण्य - Hotness

औत्सुक्य - औत्सुक्यं हर्षोद्रेकः(Chakra.C.Ci.21.38), विषयोत्कण्ठागतो अभिलाषः (Arun.Ah. Su.1.1), अविचार्यकार्यप्रवृत्तिः (Hem.Ah.Su.1.1) - Excitement

क

कंसनीलं - Bluish colour like in dirt of bronze.

कयुष्ठवर्ण - Colour of Garcinia morella

कच्छपसंस्थान - कूर्मपृष्ठवत् उन्नतः (Yog.C.Ci.13.38) - Elevated like the shape of tortoise

कटकटायनत्व - कटकटायन कटत कटत इति कारयन (Hem.Ah. K.3.18) - Gnashing of the teeth

कटी - Pelvis

कटुरसता - Pungent taste or Taste of Chillies

कठिन - Hard

कण्टक - Thorny eruption

कण्ठः - Throat

कण्ठकूजनं - Voice resembles the sound of pigeon

कण्ठोध्वंसः- कण्ठोध्वंसः कण्ठभेदः, उत्क्लेशिका इति कार्तिकः (Vij.M.N.10.6), कण्ठोध्वंसः शुष्ककासः (Arun.Ah.N.5.15), उध्वंस्यते कण्डूयते (Vij.M.N.12.31) - Irritation in the throat.

कण्ठोपलेप - कण्ठोपलेपः कण्ठमलवृद्धिः (Dal.S.U.48.11), - Mucus coating in throat

कण्डराभा - कण्डरा स्थूल स्नायु आकारा (Chakra.C.Su.17.90) - Colour of tendon.

कण्डू - Itching

कथा इच्छा - कथा जल्पनम् (Yog.C.Ci.9.20) - Fond of gossip.

कन्धरः -Neck

कपालः - Scalp

कपिल - Tawny colour

कपोत इव कूजनं - कपोत इव कूजेत् अव्यक्तं शब्दं विदह्यत् (Arun.Ah.N.15.19) - Voice resembles the sound of pigeon

कपोतवर्णप्रतिम - Colour of pigeon

कपोताभ - Colour of pigeon

कपोलः - Cheek

कफ - Phlem, Sputum

कफप्रसेक - Salivation

कफदिग्ध शिरः - Feels as head filled with mucus

कफनिष्ठीव - Mucus spitting

कफपरिस्राव - Mucus discharge through mouth

कफपूर्णता उदर - Abdomen filled with mucus

कफप्रसेकः - कफप्रसेकः श्लेष्मस्रावः (Dal.S.Su.42.9) - Mucus discharge through mouth.

कफरुद्ध कण्ठ - mucus discharge through mouth

कफसंस्राव - कफसंस्रावः कफष्ठीवनं (Vij.M.N.10.3), कफसंस्रावः श्लेष्मस्रुति (Dal.S.U.57.5)

कफस्रुति - Mucus discharge through mouth

कफाधिकं - Mucus in excess

कफानुगतं - Mucus followed by stool

कफानुविद्धं छर्दि - Mucus along with Vomit

कफेन सम्पूर्णं इव - Feels as chest filled with mucus

कफोद्क्लेश - Mucus discharge through mouth.

कफोपदिग्ध कण्ठ - उपदिग्धं उपलिप्तं (Dal.S.U.25.7) - Mucus coating in throat

कमलपत्रवर्ण - Colour of lotus leaf

कम्प - कम्पः वेपथुः (Arun.Ah.N.2.42), कम्पः अतिवेपनं (Arun.Ah.Su.12.50), कम्पः चलनं (Hem.Ah.Su.37.26), कम्पनं महता वेगेन वेपनं (Vij.M.N.68.20) - Tremor

करः - Hand

करभकपिल - Tawny colour like camel

कराल दन्त - करालं विषमं (Vij.M.N.56.20) - Uneven teeth

करीर - Fleshy growth

कर्कश - Rough

कर्कशता - Rough

कर्णः - Ear

कर्णक्ष्वेडः - क्ष्वेडः शब्दः, कर्णनादः केवलवातारब्धो नानाविध शब्दान्वितः कर्णक्ष्वेड अस्ति दोषसंस्थित वातारब्धो वंश घोषानुकारी शब्दान्वित (Dal.S.U.20.9), कर्णक्ष्वेडः कर्णयोः महान स्वनः (Chandra. Ah. N. 8.20), कर्णक्ष्वेडः कर्णनादवान (Chakra.C.Ci.16.13), अनेकविध हुयारादि शब्दश्रवणं कर्णक्ष्वेडः (Dal.S.U.40.173) - Tinnitus

कर्णनाद - Flute like sound in the ear.

कर्णनासाक्षिहीन दर्शनं - Sees objects with defective organs before eyes

कर्णमर्दन - Rubbing of ear

कर्णिका - कर्णिकान् इति कर्णिकाकारान् ग्रन्थिः (Chakra.C.Ci.30.27), कर्णिका मांसकन्द (Dal.S.U.38.15) कर्णिका पद्यकर्णिका तुल्यं मांसाङ्कुरं इत्यर्थः (Indu.Ah.U.33.50) - Spike like projection

कर्तनं - क्रियते छिद्यते (Dal.S.N.11.4) - Cutting pain.

कर्दम इव - Resembles wet mud

कर्दमाभं - Colour of wet mud

कर्दमाम्भोनिभं - Colour of wet mud

कर्दमोपम - Resembles wet mud

कर्ण शब्द - Flute like sound in the ear.

कर्बुर - कर्बुरः नानावर्णः (Arun.Ah.Sa.5.82) - Multiple colour

कर्म उपरति - Loss of motor function

कर्मक्षय - Loss of motor function

कर्मोपरमः - Loss of motor function.

काल वाक् - कल अव्यक्त (Chakra.C.Ci.28.41) - Indistinct speech

कलह इच्छा - Fond of quarelling

कलि इच्छा - कलिः कलह म् (Yog.C.Ci.24.31) - Fond of quarelling

कलुष - कलुषं मलिनः (Dal.S.U.39.37), कलुषः आविलवर्णः (Vij.M.N.2.18) - Tturbid

कलुष दर्शनं - कलुषं विवर्णम् (Gang.C.Ci.3.104), कलुषं आविलम् (Yog.C.Ci.3.104) - Hazy vision

कषण कण्ठ - कषणं विलेखनं (Hem.Ah.K.2.4) - Irritation

कषायं - Taste of decoction or Astringent taste

कषायवर्णं - Colour of decoction

कषायानुरसं - Astringent taste in lesser grade

कांक्षा - कांक्षा अभिलाषः (Arun.Ah.Sa.3.87) - Desire

कांक्षाविनाश - Lack of interest

कांस्यसमछाय दृष्टिमण्डल - Bronze coloured pupil

कांस्याभ दृष्टिमण्डल - कांस्याभं आपाण्डुपीतं (Dal.S.U.7.30) - Bronze coloured pupil **काकणन्तिकावर्ण** - Colour of Abrus prcatorius

काकतुल्यगन्ध - Smell of crow

काकवत् पूति - Smell of crow

काकलं - Palate

काचनीलाभ - Bluish glass coloured

काञ्चिकाभ - Colour of gruel

काठिन्यं - Hardness

काठिन्यचर्मकोश - Hardness of the foreskin of the penis

काण्डेक्षु इव - काण्डेक्षु इक्षुवालिका (Yog.C.N.4.14) - Resembling cane sugar juice

काण्डेक्षु सङ्काशं - Resembling cane sugar juice

काण्डेक्षुतुल्यं - Resembling cane sugar juice

काम - कामः अभिलाषः(Arun.Ah.Sa.1.21) - Desire

कामता - Desire

कामिता- Desire

कामुकत्व- Desire

कार्कश्य - कार्कश्यं खरस्पर्शत्वम् (Vac.MN.49.13) - Rough

कार्याकार्यविभागज्ञः - कार्याकार्यविभागयोः अज्ञः कार्याकार्यविभागज्ञः (Vij.M.N.18.10), मूढः

कार्याकार्य अनभिज्ञ (Arun.Ah.N.6.4) - Loss of knowledge.

कार्श्यः - कार्श्यः दुर्बलः (Dal.S.U.60.15) निर्मांसः (Vij.M.N.20.25) - Emaciation.

कालवर्ण - Black colour

कास - Cough

किंशुकोतकसङ्काशं - किंशुकप्रक्षालन सलिल सदृशः (Dal.S.Ci.1.7) - Colour of washing of Ervethrina indica

किंशुकोतकाभ - किंशुकप्रक्षालन सलिल सदृशः (Dal.S.Ci.1.7) - Colour of washing of Ervethrina indica

किणखरस्पर्शं - किणवत् खरस्पर्श यस्य तत् किणखरस्पर्शं , किणः व्रणस्थानं (Chakra.C.Ci.7.22),

किणः अघर्षणग्रन्थिः (Tod.Ah.N.14.21) - Rough skin resembles callous or cicatrix.

कीटका सर्पन्ति इव - Formication

कीलं - कीलं गुदवलिजं मांसकीलम् (Yog.C.Su.28.14) - Fleshy growth, Piles in rectum

कुक्षि - Abdomen

कुक्षिग्रह - Gripping pain in abdomen

कुयुमवण - Colour of saffron flower

कुचः - Breast

कुश्चनं - Gurgling sound

कुटिलं - Asymmetrical, blended, Curled

कुटिलोपस्थं - कुटिलोपस्थं वक्रोपस्थम् (Chakra.C.Ci.13.52), उपस्थ वस्ति मेढ्र वृषणादि रूप

(Arun.Ah.Sa.5.90) - Blended penis

कुणपं - Dead body

कुणपगन्ध - कुणपं शवगन्धि (Vij.M.N.61.4) - Cadaverous smell

कुणपप्रकाशं - Cadaverous smell

कुणित्व - कुणित्वं इति निमीलितं (Dal.S.U.6.26) - Opened eyelid.

कुण्डल दर्शनं - कुण्डलानि कर्णकुण्डलानि (Dal.S.U.7.8) - Sees ear ring like objects before eyes

कुथित कफ - कुथितं पूति (Arun.Ah.N.3.29, Vij.M.N.3.16) - Sputum with fetid smell

कुन्थता - कुन्थता करस्य अकर्मण्यत्वं (Dal.S.Sa.6.24) - Loss of motor function of hand

कुन्दकुसुमैः आचितं इव दर्शनं - Sees objects covered by the colour of Jasmin

कुन्दपाण्डुर दृष्टिमण्डल - Jasmine like pale coloured pupil

कुन्दाकृति अवभास - Colour of Jasmine bud

कुपित उच्छ्वास - Laboured breath

कुमुदैः आचितं इव दर्शनं - Sees objects covered by the colour of white water lily

कुष्णता मांस - कुष्णाति मिर्कर्षति (Yog.C.Su.26.43-3), कुष्णाति हिंसति (Gang.C.Su.26.43-3)Putrifaction of flesh

कूजनं - कूजः अव्यक्तवचनम् (Dal.S.U.55.13), कूजति कपोत इव शब्दं करोति(Dal.S.N.1.65),

कूजति - आर्तनादं करोति (Vij.M.N.68.18), कूजनं कुन्थनम् (Vac.M.N.2.74), कूजः अस्पष्टध्वनिः (Vij.M.N.2.74) - Voice resembles the sound of pigeon

कूर्परः - Elbow

कूर्मपृष्ठवत् कठिन - Hardness like the outerside of tortoise

कूर्मोन्नता जिह्वा - Elevated like the shape of tortoise

कृच्छ्रोन्मीलनं - कृच्छ्रात् दुःखेन उन्मीलनं (Chandra.Ah.U.8.4) - Difficulty in opening eye.

कृच्छ्र - Difficult functioning

कृच्छ्रपाकः - Delayed digestion

कृच्छ्रलक्ष्याक्षरं - Indistinguishable voice

कृमि - Worm infestation

कृशता - Wasting, Leanness

कृष्ण - Black colour

कृष्णारुणकपालवर्ण - Colour of blackish red

कोच - कोचः सङ्कोचः(Dal.S.N.5.9) - Contraction

कोठ - वरटीदष्टसङ्काशः कण्डूमान् लोहितास्रकफपित्तात् , क्षणिकोत्पाद विनाशः कोठ इति निगद्यते (Chakra.C.Ci.3.108), निर्मुखपिडकप्रायः कोठः (Yog.C.Ci. 3.108) - Wheels on the skin.

कोथ - कोथः क्लेदस्य अतिशयः अविच्छिन्नत्वम् (Yopg.C.Su.20.15),

कोथः- पूतीभावः (Dal.S.U. 22.9), प्रक्थितं शटितं इव (Vac.M.N.49.24), अवतरणं कोथनम् (Tod.Ah.N. 14.16), बाह्यत्वक् संहतिः कोथः (Indu.As.Su.20.12) - Putrifaction of the skin.

कोपन - Anger

कोविदारपुष्पवर्ण - Colour of Bauhinia flower

कोष्ठम् - Abdomen, Vesicle, Lumen

कौण्य - कौण्यं पाणि पाण्यङ्गुलि कुब्जत्वं (Arun.Ah.Sa.4.9), कौण्यं कुणित करभङ्गः (Tod.Ah.N.14.34), कौण्यं नष्टकरता (Dal.S.N.5.27), कौण्यं विकलपाणित्वं (Chandra. Ah.N.14.34), कुणिः कुन्थ बाहुः (Indu.As.Ci.23.25), कुणिः सयुचित बाहुमध्यः (Dal.S.Sa.6.24) - Loss of motor function

of hand

कौब्ज्य - कौब्ज्यं अन्तर्बहिरायामजं व्याधि (Dal.S.Su.25.37) - Dwarfism.

क्रथनं - क्रथनं क्वणनं (Arun.Ah.N.4.13), क्रथन् कूजन् (Hem.Ah.N.4.13), क्रथन् नासया अद्भुतं शब्दं कुर्वन् (Tod.Ah.N.4.13), क्रथनं स्वस्थाने खुर्खुरायवः अन्ये तु अकस्मात् श्वासरोधं क्रथनं कथयति (Dal.S.Su.15.32) - Snoring sound

क्रन्तनं इच्छा - क्रान्तुं गन्तुं (Chakra.C.Ci.21.36) - Fond of walking

क्रियाक्षयं - क्रियाक्षयं क्रियाणां अप्राचुर्यम् (Yog.C.Su.17.60) - Loss of motor function.

क्रियानिवर्तनं - Loss of motor function.

क्रियासन्निरोधः - क्रियाणां कायवाक् मानसानां सन्निरोधः (Dal.S.Su.26.10) - Loss of motor and sensory function

क्रियासु अशक्ति - क्रियासु अशक्ति इति सामान्येन शरीरस्य क्रियाश्चात्र उत्क्षेपण आक्षेपण प्रसारण आकुञ्जन लक्षणः (Dal.S.Su.25.37) - Loss of motor function

क्रियास्तम्भः - Loss of motor function.

क्रियाहरत्वं बाहू - Loss of motor function of upper limb

क्रियाहीनः - उचितस्य अभ्यस्तस्य कर्मणः हानिः कायिक मानस चेष्टाहीनः क्रियाहीनः स्वकीय कायादि व्यापार रहितः (Vac.M.N. 69.61) - Loss of motor function.

क्रुद्धशूरं अक्रुद्धभीरु - क्रुद्धशूरं अक्रुद्धभीरुं इति क्रोधे सति शूरं, क्रोधे असति भीरुम् (Chakra.C.Sa.5. 38-4) - Violent on angry and

fearful on not angry.

क्रोध - क्रोधः प्रद्वेषो येन प्रज्वलितं इव आत्मानं मन्यते (Chakra.C.Su.7.27), पैत्तिक काले सोतिमानसः प्रज्वलितभावः (Yog.C.Su.7.27), आत्मानं प्रदीप्तं इव मन्यते येन तत् क्रोधः (Gang.C.Su.7.27), प्रभिद्रोहलक्षणः क्रोधः(Dal.S.Su.1.25-3) - Anger.

क्रोधेन भासा अक्षि – Wrathful Eye

क्रोशनं शश्वत् - Making sound of dog

क्लोमः - Pancreas, Gall bladder, Throat

क्लैब्यं - क्लैब्यं मैथुने असामर्थ्यं (Yog.C.Su.17.69) क्लैब्यं ध्वज अनुछ्रायः(Yog.C.Su.28.18)

क्लैब्यं स्त्रीषु अनुत्साहः(Vij.M.N.5.22) क्लैब्यं षण्डता (Dal.S.Su.24.9) क्लैब्यं रत्यनभिमुखता (Indu.As.Su.19.6) - Inability to perform sexual act.

क्वणनं - क्वणनं नानाविध दुःखोद् भावकं शब्दं विदहत् (Arun.Ah.N.9.11) क्वणन् आर्तनादं कुर्वन्

(Vij.M.N.22.7) क्वणन् क्रन्दन् (Vac.M.N.22.7) -Snoring sound

क्षा

क्षणात् छर्दि - Sudden Vomiting

क्षत - Ulceration

क्षतजं - Blood

क्षतजाभः - क्षतजाभः रक्तछाया (Dal.S.N.16.9) - Reddish

क्षयः - क्षयः धातुक्षयः (Chakra.C.Su.7.33) क्षयः उत्साहोपचय बलरहितं

(Dal.S.U.40.21) - Emaciation, Less quantity, Weak

क्षवः - क्षवः चिक्का (Arun.Ah.Su.4.1) - Sneezing.

क्षवथु - Sneezing.

क्षामः - क्षामाननः क्षाममुखक्रिया (Dal.S.U.52.8), क्षामास्यता शुष्कदीनमुखत्वं, वक्तुः चर्वितं वा असामर्थ्यं इत्येके (Vac.M.N.16.3) क्षामः क्षीणः (Dal.S.K.11.21) निस्नेहाः (Hem.Ah.Su.11.40) क्रियासु असमर्थः (Tod.Ah.N.7.23) निर्द्रवः (Chakra.C.Su.10.6) कृशत्वं (Tod.Ah.N.5.50) - Exhaustion

क्षारतोयवत् - Resembling alkaline water

क्षारोक्षितक्षत अक्षि - क्षारोक्षितक्षताक्षित्वं क्षरेणोक्षितो यः क्षतो व्रणः तस्य तुल्यं च स्यात् (Chandra.Ah.U.15.9) - Eye resembling colour of ulcer produced by alkali

क्षिपन् इव अक्षि - अक्षिणी क्षिपन् इव बहिरिव शरीरात् प्रेरयन् (Arun.Ah.N.3.20) - Feeling of protrusion of eye

क्षिप्रं - Spontaneous, Sudden

क्षिप्रमोक्ष- Premature ejaculation

क्षीण - Weak, Feeble

क्षीरतुल्यं - Milky

क्षीररूपं - Milky

क्षीराभं - Milky

क्षुति - Sneezing

क्षुत् - Hunger

क्षुत् असहत्व - Irritation to hunger

क्षुत् नाशः (क्षुन्नाशः) - क्षुत् नाशः क्षुधाया अभावः (Yog.C.Ci.13.16) क्षुत् नाशः बुभुक्षाभावः (Chakra.C.Ci.3.135) - Loss of Appetite

क्षुत् प्रणाश - Loss of Appetite

क्षुधाभावः - Loss of Appetite

क्षेपः भ्रू - भ्रुवः क्षेपणं चलनं (Chandra.Ah.U.3.4) क्षिपति इति भ्रू भङ्गं रचयति (Vij.M.N.68.18) - Spasmodic movement of the eyebrow

क्षेपनिग्रह सक्थि - क्षेपं प्रसारणं तं निगृह्ण्यात अवरुद्ध्यात इत्यर्थः(Dal.S.N.1.74), चरणोद्धारण अवसरे यः सक्थ्युत्क्षेपः ऊर्ध्वं प्रेरणं तं निगृह्णाति अवमृद्नाति सक्थ्नोः निश्चलत्वं इव उत्पादयति (Arun.Ah.N.15.54) - Restricted foreward movement of lower limb.

क्षोदं इव पृष्ठ - पृष्ठं क्षोदं इव संक्षुण्णत्वं इव संक्षुण्णसस्यादिवत् (Arun.Ah.N.2.12), क्षोदः विशीर्णावयवत्वम् (Hem.Ah.N.2.12) - Powdering like pain

क्षोभः - Fluid thrill

क्षौद्रनिभं - Honey coloured

क्षौद्ररूप - Honey coloured

क्षौद्रवर्ण - Honey coloured

क्षौद्रवर्णरसं - Honey coloured and taste

क्लम - हृदयाकुलत्वं ग्लानिः इति यावत् - "यो अनायासः श्रमो देहे प्रवृद्धः श्वासवर्जितः क्लमः स इति विज्ञेयः इन्द्रियार्थप्रबोधकः " (S.Sa.4.51), क्लमः ग्लानिः (Dal.S.Su.11.26), अनायास श्रमः (Dal.S.N.1.35), परं निद्रायां प्रबोधितस्य क्लमाभावः तन्द्रायां तु

प्रबोधितो अपि क्लमयति अत एव अत्र क्लमग्रहणं (Dal. S.Sa.4.49), क्लमो बुद्धिन्द्रियाणां स्वव्यापाराक्षमत्वं (Hem.Ah.Su.2.13), निर्व्यायामात् एव उपश्रान्तत्वं क्लमः (Arun.Ah.Su.5.79) - Exhaustion with out exertion or Feeling of weakness in heart.

क्लिन्नं - Moistened, Wet

क्लिप्तीभाव - क्लिप्तीभावः अप्रवृत्तिः मूत्रपुरीषयोः किं वा क्लिप्तीभावःभेदः स्फुटनं इति यावत स च नखादीनां (Chakra.C.N.1.21) - Retention

क्लेद - Moistened, Wet

क्लैब्यं - क्लैब्यं मैथुने असामर्थ्यं (Yog.C.Su.17.69) क्लैब्यं ध्वज अनुछ्रायः(Yog.C.Su.28.18)क्लैब्यं स्त्रीषु अनुत्साहः (Vij.M.N.5.22), क्लैब्यं षण्डता (Dal.S.Su.24.9) - Lack of interest in sex or disability in sex

ख

खञ्जता- कुन्थ पादः (Indu. Ah.Ci.21.40) विकृत पादः (Indu. Ah.Sa.7.3). - Limbing.

खञ्जत्वं - Limbing.

खट्वाखादी - खटवाखाती यः शय्यादि उत्थाय्य वातवेगवत् पादेन शय्यां आहन्ति (Indu.Ah.Ci.21.25)

Striking in bed by limbs

खद्योतगुण दर्शनं - खद्योतो ज्योतिरिङ्गणः गुणान रूपं (Vij.M.N.59.42) - Sees fire fly before eye

खर - खरः अमृदुः (Arun.Ah.N.2.30), खरत्वं रौक्ष्यम् (Vij.MN.4.6). - Rough tongue

खरस्पर्शत्व - खरस्पर्शा गोजिह्ववत (Chkra.C.Ci.3.105), खरस्पर्शा कण्टकिनी (Vac.M.N.2.20) - Rough in touch

खर्जूरसदृश - resembles as Date (Phoenix sylvestris)

खाञ्ज्यं - Limbing.

खालित्यं - खलति केशानां प्रच्युतिः (Yog.C.V.1.17) खालित्यं खल्वटनं चाण्डिल्यं इति लोके (Dal.S.N.35.29) खालित्यं इह रोम्णां प्रच्युतीभावः, इन्द्रलुप्तं श्मश्रूणां भवति, खालित्यं तु शिरसि इति केचित् (Yog.C.Su.26.43-3) खालित्यं इन्द्रलुप्तरोगः केशस्य च्यवनः अपुनर्भावः(Gang.C.V.1.17) - Baldness

खुरखुर स्वरः - Voice resembles the sound of Khur khur

खेभ्यः रक्तं - Bleeding from hair follicles

खै अधोवायु - खैः छिद्रैः (Arun.Ah.U.28.5) - Passing flatus through ulcer

खैः पुरीषप्रवर्तनं - Passing stool through ulcer

ग

गण्ड - Pimple

गण्डूपदमुखसदृश करीर - गण्डूपदस्यरूपाणि किञ्जुल्क मुखसदृशानि (Vij.M.N.5.42) - Sprout like projection resembling the mouth of earth worm

गतिक्षय - गतिक्षयः गमनाशक्तता (Chandra. Ah.N.14.35) - Inability to walk

गतिनिवारण आहार - Difficulty in deglutition or dysphagia

गतिसंग - Restricted gait.

गद्गदः - गद्गदः जर्जरितः(Arun.Ah.Sa.5.38) गद्गदो लुप्तपद

व्यञ्जनाभिध्यायी (Vij.M.N.22.26) गद्गदो अव्यक्तवाक् (Dal.S.N.1.85) गद्गदः अस्फुटवाक् (Arun.Ah.U.35.35) अस्पष्टवचनः (Dal.S.K.2.27) संबद्धवाक् गद्गदोक्तिः (Chandra.Ah.N.6.28) अनवस्थितं (Dal.S.U.53.4). Stuttering.

गन्ध - Smell

गन्ध अज्ञानं - Anosmia or loss of the sense of smell

गन्ध इच्छा - Fond of scents

गन्धरहितं पुरीषं - Stool without smell

गन्धविज्ञानहरं - Anosmia or loss of the sense of smell

गमनारम्भे कम्प - Tremor while starting walk

गमने अनीशता - Inability to walk.

गम्भीर - गम्भीर:अनाकुलितान्त:करण: (Vac.M.N.20.21), गम्भीरशील: प्रचुरसत्व: (Dal.S.U.60.11) - Peaceful disposition.

गम्भीर रोम - Deep rooted hair

गलः - Neck

गलजलघटीध्वनि - Abnormal sound like the shaking water in a pot

गलनं - गलति विदीर्यति (Vij.M.N.49.20) - Crack on skin

गाढं पुरीषं - Hard stool

गाढविट्कता - गाढविट्कता बद्धमलः (Vac.M.N.2.9) - Hard stool

गाढमुष्टि - Closed fist

गात्रः - Body

गीत इच्छा - Fond of singing

गीतकरणं अस्थाने - अस्थाने अविषये (Chakra.C.N.7.7-1) - Singing at inappropriate place.

गीतप्रवृत्ति अस्थाने - अस्थाने अविषये (Chakra.C.N.7.7-1) - Singing at inappropriate place.

गुञ्जाफलसदृशं रक्तं - blood with the colour of Abrus seed

गुड इच्छा - Fond of jaggary

गुडगुडायन - गुडगुडायते गुड गुड ईदृशं अव्यक्तं शब्दं आचरति (Arun.Ah.N.12.10), गुडगुडायनं अत्र अव्यक्तशब्दः (Dal.S.U. 42. 18) - `Gudaguda' like sound or indistinct sounds **गुणक्षय ओजः** - Diminished resistance

गुण्ठनं - Hiding of head

गुदः - Rectum

गुद अधिमांस - Piles in Rectum

गुद कील - गुदकीलः कीलवत् कीलः अर्शः (Vij.M.N.5.25) - Piles in Rectum

गुदङ्कुरः - Piles in Rectum

गुदनिस्सारणं - Prolapsed rectum

गुद भ्रंशः - गुदस्य भ्रंशः स्वस्थानात् च्युतिः (Yog.C.Su.20.11) - Prolapsed rectum

गुदमांसकील -Piles in Rectum

गुदमांसाङ्कुर - Piles in Rectum

गुदशोफ - गुदशोथः अर्शः (Chakra.C.Su.25.40) - Piles in Rectum

गुदात् रक्तं - Bleeding per rectum

गुरु - Heavyness

गुरुत्व - Heavyness

गुल्फः - Ankle

गूढ उच्छ्वास - गूढ उच्छ्वासः अपास्त श्वासः (Dal.S.U.46.12) - Shallow expiration

गृध्रगन्ध - Smell of Vulture

गृध्रिः - गृध्रिः अभिलाषः (Chandra.Ah.N.8.23) - Desire, Greediness

गृध्रिहानि - Diminished interest to take more food

गृहधूमवर्णं - Smoky colour

गृहधूमाभं - Resembles the colour of soot

गैरिकप्रतीकाशं - गैरिकोदकप्रतीकाशं पाण्डुलोहितं (Dal.S.Su.14.21) - Blood with the colour of Gairika i.e. pale red.

गैरिकोदक पाण्डु - Colour of Gairika water i.e. pale red.

गोपुच्छाकृति - गोपुच्छ अभिनिर्वर्तते नाभ्युपरि इति (Yog.C.Ci.13.41) - projection like the tail of cow

गोमत्रसमगन्ध - Smell of cows urine

गोमूत्राभं - Colour of cow's urine

गोमूत्राभं पीतरक्तं - Yellowish red like the colour of cow's urine

गोमेदकप्रतीकाशं - गोमेदक मणि पीतः (Dal.S.N.3.7) - Urine in the colour of Gomedaka (Topaz).

गोमेदकोपमं मूत्रं - गोमेदकोपमं लोहितमणिसदृश (Tod.Ah.N.9.10), गोमेदकं अ[illegible]लकं (Indu.Ah.N.9.10) -Urine in the colour of Gomedaka (Topaz).

गौर - White

गौरचामरगौर दर्शनं - श्वेतचामरवत् शुक्लानि (Dal.S.U.7.20) - Sees

objects in white, like the tail of as grunniens

गौरव - Heaviness

गौरवर्ण - White

ग्रथितं - ग्रथितं ग्रन्थिलं पाषाणवत् (Vij.M.N.5.14) - Hard

ग्रथितत्वं - जालकवत् किञ्चित् ग्रथितः (Arun.Ah.U. 36.18) - Nodular skin.

ग्रन्थि - Knot like projection

ग्रन्थिप्रकाशं - Nodular

ग्रन्थिभूतं - ग्रन्थिभूतं ग्रन्थिसदृशं ग्रन्थिलं भवति इत्यर्थः (Dal.S.Sa.2.4) - Nodular

ग्रह - ग्रहो अप्रवृत्तिः (Vac.MN.22.12) - Stiffness, Retention, Chocked

ग्रीवा - Neck

ग्लपनं - ग्लपनं ग्लानिकरं (Hem.Ah.Su. 6.34), ग्लपयति हर्षं नाशयति (Yog.C.Su.26.43.5) - fatigue of mind or body, or loss of enthusiasm.

ग्लानि - ग्लानि: शरीरस्य म्लानता (Arun.Ah.Su.8.30), ग्लानि: क्लमः (Hem.Ah.Su.4.11), ग्लानि: हर्षक्षयः (Arun.Ah.Sa.1.36), ग्लानि: बलक्षयः (Vij.M.N.43.18), - Fatigue of mind or body, or loss of enthusiasm.

घ

घट्टन हृदयं - घट्टनं चलनं (Yog. C.Su.17.101), हृदयं घट्यत अुल्या इव चाल्यते (Yog.C.Su.17.64), घट्यते विलोड्यते (Gang.C.Su.17.64) - pressing pain in heart

घनं - Thick

घनता - घनता स्थूलशरीरत्वं (Chandra.Ah.N.10.38). - Obesity.

घनवती - Thick

घर्म इच्छा - Desire to warm atmosphere and warm things

घस्मरः - घस्मरः बहुभक्षकः (Dal.S.U.60.15). - Intake of more quantity of food

घुर्घुरकं कण्ठ - घुर्घुरकं इति कण्ठे घुर्घुर शब्दं (Chakra.C.Ci.17.56) घुर्घुरको मार्जारशब्दानुकारी

अव्यक्तो ध्वनि विशेषः (Dal.S.K.4.37) - Making Ghurghur sound from throat

घुर्घुरश्वासं - Breathing with `Ghurghur' sound

घुर्घुरायन कण्ठ - Making Ghurghur sound from throat.

घूर्णता - Shivering of body

घूर्णती इव - घूर्णति इव भ्रमति इव (Chandra.Ah.U.23.5) and प्रचलायनं घूर्णनम् (Chakra.C.Ci. - Feeling as head is rolling.

घृतगन्धि - Smell of Ghee

घृतमण्डाभ - घृतमण्डो घृतस्य उपर्यच्छो भागः (Dal.S.N.16.11) - Looks as the colour of the upper part of ghee

घृताभं - Colour of Ghee

घृष्टं रजः किरेत् - Gives out fine dust if rubbed.

घोर दर्शनं - Bizzare look.

घोषवत् उच्छ्वास - Expiration with loud sound.

घ्राणनाशं - Anosmia or loss of the sense of smell

घ्राणविप्लव - घ्राणविप्लवः घ्राण अवघातः गन्धाघ्रादि रूपः (Yog.C.Ci.8.49)

- Anosmia or loss of the sense of smell

च

चक्षुः - Eye

चङ्क्रमण - चंक्रमणं परिभ्रमणं (Yog.C.N.7.7-3) - Wandering

चञ्चला - Unsteady

चञ्चुमालकसंयुक्तं - Compact beak like ring mark on skin

चटचटायनत्वं - Cracking sound

चटितत्वं इव - चटितत्वं भिन्नत्वं (Yog.C.N.1.21) उत्पाटितत्वं इव वेदना (Gang. C.N.1.21) - Cracking pain

चन्द्रकः - चन्द्रकं मयूरपिच्छाचन्द्रकाभम् (Yog. C.Su.15.13) - Colour of Peacock feather

चन्द्रकैः सन्ततं पुरीषं - चन्द्रकैः मयूरपिच्छाभिः सन्ततं व्याप्तं (Dal.S.U.40.20) - Stool as the colour of peacock feather.

चन्द्रकोपमं - stool as the colour of feather of peacock

चन्द्रकोपगतं - चन्द्रकोपगतं मयूरपिच्छाचन्द्रकैः इव धातुस्नेहैः उपगतं (Vij.M.N.3.15) - Stool as the colour of peacock feather

चन्द्राकृति दृष्टिमण्डल - Moon shaped pupil

चपलचेष्टा - Unsteady activities

चूर्णावकीर्णाभ - Dusty appearance

चलचेष्टा - चलं अस्थिरं (Chandra.Ah.U.4.19) - Unsteady activities

चलदर्शनं - चलं अस्थिरम् (Chandra.Ah.U.12.9) - Unsteady sight

चल स्वरः - चलःउच्चार्यवर्णत्यागी (Tod.Ah.N.5.24) - Unsteady voice

चलित भ्रू - Trembling of eyebrow

चलित एक कपोल - Trembling of one cheek

चलित अग्र हस्त - कम्पित प्रान्तहस्तं (Chandra.Ah.U.4.23) - Tremor of hand

चाटालत्वं योन्याः - चाटालत्वं विस्तृतत्वम् (Yog.C.N.3.14) - Dilatation of vagina.

चाल दन्त - Looseness of teeth

चाषपक्षनिभं मूत्रं - नीलाभं इति चाषपक्षप्रभं चाषः सुवर्णचूडः इति लोके ख्यातः क्वचित, तक्षण चाषः इति गदाधरः तत्पक्षश्च स्निग्धनीलो भवति (Vij.M.N.33.13) - Bluish coloured urine.

चिक्कण - सचिक्कणः सिक्थकोपमः (Chandra.Ah.U.19.13) - Unctuous

चित्तभ्रंश - Perplexed mind

चित्तविप्लव - चित्तविप्लवं चित्तविक्षोभं (Chandra. Ah.U.5.51) -P mind

चित्तविभ्रंश - चित्तविभ्रंशता किंकर्तव्यतामूढत्वं (Dal.S.U.39.78), चित्तविभ्रंशो भ्रमादिः (Vij.M.N.2.28), - Perplexed mind

चित्तविभ्रम - Perplexed mind

चित्तोपप्लव - चित्तोपप्लाविनः चित्तविभ्रंशकारिणः (Arun.Ah.N.6.2) - Perplexed mind

चित्ररूप दर्शनं - चित्रं नानावर्णम् (Dal.S.U.7.23) - Seeing objects in multi colour.

चित्रं मनोनुगतं - चित्रं विबद्धं मनोनुगतं गोप्यं अपि (Vij.M.N.20.15) चित्रं नानाप्रकारं मनोनुगतं इति यदेवस्य मनसि स्थितं तदद्भुदपूर्वकं यत् किञ्चित् एव जल्पति (Yog.S.U.62.13) -

Reveals secrets

चित्रा राग दृष्टिमण्डल - Multicoloured pupil

चिन्तानुरूप - Imitation of thinking

चिन्तापर - Thinking excessively

चिबुकः - Chin

चिमिचिमायन - Formication

चिरपाक - Delayed digestion

चिरात् - Delayed

चिरात् निमेषं - Closing of eye with difficult

चिरात् निषेक - Delayed ejaculation

चिरात् निषेक - Delayed Menstruation

चिरेण वदनं - Delayed speech

चीरवासस - चीरवाससं रथ्याचैलपरीधानं (Chandra.Ah.U.4.36) - Wearing rags from road sides.

चुच्छुन्दरगन्ध - Smell of Rat

चूष्यत इव वस्ति - चूष्यत इव आकृष्यत इव (Dal.S.N.3.9) - Sucking pain in bladder.

चेतनाच्युति - Loss of consciousness

चेष्टानुरूपः - Imitation of actions of others

चेष्टापहरत्व हस्त - Loss of motor function of lower limb

चेष्टापहरत्वं बाहू - बाहुचेष्टा भुजव्यापारः अपहरति इति बाहुचेष्टापहारिणी (Arun.Ah.N.15.55) - Loss of motor function of upper limb

चेष्टाभङ्गः - चेष्टाभङ्गः शरीरचेष्टाव्यापारनाशः (Tod.Ah.N.16.44) - Loss of motor function

चेष्टाविभ्रम - चेष्टाविभ्रमात् अनुचितचेष्टो भवति (Chakra. C.N.7.5) - Improper activities.

चोषः - साक्षात अग्निसंबन्धेन इव उपतापः चोषः (Vac.M.N.56.32), चोषं आकर्षणं (Dal.S.Su.42.9), चोषः आचूषणं इव (Dal.S.N.5.10), चूष्यत इव वेदनाविशेषः (Dal.S.Su.17.5), चोषः पार्श्वस्थ अग्निसन्तापवत् व्यथा (Vij.MN.41.7), स्वेदारतिमान् दाहः चोषः (Indu As.Su.17.4), चोषः चूष्यत इव वेदनाविशेषः, पिपासेत्यन्ये - Sucking type of sensation

च्यवनं - Falling or dislocation

च्युतं स्थानात् हृदयं - Dislocated feeling of heart

च्युतिः - Falling or dislocation

छ

छत्राभ दृष्टिमण्डल - Umbrella shaped pupil

छर्दि - Vomiting

छाया इच्छा - Fond of Shade

छायाविघात - Diminished complexion.

छिद्यते इव - छेदः छेदनवत् पीडा (Yog.C.Su.17.96), द्विधा क्रियत इव शस्त्रादिभिः (Dal.S.Su. - Cutting pain

छिद्यन्त इव - Cutting pain

छिद्र - Multiple openings

छिद्र दन्त - Carries in teeth

छिद्रप्रहारी - छिद्रप्रहारिणं सनिमित्तं प्रहरणशीलं (Chandra.Ah.U.4.24)

- Attacking on others weak points.

छिद्रैः अधोवायु - Passing of flatus through ulcer

छिद्रैः शुक्रं - Passing semen through ulcer

छिद्रैः पुरीषप्रवर्तनं - Passing stool through ulcer

छिनत्ति इव - Cutting pain

छिन्नं निश्शेषत अस्थि - Complete cutting of broken bone

छिन्ना दृष्टिमण्डल - Splitted pupil

छेद - Cutting pain

ज

जङ्घा - Foreleg

जठरम् - Abdomen

जागरणं - Sleeplessness

जानू - Knee

जाल - Clear manifestation of tendon network

जिह्वा - Tongue

जिह्मं - Tortuous, Curved, Distorted

जिह्माक्षः- जिह्माक्षः कुटिलदृष्टिः (Vac.M.N.20.19) - Distorted eye

जिह्मा दृष्टिः - जिह्मा दृष्टिः कुटिलदर्शनः (Chandra.Ah.U.4.16) - Distorted eye

जिह्वाखादनं - Biting own tongue

जिह्वादंशनं - जिह्वाया दन्तैः दशनं (Chandra. Ah.U.3.15) - Biting own tongue

जिह्वापसरणं - जिह्वापसरणं जिह्वाया बहिर्निर्गमनम् बहिर्गतिः अन्तः अप्रवेशः

इत्यर्थः (Dal.S.Ci.34.14) Protrusion of tongue

जिह्वासंदशनं - Biting own tongue

ज्वलन्ति इव - Colour of burnt scar.

ज्ञानप्रणाशः - Loss of knowledge.

त

तटित् गुण दर्शनं - तडित् विद्युत् लता (Dal.S.U.7.19) - Sees lightning before eyes.

ततता लघ्वल्पा भोजनैरपि - लघ्वल्पाभोजनैः अल्पभोजनैः अभोजनैः अपि च वस्तिसन्धौ ततता विस्तीर्णता आध्मातता इत्यर्थः (Arun.Ah.N.12.7) आतन्यते इति विस्तीर्यते (Chakra.C.Ci.13.19) - Fullness of abdomen even taking less food.

तद्गुणबहुमान - तत् गुणान् नष्टधनकान्तादि गुणान् (Chandra.Ah.U.6.16) - Excessive anxiety for lost things

तनुः - Body

तनु - तनु अघनं(Vac.M.N.49.15), तनु अघनं (Vij.M.N.9.5), तनु अच्छं (Dal.S.N.14.21) तनु स्वच्छं (Vij.M.N.3.14), तनु असान्द्रं (Yog.C.Ci.7.14) तनु अबहलं (Chakra.C.Ci. 12.12) तनु अल्पं (Vij.M.N.4.10) - Scanty ,Thin, Transparent, Diluted, Delicate

तनु सिरा राजी - तनु सूक्ष्मः (Yog. C.Ci.13.25) - Thin lines of veins

तनुकं - तनुकं अघनं (Vij.MN.15.6) - Watery and clear

तनुचैलावृतोपम दर्शनं - तनु वस्त्र छन्न सदृशं (Arun.Ah.U.12.6) - Sees objects covered by nice cloth.

तनुत्वं - Thinness

तनूरुहः - Hair

तन्तुजालगवाक्षितं - Network of veins

तन्तुबद्धं इव - Threadlike appearance

तन्तुमत् - Threadlike appearance

तन्त्रिवत् कणपार्ली - Narrow helix

तन्द्रा - निद्रार्तस्येव विषयाग्रहणं तन्द्रा (Arun.Ah.N.2.22), तन्द्रा आलस्यं (Ah.N.12.8), मनः कर्मेन्द्रियव्यापारे बुद्धिन्द्रियोपरमः तन्द्रा (Hem.Ah.Su.2.16) - Lassitude, exhaustion, laziness.

तपनीयाभं रक्तं - तपनीयं लोहितसुवर्णं (Chakra.C.Su.24.22), तपनीयं वह्निना द्रवत सुवर्णः (Gang.C.Su.24.22) - Blood in golden colour

तम - तमो अन्धकारप्रवेशमात्रम् (Gang.C.Su.20.11), तमः न्धकारप्रविष्टस्य इव विषयस्य अग्रहणम् (Yog.C.Su.28.39), तमः अज्ञानम् (Hem.Ah.Su.18.26), तमः तिमिरदर्शनम् (Arun.Ah.Su. .26), तमः अन्धकारप्रविष्टस्य इव असंवित्तिः (Vij.M.N.2.5), तमो मोहं (Arun.Ah.U. 7.3) - Blackout

तमः हृदि - हृदि तमः मोहः (Yog.C.Su.22.37), तमो हृदि इति अन्धकारप्रवेशवत् (Gang.C.Su. 22.37), ताम्यति श्राम्यति (Yog.Ah.Su.17.64), ताम्यति ग्लायति (Gang.Ah.Su.17.64) - Feeling of darkness

तम प्रवेश - Black out

तमकः - Black out

तमस मज्जति इव - तमसि अन्धकारे मजूजति इव (Vac.M.N.12.36) - Blackout

तमो दर्शनं - Black out

तमोवृद्धिः - तमोवृद्धिः पुनः पुनः तमो दर्शनम् (Dal.S.K.8.124) - Blackout

तर्षः - Thirst

ताड्यत इव - Beating like pain

तान्तं अक्षि - तान्त सूक्ष्मभासुरादिदर्शनात् अभिघातात् वा ग्लानि (Arun.Ah.Su.23.23) तान्तं उष्णादिना ग्लानं अक्षि (HeM. N. Ah. Su. 23.23) - Fatigue of the eye

ताप - Hotness

ताम्यतः - ताम्यतः ग्लायतो मुह्यतः (Vij.M.N.12.23), ताम्यति मुहुः मुहुः मूर्छन्तं गच्छति (Dal.S.Su.33.15), ताम्यमानः अत्यर्थं तमः प्रविशन् (Dal.S.U.59.7) - Black out

ताम्रः - Coppery colour

ताम्रवर्ण - Coppery colour

ताम्रसिराराजी - Coppery coloured lines of veins

ताम्रावभासं - Coppery colour

तालफलोपमं - पक्कतालफलं इव नीलवर्तुलः(Vij.M.N.37.5) - Colour of Palmyra fruit

तालु - Palate

तालुपातः - तालुपातः इति अभ्यन्तरे तालुनः अधः पातः (Vij.M.N.68.13) - Drooping of palate

तिक्तं - Bitter taste

तिक्तमुखरसत्वं - तिक्तमुखरसत्वं निंबादि भक्षण इव (Dal.S.U. 52.9) - Bitter taste in mouth.

तिक्तरसता - Bitter taste in mouth.

तिक्तास्यता - Bitter taste in mouth.

तिमिरदर्शन - तिमिरदर्शनम् सर्वस्येव वस्तुनः तमो रूपत्वेन अवभासः (Hem.Ah.Su.11.19), तिमिरं पश्येत् इति तमो व्याप्तं सर्वं पश्येत् इत्यर्थः (Chakra.C.Si.1.52) - Black out

तिर्यक् दर्शनं - तिर्यक वामदक्षिण नेत्रप्रान्तस्य अवलोकनं (Vac.M.N.68.25) - Looks sideways

तिल इच्छा - Fond of gingelly

तिलपिष्टनिभं - Resembles the colour of grinded sesame

तिलाभ - Colour of sesame.

तीक्ष्ण - Pungent

तीक्ष्णाग्नि - Excessive digestive power

तीक्ष्णासह - Intolerance to pungent things

तीव्र - Severe, Excessive, Acute

तीव्रवेग श्वास - Paroxysmal type of breathlessness

तुरङ्गस्थानगन्ध - तीक्ष्णक्षार गन्धिः (Dal.S.Ci.1.7) - Pungent alkaline smell.

तूष्णीभाव - तूष्णींभावः अल्पवाक्त्वं (Yog.C.N.7.7-3) - Less talking.

तृट् - Thirst

तृणच्छेद - Cutting grass by nail

तृप्ति - तृप्तिः येन तृप्तान् इव आत्मानं सर्वदा मन्यते (Chakra. C.Su.15.17), तृप्तिं कोष्ठ गौरवात् आहार स्पृहा अन्नानभिनन्दन तृप्तिः इव तृप्तिः अरोचक इति केचित् (Yog. C.Su.15.7) - Early satisfaction.

तृप्त्यक्षमत्व - Intolerance to take proper satiation.

तृष्णा - Thirst

तेजोभि इव दर्शनं - Sees objects as fire

तैक्ष्ण्य - Pungent

तैलगन्धि - Smell of Oil

तैलतुल्यं पुरीषं - Stool resembles oil

तैलप्रभ मुखं - तैलप्रभास्यं तैलाक्तं मुखं इव (Vij.M.N.18.21) - Face looks as applied with oil.

तैलरूपं पुरीषं - Stool resembles oil

तैलानिभं - Oil coloured

तैलाभं पुरीषं - तैलं इव आभः प्रतिभासो यस्य तत तथा (Vij.M.N.3.14) - Stool resembles oil

तोद - तोदः सूचिभिः इव (Dal.S.Ci.1.7), तोद विच्छिन्नं शूलं (Arun.Ah.Su.12.49), तोत्रेण इव व्यथा तोदः, तोत्रः अङ्कुशः (Hem.Ah.Su.12.49), तोदः सूचिव्यथनवत व्यथा (Yog.C.Ci.7.14) तोदः सूचीव्यथनं इव वेदना (Dal.S.U.6.12), तुद्यते प्राजनेन इव तोदः विच्छिन्नो अतिशयेन रुक् उद्भवः (Arun.Ah.N.5.39). - Needling pain

तोयपूर्णदृतिवत् - Abdomen resembles like a bladder filled with water

त्रस्तं अक्षि - Frightened eye

त्रस्तः अद्भ्यः - Trembling on seeing water

त्रस्तलोहितं अक्षि - Frightened eye

त्रास - त्रासः चित्तस्य उद्वेगकृत् कर्म तमसा गुणोद्भावः (Arun.Ah.Ci.4.56) - Trembling

त्रासः आतपत्रतः - आतपत्रतः त्रस्यन्तं छत्रात् त्रासं गच्छन्तम्

(Chandr.Ah.U.4.20) - Trembling on seeing umbrella.

त्रासः सुप्तस्य - Trembling in sleep

त्रिक - Low back

त्वक् कोच - त्वक् कोचः त्वक् सङ्कोचः(Dal.S.N.5.9) - Contraction of skin.

त्वक् स्फुटन - Cracking of the skin

त्वरितगति - Brisk walk.

द

दंश - Biting

दग्धगुडाभासं - Colour of burned Jaggery

दग्धाग्निना इव - Colour of burnt scar.

दग्धाभा दृष्टिमण्डल - Pupil looks as burned

दध्याभं पुरीषं - Burnt like stool

दन्तः - Tooth

दन्तक्षेप - Gnashing of the

दन्तखादन - दन्तान खादति परस्परं दन्तपीडनं करोति (Dal.S.N.3.10), दन्तखादी सुप्तःसन् दन्तान किटकिटायते (Dal.S.Sa.4.64) - Gnashing of the teeth

दन्तदशान - Gnashing of the teeth

दन्तप्रदशान - Gnashing of the teeth

दन्तमूलात् रक्तं- Bleeding from Gums

दन्तवेष्टेभ्यः रक्तं- Bleeding from Gums

दन्तशोफ - Swelling of gums

दन्तसदनं - Falling of teeth

दन्तहर्षः - Gnashing of teeth

दम्भ दर्शनं - दम्भान् स्तब्धाक्षावलोकी किं वा संरम्भवान (Chakra.C.I.6.19) - Fixed gaze

दयित - Desire

दरः - दरः दरदरिका (Chakra.C.Su.17.31) - Cardiac murmur.

दरण - Cracks, Fissure

दरण हृदयं - Cracking pain in heart

दर्शन अपघात - Blurred vision.

दर्शन अशक्ति - Blurred vision.

दर्शन असामर्थ्य- Blurred vision.

दर्शन उपघात - Blurred vision.

दर्शन उपरोध - Blurred vision.

दर्शन कृशता - Blurred vision.

दर्शन क्षय - Blurred vision.

दर्शन ग्रहणं - Blurred vision.

दर्शन नाश - Blurred vision.

दर्शन रोध - Blurred vision.

दर्शन रोधनं - Blurred vision.

दर्शन वध - दृष्टिवधः दृष्टिनाशः (Arun.Ah.Su.4.2) - Blurred vision.

दर्शन विभ्रमं - Blurred vision.

दर्शनविनाशः - Restricted vision or Blurred vision.

दर्शन हानि - Blurred vision.

दलन - Cracks, Strea

दवन - दवनं सन्तापः (Dal.S.U.45.9) - Hot touch,

दशनच्छदः - Lips

दश्यत इव वृश्चिकैः - Pain resembles from the bite of scorpion.

दहत् मूत्रं - दहत् दाहं कुर्वन (Tod.Ah.N.10.15) - Burning micturition.

दहत् इव - Burning sensation.

दहत् इव आर्तव - Menstruation with burning sensation

दहत् इव उच्छ्वास - Expiration with burning sensation

दहत् लिङ्गं - Ejaculation with burning in penis

दारणं - Cracks, Fissure

दारुण - दारुणं कठिनं (Dal.S.N.13.35), - Hard

दालन दन्त - Breaking

दाल्यत इव - दाल्यत विशीर्यत इव स्फुटतो इव इत्यर्थः (Dal.S.N.3.9) - Cracking pain

दाह -दाहः सर्वाङ्गीणः तापः दाहः (Arun.Ah.Su.3.29), दाहः सन्तापः (Arun.Ah.Su.11.7), दाहः सर्षपलिप्तस्य इव ऊषा (Tod.Ah.N.5.340), : अग्निना इव दुःखम् (Hem.Ah.N.6.32), दाहः सर्वाणः तीव्रोष्मा सदा अरतिमान् (Arun.Ah.U.17.4), सर्वाः अन्तर्बहिश्च दाहः (Arun.Ah.N.16.43), दाहः परितो देहं सन्तापेन व्याप्ताखिलदेहम् (Vac.M.N.28.14) - Burning sensation.

दाहवत् पुरीषप्रवर्तनं - Defeacation with burning sensation

दिक् दर्शनं - Looking in all direction.

दिग्ध - Coating

दिग्धगल - दिग्धगल इति श्लेष्मणा मेदसा वा लिप्तगल इत्यर्थः (Vij.M.N.13.4) - Mucus coating in throat

दीन मुखं - Exhausted face

दीप्तपावकसन्निभ - Colour of burnt scar

दीर्घ उच्छ्वास - दीर्घं श्वासिति बहु श्वासं मुञ्चति (Arun.Ah.Su.5.55) - Very prolonged

expiration.

दीर्घसूत्रता - दीर्घसूत्रता चिरेण कार्यकर्तृत्वं (Chakra.C.N.1.33) - Slow activities

दीर्यत इव - Piercing pain.

दु ख - Discomfort

दुःखपाकः - अन्नं दुःखं पच्यते अन्नं कष्टेन पाकं गच्छति (Vac.M.N.4.6), - Delayed digestion

दुःख अवेदन - आत्मनः दुःखं आवेदयन्तं अन्यस्मैः (Yog.C.Ci.9.20) - Loudly proclaims sorrows to others

दुःख पुरीषप्रवर्तनं - Difficulty in defecation.

दुःख शील - Unhappy disposition.

दुःखित - दुःखितः दुःखयुक्तः (M.N.12.18) - Unhappy disposition.

दुःखोपचारता - दुःखोपचारता स्वजनसेवकादिभिः दुःखेन सेव्यत अथवा रोगि दुःखेन उपचार्यत (Tod. Ah.N.7.19) - Unhappy on medical attention by others.

दुग्ध इच्छा - Fond of Milk

दुच्छाय - Diminished complexion.

दुराध्मानं - Distention of abdomen due to flatus.

दुर्गन्ध - Bad smell, Fetid smell

दुर्जातं - दुर्जातं असम्यक उत्पन्नं (Arun.Ah.U.27.10) - Improper fracture, Malunion

दुर्धरता ग्रीवा - Weakness of neck

दुर्नाम - Piles in Rectum

दुर्बल अस्थि- Weakness of bone

दुर्मन - दुर्मनः दुर्बलमनः (Gang.C.Su.17.73), दुर्मनः गदोत्साहः (Hem.Ah.Su.11.40) - Loss of mental strength.

दुर्वर्ण - दुर्वर्णः नष्टच्छायः (Chandra.Ah.U.3.34) - Diminished complexion

दुष्ट - दुष्टं आविल (Vij.M.N.5.25), दुष्टो विकृतः (Vij.MN.4.15) - Turbid, Fetid, Bad

दूयन - Parching

दूरान्तिकस्थ दर्शनं - दूरस्थं निकटस्थं मन्यते (Arun.Ah.U.12.3) - Near appearance of remote objects.

दूर्वावर्ण - Colour of fodder grass.

दृढ कर्णपाली - Hard lobe of ear

दृष्टिमण्डल - Pupil

दृष्टिवधः- दृष्टिवधः दृष्टिनाशः (Arun.Ah.Su.4.2)- Blurred vision

देव द्वेष - Aversion to god

देहः - Body

दैन्यं - दैन्यं क्लान्तचित्तत्त्व (Yog.C.Ci.3.76), दैन्यं ग्लानिः (Dal.S.U.39.83) - Wretchedness, pathetic.

दोष - Morbidity

दोषदर्शनं अदोषेषु - Finds fault in unfaultable things

दोषवक्ता - दोषवक्ता निन्दकः (Vac.M.N.20.19) - Abusing others

दोषविनिग्रह - विनिग्रहता अप्रवृत्तिः दोषस्य वायोः(Vac.MN.2.59) - Retention of flatus

दोहद इच्छा - दोहदः सर्वरस आहारादिषु कांक्षा (Gang.C.N.3.14) - Desire to take all types of food.

दौग्धिकपुष्पवत् - Colour of the flower of Daugdhika(Oxystelma esculantum)

दौर्गन्ध्यं - Foul smell

दौर्बल्य - दौर्बल्यं हीनबल: (Hem. Ah.Su.11.14), दौर्बल्यं बलहानि: (Chakra.C.Ci.15.62), दौर्बल्यं हीनशक्तिता (Vij.M.N.5.31), दौर्बल्यं असामर्थ्यं (Vij.M.N.4.16), दौर्बल्यं शक्त्युपचयो: अभाव: (Vij.M.N.8.18) - Loss of strength.

द्योतनं नकुलस्य इव दृष्टिमण्डल - द्योत्यते देदीप्यते (Arun.Ah.U.12.23) - Pupil shining like the mongoose eye

द्रव - Liquid

द्राक्षाफलोपमा - Colour of grape fruit.

द्रुतगति - द्रुतगतिः शीघ्रगतिः (Dal.S.Sa.4.65) द्रुतगतिः उत्तालगतिः (Vac.M.N.20.21)द्रुतं अटनो द्रुतगतिःअत एव त्वरितगतिः इति (Vij.M.N.26.20) - Brisk walking

द्रुतबुद्धि - द्रुतबुद्धिः उद्भ्रान्तमनः (Dal. S.U.60.11) - Perverted intelligence

द्रुतभाषणं - द्रुतं शीघ्रम् (Yog.C.Su.24.30) - Speedy talk

द्विज द्वेष - Aversion to Brahmins

द्विधा ओष्ठ - Bifercated lips

द्विधा दर्शनं - एकमेव वस्तु द्विप्रकारम् पश्यति (Arun.Ah.U.12.4) - Double vision.

द्वेष - द्वेषः असहिष्णुत्वम् (Asun.Ah.N. 16. 13), द्वेषो वैरम् (Arun.Ah.Su.42), द्वेषः परापकारेच्छा (Hem.Ah.SuA.24) - Aversion, Irritation

ध

धमनीजालसंवृतः - Prominent network of artery

धमनीजालसन्ततः - Prominent network of artery

धमनीततः - धमनीततः सिराव्याप्तः (Dal.S.U.62.8) - Prominent network of artery

धमनीप्रतिचयः - धमनीप्रतिचयः धमन्युपलेपः (Chakra.C.Su.20.17) धमनीनां प्रतिचयः अति पूरणं (Yog.C.Su.20.17) - Hardening of artery

धमनी हर्ष - धमन्यः उच्छूनत्वं (Chakra.C.Si.12.13-3) - Engorgement of artery

धातुस्राव पुरीषं - Stool with tissue elements

धारण अशक्ति पुरीषप्रवर्तनं - Inability to bear urge of defecation

धावन - Fleeing

धीविभ्रम - Perverted intelligence

धुन्वन - Convulsion.

धूप इच्छा - Fond of incense.

धूपन - धूपनं धूमायनं (Arun.Ah.Su.30.48), धूप्यति धूम्यते धूमपूरणं इव भवति (Vij.M.N. 60.3), - Smoky sensation

धूपन - धूपनं धूमायनम् (Arun.Ah.Su.30.48), धूप्यते मुखात् धूम इव उद्वमति ब्रुवन् इति वाक्यशेषः (Dal.S.U.53.6) - Feeling of emiting fumes while speaking Smoky sensation

धूमक - धूमकः धूमोद्वमनं इव (Chakra.C.Su.20.14), धूमको धूमस्य उद्गिरणम् (Indu.As.N.3.6) शिरो ग्रीव कण्ठ तालुषु धूमायनं धूमकः (Arun.Ah.Su.20.12) - Smoky sensation

धूमगन्ध - Smell of Smoke

धूमगन्धिकं- Smell of Smoke

धूमधूम्र दर्शनं - धूमधूम्रानि धूमावेष्टितानि इव (Dal.S.U.7.23) - Smoky vision

धूमनं - धूमनं शिरो ग्रीव तालुषु धूमायनं (Yog.C.Su.17.58)- Smoky sensation

धूमायति इव - धूमायति इति धूम निस्सरण इव नासिकादि देशेषु अनुभवति (Arun.Ah.N.5.26) - Smoky sensation

धूमायन - Smoky sensation

धूमायन इव मुखं -Feeling of emiting fumes from mouth

धूमाविल दृष्टिमण्डल - Smoke colour Pupil

धूमावृतं इव दृष्टिमण्डल - Smoke colour Pupil

धूमोपमं उच्छ्वास - Smoky sensation while breath

धूम्रदर्शनं - smoky vision

धूसरः - Ash colour, Grey colour

धृतिक्षय - धृतिः धैर्य क्षयः विघातः (Arun.Ah.N.2.42) - Lack of courage

धैर्यनाश - Lack of courage

ध्माता मुखं - Puffy face

ध्मान - ध्मातं दृतिवत वातपूरितम (Arun.Ah.Sa.2.23), ध्मातं इव वातेन उदरापूर्णम(Vac.M.N. 26.17) - Distention due to flatus

ध्मान नासिका - Obstruction of nostrils

ध्यानं - ध्यानं चिन्ताव्याप्तः (Arun.Ah.N.7.26) - Thinking excessively

ध्यामवर्ण - दग्धेष्टकादिवर्णः (Dal. S.K.122) ध्यामः कृष्णश्यामः (Dal. S.Ci.6.6) - Dark colour.

ध्वजभङ्ग - Loss of eruction of penis

ध्वंसनं रोम - Falling of hair.

ध्वस्त - ध्वस्तः स्तब्धः (Chandrah.Ah.U.4.31) - Chocked

न

नक्षत्र दर्शनं - Sees star like objects.

नखच्युतिः - नखच्युतिः नखशातः (Arun.Ah.Su7.19) - Falling of nail

नखप्रभ - Colour of Nail.

नखभेदः - नखभेदः कुनखः नखभेदः नखभङ्गुरः (Gang.C.Su.20.11) - Decaying of nails.

नखशातनं - शतनं शातः पतति इत्यर्थः (Arun.Ah.Su.11.19) - Falling of nails

नखसदनं - Falling of nails

नग्नत्व - नग्नं विवस्त्रं (Yog.C.Ci.9.20) - Nudity or exhibitionism

नत ग्रीवा - Forward bending of the neck

नदन कर्ण - Flute like sound in the ear.

नद्धत्वं इव नासिका - नद्धत्वं आपूर्ण इव (Arun.Ah.U.19.17) - Feeling of fullness

नमन - नम्यते आकुश्चते देहः (Vij.M.N.12.11). - Bending of the body.

नयनः - Eye

नयनप्लव - नयनप्लवः नयनयोः अश्रुपूर्णता(Dal.S.U.39.25) - Lacrimation.

नर अति इच्छा - Fond of mate with male

नर द्वेष - Aversion to male

नर्तन भ्रू - Trembling of eyebrow

नष्टच्छाया - नष्टच्छायः नष्टकान्तिः (Arun.Ah.N.4.13) - Diminished complexion

नष्टमानसः - नष्टमानसः अपस्मारः (Dal.S.U.46.12), नष्टं स्मृतिरहितं मनसं चित्तं (Vac.M.N.17.17) - Confusion or absence of mind

नानारुजावत् पुरीषप्रवर्तनं - Defeacation with various types of Pain

नानावर्ण - नानावर्णं इति घृतमेदोवसा वर्णं (Vij.M.N.55.24) - Multi colour.

नानाविधं पुरीषं - Stool in different forms

नाभि - Umbilicus

नारी अति इच्छा- Fond of Female sex

नाशं - Absense, Loss

नासा - Nose

नासिका - Nose

नासिकाभ्यां रक्तं- Bleeding through Nose

नासिकाविषय अज्ञानं - Anosmia or loss of the sense of smell

नाह नासिका - Feeling of fullness in Nose

निकुञ्चनं - Contraction of skin.

निकोचन भ्रू - निकोचनः सङ्कोचः (Arun.Ah.Su.10.3) - Frowning of the eyebrow

निकोचनं अक्षि - निकोचनः सङ्कोचनः (Hem.Ah.Su.10.3) - Contraction of the eye

निर्गमन जिह्वा - Protrusion of the tongue

निग्रह - निग्रहः ग्रहः (Yog.C.Su.16.8), निग्रहो न अनुलोमता (Gang. C.Su.16.8) - Retention,

Stiffness, Restriction

निचय पुरीषप्रवर्तनं - retention of stool

नितान्तं आर्तव - नितान्तं निरन्तरं (Gang.C.Ci.30.215) - Continuous menses

निद्रा अभाव- Sleeplessness

निद्राक्षयः - निद्रा स्वप्नः क्षयः विघातः (Arun.Ah.N.2.42), - Sleeplessness

निद्रा नाश- निद्रायाः तु नाशो भ्रंशः (Arun.Ah.Su.11.6) - Sleeplessness

निद्रा भ्रंश- Sleeplessness

निद्राविपर्यय - Sleeplessness

निद्राहानि- Sleeplessness

निपतन - Falling down

निपीडनं- निपीडनं वेदना (Dal.S.U.58.10) - Pain

निमज्जनं - Sinks in water

निमीलनं अक्षि - निमीलिकः मीलिताक्षः (Vij.M.N.22.30) - Closing

of the eye or Nictation

निमेष अक्षि - Closing of the eye or Nictation

निमेष एकाक्षि - Closing of one of the eye or Nictation

निमेष कृच्छ्रात् अक्षि - Closing of the eye with difficult

निमेषोन्मेषणं अक्षि - निमेषोन्मेषणं पीडारहितं पुनः पुनः (Arun. Ah.U.8.5) - Frequent closing and opening of eye.

निम्नता - निम्नता गर्ताकारता (Vij.M.N.68.12) - Depressed

निम्नता मध्ये जिह्वा- निम्नता गर्ताकारता (Vij.M.N.68.12) - Depressed in the middle of tongue

निरपत्रता - निरपत्रता लज्जाशून्य:(Vij.M.N.64.7) - Shamelessness

निर्भुग्न - निर्भुग्नः कुटिलः (Dal.S.U.39.37) - Distorted, Tortuous

निरालोका दृष्टिमण्डल - Opacity in pupil

निरुच्छ्वास - Breathlessness

निरुद्धवाक् - निरुद्धवाक् अन्तःप्रविष्टवाक् (Arun.Ah.N.4.17) - Chocked voice

निरोध -Stiffness, Retention

निरोध हृदय - निरुध्यत इति हृदयस्य एव अतिस्तम्भित: स्यात् (Vij.M.N. 12.23) - Stiffness of precordial region

निर्गन्धं रक्तं - Bleeding with out smell

निर्गन्धं मूत्रं - Urine with out smell

निर्घृणित्व - निर्घृणित्वं घृणाशून्यता(Gang.C.N.6.13) - Mercilessness or cruel disposition.

निर्बीजं - Futility of semen

निर्भय - निर्भयं भयरहितं (Chandra.Ah.U.4.16) - Fearlessness

निर्भुग्न अक्षि - निर्भुग्नः कुटिलः (Dal.S.U.39.37) - Distorted eye or vision

निर्भुग्न दर्शनं -निर्भुग्नः अतिकुटिलः (Yog.C.Ci.3.104), भुग्नत्वात निर्गतविस्फारित अन्तःप्रविष्ट इति अन्ये कातरस्को वा अति कुटिले इति केचित (Gang.C.Ci.3.104) - Sees objects in distorted form

निर्भुग्न हृदय - निर्भुग्नहृदयः कुटिलहृदयः (Dal.S.U.39.40) - Twisting like feeling in heart.

निर्भेद अक्षि - निर्भेदः शस्त्रेण विदारणं इव (Dal.S.U.6.12) - Breaking pain in the eye.

निर्मथन - Churning pain

निर्मथन हृदयं - निर्मथ्यत विलोड्यत इव (Vij.M.N.29.3) - Stirring like feeling in heart.

निर्मथनं अक्षि अरणिवत् - Pain in the eye as being churned with Arani (Fire producing stick)

निर्मलानि तेजांसि दर्शनं - निर्मलानि तेजांसि अग्न्यादीनि (Dal.S.U.7.17) - Sees objects glowing

निशाचर - Walking in night.

निशाविहार - निशाविहारी निशायां एव भ्रमणशीलं (Vac.M.N.20.24) - Walking in night.

निश्चेष्ट - Loss of motor function

निश्वास दौर्गन्ध्यं - Bad smell on breathing

निश्वास वैगन्ध्यं - Bad smell on breathing

निश्वास संग्रह - Laboured breathing

निश्वास संरोध - Laboured breathing

निष्क्रमण जिह्वा - Protrusion of tongue.

निष्क्रियत इव अक्षि - निष्कृष्यत इव अक्षिणी द्वे चक्षुषी स्थानात् निर्गत इव भावः (Gang.C.Su.17.20) निष्कृष्यते बहिः सार्यत इव (Yog.C.Su.17.20) - Feeling of displacement of eye

निष्ठनं - निष्ठनन् प्रवाहिकं कुर्वन् आक्रन्दनपूर्वं सशूलं उपवेशनं निष्ठनं उच्यते (Arun.Ah.Ci.9.47) - Defeacation with bearing and gripping pain

निष्ठीव - निष्ठीवः मुखस्रावः (Arun.Ah.Su.13.24) - Spitting.

निष्ठीवन - निष्ठीवनं मुखेन थुक थुक इति लोके (Vac.M.N.8.3) - Spitting.

निष्ठीविका -निष्ठीविका प्रसेकः (Yog.C.Sa.2.23) - Spitting.

निष्पिच्छं आर्तव - Non slimy menstrual blood

निष्पीड्यत इव - निष्पीड्यत इव उदरं पिण्याकादिवत (Arun.Ah.N.2.12) - Compressing type of sensation

निष्प्रभ - Lack of complexion

निष्प्रेक्ष्यं - निष्प्रेक्ष्यं हतदर्शनम् (Chandra.Ah.Su.14.1) - Blurred vision.

निष्फलता - निष्फलता अपि स्यात तस्मात शुक्रात गर्भो न भवति इत्यर्थः (Tod.Ah.N.16.38) - Futility of semen

निस्तन्द्री - निस्तन्द्री अनिद्रता (Vij.M.N.20.18) - Sleeplessness

निस्तोद - निस्तुद्यते शूल्यते व्यथात् इत्यर्थः (Dal.S.U.25.10) - निस्तोदः व्यथः(Arun.Ah.Su.23.5) Needling pain

निस्पन्दन - The twitching in the head

निस्वनं पुरीषप्रवर्तनं - Defeacation with out sound

निस्संज्ञा - निस्संज्ञः चेतनारहितः (Vij.M.N.22.30) - Loss of consciousness.

निस्सरणं गुद - prolapsed Rectum

निस्सार - निस्सारः अपगतधातुसारः (Chakra.C.Ci.16.6) - Ill nourishment

निस्सारण जिह्वा - निस्सारणं अपसर्पणं निस्सर्पणं (Dal.S.Ci.34.14) - Indrawing of tongue

निस्सारणं गुद - Prolapsed rectum

नील - Blue colour

नीलाभं मूत्रं - नीलाभं इति चाषपक्षप्रभं चाषः सुवर्णचूडः इति लोके ख्यातः क्वचित, तक्षण चाषः इति गदाधरः तत्पक्षश्च स्निग्धनीलो भवति (Vij.M.N.33.13) - bluish urine.

नीलारुणाभं पुरीषं - नीलारुणाभं चाषपक्षवर्णं (Vij.M.N.3.15) - reddish blue coloured stool

नृत्य इच्छा - Fond of dancing

नृशंस इच्छा - नृशंसाभिप्रायता परापकाररुचित्वं (Chakra.CN.7.11) नृशंसायां सतां निन्दने अभिप्रायो यस्य तस्य भावः तथा (Gang.C.N.7.11) - Fond of cruel activities.

नेत्रः - Eye

नेत्र उपदेह - उपदेहः दूषिका (Chakra.C.Ci.26.129), उपदेहः पिच्चत बाहुल्यम् (Vij.M.N.59.7) - Excreta of eye

नेत्र दूषिका - दूषिका नेत्रमलः (Chandra.Ah.U.15.2) - Excreta of eye

नेत्र मल - Excreta of the eye

नेत्रप्लव - Lacrimation.

नेत्रविरेचनः - Lacrimation.

नेत्राभ्यां रक्तं - Bleeding through eye

नैक वर्ण दृष्टिमण्डल - Multicoloured pupil

नैकमूल रोम - नैकमूलः पृथुमूलः (Dal.S.N.13.35) -Deep rooted hair

नैर्लज्य - जुगुप्सितगोपनेच्छा लज्जा तदभावो नैर्लज्यं (Chakra.C.Su.7.27), लज्जा मन:सङ्कोच: तदभावो नैर्लज्जयम् (Yog.C.Su.7.27) - Shamelessness.

न्यास - Indrawing

प

पक्तिनाश - Indigestion.

पक्वं पुरीषं - Digested stool

पक्वजम्बूफलाभं रक्तं - पक्वजम्बूफलाभं स्निग्धकृष्णं (Vij.M.N.9.12) - Blood with the colour of the fruit of ripe rose apple.

पक्वजम्बूसङ्काशं पुरीषं - पक्वजम्बूफलसदृशं वर्णं स्निग्धकृष्णं (Vij.M.N.3.14) - Black coloured stool like the riped fruit of Zyzygium jambolanum.

पक्वजाम्बव नख - Nail with the colour of ripe rose apple

पक्वपीलुफलप्रख्या - Pale colour.

पक्वशोणिताभं पुरीषं - Blood coloured stool

पक्वामं अनियत पुरीषं - Stool of both digested and undigested forms

पक्वामं अन्तरान्तरा पुरीषं -Stool of both digested and undigested forms

पक्वाशयः - Large intestine

पक्वोदुम्बरसन्निभ - पक्वोदुम्बरसन्निभः इति लोहितः (Vij.MN.59.14). - Colour of ripened fig fruit

पक्ष्म - Eyelashes

पङ्कगन्ध - Smell of wet mud.

पच्यत इव - पच्यत इव क्षारेण इव उत्क्वाथ्यत इत्येके (Dal.S.N.3.9) - Cauterization like sensation **पटु इच्छा** - Fond of Salt

पतति इव हृदयं - Dislocated feeling of heart

पतन - Fall

पताक दर्शन - पताकान् ध्वजान् (Dal.S.U.7.8) - Flag like objects appears before eyes.

पद्मपत्रवर्ण - Colour of red lotus petal

पद्मपत्राभं दृष्टिमण्डल - पद्मपत्राभं रक्त पद्मपुष्पदलाभं (Vij.M.N.59.54) -Pupil with the colour of red lotus petal

पद्मवर्ण - Lotus colour

पद्मसन्निभं - पद्मं अनेकप्रकारवर्णं अत्र तु रक्तमेव बोध्यं (Yog.C.Su.24.22) - Blood with the colour of red lotus

पयोधरः - Breast

पयो आभ पुरीषं- Water like stool

परं - परं अभिलाषः (Dal.S.U.41.29) - Desire, Fond of

परिकर्तनं - परिकर्तनं परिकर्तिका छेदनं इव अनुभवः (Arun.Ah.N.7.48) - Cutting pain

परिकर्तिका - Cutting pain

परिकूजनं - परिकूजति आर्तनादं करोति(Yog.C.I.7.24) - Wailing or

voice resembles the sound of pigeon

परिकृन्तनं - परि सर्वतो भावेन कृन्तति इव छिनत्ति इव वस्त्यादौ इति परिकर्तिका (Dal.S.Ci. 34.16)

गुदकर्तनवत पीडा(Yog.C.Ci.14.17) - Cutting pain

परिक्षयं - Diminished

परिक्लेद - Wet

परिक्लेशन - Aversion to anything

परिग्रह - Stiffness, Restricted movement

परिणुदन-Harassment (trouble and annoy continually or repeatedly) towards others

परितम - Impairment of orientation

परिताप - Hotness

परिदग्ध जिह्वा - परिदग्धा दग्धवत कृष्णवर्णा (Yog.C.Ci.3.105) - Tongue looks like as burned.

परिदाह - Burning sensation

परिदेवन- परिदेवी रोदनं (Hem.Ah.N.4.17) - Crying

परिधावन - Fleeing

परिधूपन - परिधूपनं धूमोद्वमनं इव (Dal.Su.48.9) - Smoky sensation.

परिधूमन - परिधूमनं अन्तःक्षोभः धूम निर्गम इव वा (Vij.M.N.16.4) - Smoky sensation

परिध्वंसी - परिध्वंसी इति घृष्टं सत् रजो विमुञ्चति (Dal.S.N.5.17) - Gives out fine dust if rubbed.

परिपाटन - परिपाट्यते पुटपुटायते (Dal.S.N.16.5), परिपाट्यत इति किञ्चित अवदीर्ण त्वचं (Vij.M.N.56.2) - Cracks or fissure

परिपीडन - Pain

परिपुटनं - Cracks

परिपूर्णत्व शिरः- परिपूर्णत्वं कफस्य इति शेषः (Dal.S.U.41.13)- Feels as head filled with mucus

परिपोटन - परिपोटवान् मनाक् त्वक् अवदरणम् (Vij.M.N.57.16) - Cracks or fissure

परिप्लोष - सन्तापात् स्वल्पः त्वक् दाहः (Indu.As.Su.19.5) - Diminished burning sensation.

परिभाव - Humiliation to respected persons

परिमण्डलं - परिमण्डलानि परिपूर्णमण्डलानि वर्तुलम् (Yog.C.N.5.7-3) - Circular patch

परिमर्दन- Rubbing

परिमर्शन - Rubbing

परिम्लान - Languor

परिम्लायित्व - परिम्लायित्वं शुष्कता (Dal.S.Su.32.4) - Languor

परिम्लायी दृष्टिमण्डल - Bluish yellow pupil.

परिवर्तन - परिवर्तिका इति सर्वतो विवर्तक (Vij.M.N.55.42) - Eversion

परिवाद - Humiliation to respected persons

परिवृत्त नाभि - परिवृत्तनाभिः उच्चलित नाभिः (Dal.S.N.7.23) - Tortuous

परिवृद्धि - Enlargement

परिवेपन - परिवेपनं सकम्प (Chandra.Ah.U.4.40), प्रवेपते कम्पते (Yog.C.Ci.11.9) - Tremor

परिवेष्टन - परिवेष्टनं रज्वादिभिः अं बद्धं इव (Tod.Ah.N.16.37) - Cramps

परिशोष - Muscular wasting

परिसरण - परिसरणं भ्रमणं (Chakra.C.N.7.7-1), परिसरणं पर्यटनं (Yog.C.N.7.7-1) - Wandering

परिस्फुटन - Cracks

परिस्राव - Exudation, Discharge

परिहर्ष रोम - परिहर्षणं रोमाश्चः (Gang.C.N.3.15), परिहर्षणं झिंझिणिका (Chakra.C.N.5.7) - Horripilation.

परुष - परुषः कर्कशः (Yog.C.Su. 17.65) - Rough

पर्याकुल दर्शन - नेत्रयोःव्याकुलतया इतस्ततः प्रेरणं (Yog.C.Ci.19.6), पर्याकुला दृष्टिः इति आकुल अवलोकनं (Vac.M.N.20.6) - Frightened look.

पलितं रोम - Greying of hair

पांसुपूर्णं इव अक्षि - Feels as eyes filled with dust

पांसुपूर्णाभं अक्षि- Feels as eyes filled with dust

पाकः - Suppuration

पाकः ओष्ठे - पाकः क्षतः पिडकाभिनिर्वृत्तिः (Gang.C.N.1.24) - Rashes on lip or cheilitis

पाकः मुखे - मुखे वदने पाकः क्षतः पिडकाभिनिर्वृत्तिः (Gang.C.N.1.24) - Stomatitis.

पाके छर्दि - Vomiting in the time of digestion

पाङ्गुल्यं - पाङ्गुल्यं पङ्गुलता (Arun.Ah.Ci.22.51) - Paraplegia or limping

पाटनं - पाट्यत द्विधा भवत इव (Dal.S.N.16.12), खण्डीक्रियते (Vac.M.N.56.9), भिद्यते (Arun.Ah.U.21.9) - Cracks or breaking pain.

पाठ इच्छा - पाठः पठनम् (Yog.C.Ci.9.20) - Fond of recitation.

पाणी - Hand, Arm

पाण्डु - पाण्डुशब्देन श्वेतत्वं अभिधीयते, दन्तस्य पाण्डुता अस्थिगतदोषेण (Dal.S.Su.33.23) - Pale colour

पाण्डुत्वं - Pale colour

पाण्डुर - Pale colour

पाण्डुरक्त - Pale red

पातः - Falling, drooping

पादः - Foot

पादनर्तन- Dancing movement of foot.

पादसदनं - Fatigue of leg

पान इच्छा - Desire to take alchohol.

पान द्वेष - Aversion to take alchohol.

पायस इच्छा - पायसः क्षीरसिद्धः तण्डुलः (Dal.S.U.60.12) - Desire to take Paayasa(a sweet made from rice, milk and sugar).

पायुः - Rectum

पारावत इव आकूजन् - पारावत इव आकूजन् अव्यक्तशब्दं कुर्वन् (Arun.Ah.N.3.31) - Voice resembles the sound of pigeon

पार्श्व - Sides of the Chest, Flanks

पिङ्गलवर्ण - Reddish brown colour

पिच्चटिका - पिच्चटिका नेत्रमलः(Yog.C.N.2.6) - Excreta of eye

पिच्छः - पिच्छः पिच्छिलो द्रवभागः (Vij.M.N.5.14) - Slimy

पिच्छानुगतं पुरीषं - Slimy stool.

पिच्छावत् अश्रु - Mucoid lacrimation

पिच्छिल - पिच्छिलः आर्द्रः (Vac.M.N.5.30), - Slimy touch, Gummy, Sticky, Slyminess,

पिच्छिलं किञ्चित् - किञ्चित ईषत पिच्छिलं अविशदं (Tod.Ah.N.10.9) - Slight slimy urine

पिञ्जरवर्ण - पिञ्जरत्वं कपिलः (Yog.C.Ci.7.15) - Tawny colour

पिटका - Papule

पिटिका - Papule

पिडका - पिडका व्रणोष्ठ अणु मांसाङ्कुरः (Dal.S.Su.23.18) - Papule

पिडकोलिका -पिडकोलिका नेत्रमलम् (Chakra.C.N.2.6) - Excreta of eye

पिडिका - Papule

पिण्डदिशनं प्रेतानां - प्रेतानां मृत पितृनां दिशति ददाति (Vij.M.N.20.22), पिण्डान् अन्नमयान् (Vac.M.N.20.22) - Offers food to forefathers

पिण्डिका - Calf muscle

पिण्डितं - पिण्डितं सङ्कुचितम् (Indu.Ah.U. 33.18) - Contraction

पितृभक्ति - Too much devotion to father or forefathers.

पित्तं छर्दि - पित्त छर्दनं इति कफं विना केवल पित्त वान्तिः (Gang.C.N.1.24)
- Vomit in the form of mere pitta

पित्ताक्तं रक्तं - Blood mixed with pitta

पित्तोत्क्लेश मुखं- Salivation of pitta

पित्तोपहितं पुरीषं- Stool mixed with Pitta

पिपासा - पुनः पुनः पिबति (Vij.M.N.16.7) - Drinking frequently or Thirst

पिपासा असहत्व - Intolerence to thirst

पिपीलिकानां सञ्चार इव - Formication

पिपीलिकाभिः धावनं मूत्रं - Ants crawling in urine

पिपीलिकाभिः सर्पणं - Formication

पिपीलिकासृप्ति इव - पिपीलिका परिसर्पणाकारं वेदना (Chakra.C.Ci.30.10) - Formication

पिशितोदकाभं आर्तव - मांसप्रक्षालनसदृशं (Vij.M.N.61.4) - Menstrual blood resembles the washings of flesh

पिष्टरसतुल्यं मूत्रं - Urine resembles flour paste.

पिष्टवत् मूत्रं - Urine resembles flour paste.

पिष्टनिभं मूत्रं - पिष्टनिभं आलेपन पिष्टतुल्यं (Yog.C.N.4.17) - Urine resembles flour paste.

पिहितरज नासिका - पिहितरजः शूकपूर्ण इव (Dal.S.U.24.6) - Feels as if nose filled with bristles.

पीठसर्पि - पीठसर्पिः पङ्गुः (Chakra.C.Si.2.21) - Paraplegia.

पीडन - Pain

पीडन असहत्व - Intolerance to be pressed

पीडनं इच्छा - Desire to be pressed

पीडयन् इव - Pressing type of pain

पीडा - Pain

पीड्यत इव - Pressing type of pain

पीड्यत इव उत्घट्टनं हृदयं - Pressing pain in heart

पीत - पीतं हरितालाभं (Vij.M.N.5.18) - Yellow colour

पीतरक्त - Yellowish red

पीतरक्त गोमूत्राभं मूत्रं - Yellowish red urine like cow's urine

पीतराजिमत् अप्सु - पीतराजिमत् इति पीत रेखायुक्तं, तत्रापि नीललोहितश्च राज्यो ज्ञेयः (Vij.M.N. 67.2) - Drops of Breast milk makes yellow lines in water

पीतलोहितं - Yellowish red

पीतवर्ण - Yellow colour

पीतसिराराजि - Yellowish lines of veins

पीताभ दर्शनं - Sees objects in yellow colour

पीन वदन - Puffy face

पीनस - पीनसःनासास्रावः (Arun.Ah.Su.4.16) - Nasal discharge

पुण्डरीकदलोपम - Colour of white lotus

पुनः पुनः - Frequently

पुरीषंगन्धः - Smell of fecal matter

पुरीषंगन्धी - Smell of fecal matter

पुरीषंप्रकाशं आर्तव - Menstrual blood resembles fecal matter

पुरीषंमार्गेण रक्तं - Bleeding per rectum

पुलाकोदकप्रतिमं रक्तं - प्रक्षालित पलल तोय सदृशं (Vij.M.N.61.3) - Blood with the colour of washings of flesh.

पुलालिका - पुलालिका रोमाञ्चः(Dal.S.K.8.86) - Horripilation.

पुलिनवनान्तरोपसेवी - पुलिनवनमध्ये क्रीडनशीलः, पुलिनं जलमध्योत्थित भूतप्रवेशः (Dal.S.U.60.10) पुलिनं नद्यादितटं, वनं उद्यानं तयोः अन्तरं मध्यं तत् विशेषात् सेवते इति " (Vac.M.N.20.20) - Habit of playing in river banks

पुष्प सहसा नख - Sudden appearance of flower like spots on nail

पूति - पूति दुर्गन्धि (Vij.M.N.4.2) - Foul smell

पूतिगन्ध - Fetid smell

पूतिता - Suppuration

पूतिपूयप्रकाशं आर्तव - Menstrual blood resembles pus

पूतिमुखता - Fetid smell from the mouth

पूतिस्राव - पूति पूयं (Dal.S.U.20.16) - Purulent discharge

पूय पूर्णता - Abdomen filled with pus

पूयं रक्तं - Blood with pus

पूयकल्पं रक्तं - पूयकल्पं पूयसदृशं (Dal.S.U.45.10) - Blood resembles pus

पूयगन्ध - Smell of pus

पूयगन्धि - Smell of pus

पूयनिभं - Colour of Pus

पूयप्रख्यं - Smell of pus

पूयुक्तं - Purulent

पूयवत् - Filled with pus

पूयस्राव - Purulent discharge

पूयोपम - Resemblance of Pus or Purulent

पूर्णता - Feeling of fullness

पूर्णत्वं शिरः - Feels as head filled with mucus

पूर्णत्व कण्ठ - Feels as throat filled with mucus

पूर्णास्यता मुखं- Mouth filled with mucus

पैच्छिल्य - Sliminess

पृथुता अस्थि - पृथुता विस्तीर्णता (Dal.S.N.15.10) - Widening of bone

पृष्ठः - Back

पृष्ठतः नयन - पृष्ठतः नीयते इति पृष्ठं प्रति आकृष्यते (Chakra.C.Ci.28.47) - the backward bending of the head

प्रकम्पः - Tremor

प्रकम्पमानं वेल्लते अस्थि - वेल्लते चलति (Dal.S.N.15.10) - tremor of bone

प्रकाश असहत्व - Intolerance to light.

प्रकूजनं - Voice resembles the sound of pigeon

प्रक्थनं - प्रक्थितं शटितं इव (Vac.M.N.49.24) - Putrifaction of the skin.

प्रक्षरण ओजः - Diminished resistance

प्रक्षीण मांस - Muscular wasting

प्रक्लिन्नः - Wet

प्रक्लेद - प्रक्लिद्यते आर्द्रीभवति (Dal.S.U.22.6) - Wet

प्रगाढं रक्तं - प्रगाढं इति अतिशयं (Vij.M.N.59.21) - Profuse bleeding

प्रग्रह - Restricted movement of the body

प्रचल पक्ष्म - Wavering of eyelashes

प्रचलायन - Shaking

प्रचलित भ्रू - Trembling of eyebrow

प्रचाल - Shaking, Movement

प्रचुरं - Excessive

प्रचुरप्रवर्तनं अधोवायु - Excessive passing of flatus

प्रच्छर्दनं - Excessive vomiting

प्रच्छाय इच्छा - Fond of Shade

प्रच्यवनं रोम - Falling of hair

प्रजागरणं - प्रजागरो निद्राविच्छेद (Vij.M.N.18.16) - Sleeplessness

प्रणाश - Loss

प्रततं - Continuous

प्रततिलोनं अधोवायु - Retention of flatus

प्रतिक्षेप दर्शनं - Impairement of vision

प्रतिपत्तिहानि - Lack of interest.

प्रतिबोधनं कृच्छ्रेण - Difficulty in opening eye

प्रतिश्याय - प्रतिश्यायः नासास्रावः (Gang.C.N.1.27), प्रतिश्यायः पीनसः (Arun.Ah.Su.4.3) - Nasal discharge

प्रतिस्तब्ध - प्रतिस्तब्धं अप्रचलितरूपं इव (Dal.S.U.25.17) प्रतिस्तब्धं

बद्धं इव (Vij.M.N.60.4). - Stiffness

प्रतिस्तब्ध कण्ठ - प्रतिस्तम्भः अप्रचलितरूपं इव (Dal.S.U.25.17) - Obstruction in throat

प्रतिहत वाक् - प्रतिहतं निरुद्धवाक् यस्य तम् (Yog.C.Ci.9.20) - Restricted speech.

प्रतोद - Needling pain

प्रदाह - Burning sensation

प्रदीप्त इव नासिका - प्रदीप्त इव प्रज्वरित इव (Vij.M.N.58.8) - feels as if glowing of nose

प्रदुष्टं रक्तं - Defective blood

प्रदूयन - प्रदूयते उपतप्यते (Arun.Ah.N.12.17) - Parching

प्रद्वेष - Aversion

प्रधानं - Desire

प्रधान मर्म - Head

प्रधावन - Fleeing

प्रध्मानं - Distention

प्रध्यानतत्पर - प्रध्यानं ध्यानं (yog.C.Su.24.32) - Thinking excessively

प्रनष्टचेत - Confusion or absence of mind

प्रपतन - Falling of

प्रपाक - Suppuration

प्रपाण्डुरं मूत्रं - Urine resembles the powder of conch

प्रपीडा - Pain

प्रभाहानि - प्रभाहानिः कान्तिनाशः (Hem.Ah.Su.11.16) - Diminished complexion

प्रभूत - प्रभूतं बहु (Dal.S.U.49.11) - Excessive quantity.

प्रभेद - Cracks

प्रमाणजिज्ञासा बाह्वो - Measuring frequently his arms

प्रमीलक - प्रमीलकः स्तैमित्यम् (Arun. Ah.U.23.14) - Dullness

प्रमूढ संज्ञा - Loss of consciousness

प्रमूढता - प्रमूढता प्रकर्षेण अचैतन्यम् (Dal.S.K.2.16), प्रमूढता अतिशयेन विचेतनत्वम् (Dal.S.U.61.7), प्रमूढता इन्द्रियमोहः (Vij.M.N.21.2), प्रमोहको मूर्छा इन्द्रिय अपटुत्वम् (Chakra.C.Su.2.6) - Impairement of orientation

प्रमोह - प्रमोहः नैव अत्यन्तं चित्तनाशः (Dal.S.Su.25.34), प्रमोहः मनोमोहः (Vac.M.N.43.18) प्रमोहो अत्र इन्द्रियमात्रमोहः (Gang.C.Su.17.101), स्मृतेः प्रमोहः भ्रंशः (Yog.S.U.21.48) - Impairement of orientation

प्ररोदन - Crying

प्रलम्ब चर्मकोश - Drooping of the prepuce

प्रलय - प्रलयः मूर्छा (Arun.Ah.Su.8.9) - Fainting.

प्रलाप - प्रलापः असंबद्धवचनयोः उक्तिः (Arun.Ah.N.2.18), प्रलापः असम्बद्ध भाषणम् (Dal.S.Su. 25.34) - Incoherent speech

प्रलेपः - प्रलेपः इति श्लेष्मणा लिप्त इव (Vac.M.N.38.5), प्रलेपः उपलेपः (Yog.C.Su.21.46),
प्रलिप्यमानेन मुखेन श्लेष्मणा लिप्यमानेन मुखेन (Dal.S.U.52.10) - Coating by mucus

प्रलेप कण्ठ - लेपः श्लेष्मलिप्तत (Tod.Ah.N.3.26) प्रलेपः इति श्लेष्मणा लिप्त इव(Vac.M.N.38.5) - Mucus coating in throat

प्रलेप मुखं - प्रलिप्यमानेन मुखेन श्लेष्मणा लिप्यमानेन मुखेन (Dal.S.U.52.10) - Coating in mouth

प्रलेप हृदयं - Feeling of coating in cardiac region

प्रवालदलनिचयप्रकाश - प्रवालखण्ड समूहसदृशः, प्रवालो विद्रुमः स च समुद्रजातो अत्यन्तरक्त वल्लीविशेषः (Dal.S.Ci. 1.7) - Colour of coral red.

प्रवालाभ दृष्टिमण्डल - Pearl coloured pupil

प्रवाहणं - प्रवाहणं निकुन्थनं निकुहनं (Dal.S.Su.35.24) कुन्थनं (Yog.C.Ci.14.11) - Defecation with bearing and gripping pain.

प्रवाहिकावत् पुरीषप्रवर्तनं - प्रवाहिका निश्चारिका (Arun.Ah.Ci.1.113) - Defecation with bearing and gripping pain.

प्रवितता - प्रविततं विस्तार्यमाणं इव, प्रवितता विस्तीर्ण वेदना शिरसः यस्य स तथा इति कार्तिकः (Vij.M.N.9.11) - Stretching pain in head.

प्रविलम्बितगति - प्रविलम्बं कृत्वा यायिनं गमनशीलं (Chandra. Ah.U.4.35) - Delayed walking.

प्रवृद्धं रक्तं - प्रगाढं इति अतिशयं (Vij.M.N.59.21) - Profuse bleeding

प्रवेपन - प्रवेपते कम्पते (Yog.C.Ci.11.9) - Tremor

प्रशस्तवर्ण - Pleasant colour

प्रशात - प्रशातः शतनं (Dal.S.N.10.6) - Putrifaction

प्रशातमः - Putrifaction

प्रशातनं - Decaying

प्रशोथः - Swelling

प्रशोथनं - Swelling

प्रशोष - प्रशोषः शुष्कता (Dal.S.N.1.45),- Wasting, Dryness

प्रसक्तं - प्रसङ्गः सातत्यं (Yog.C.N.6.4) प्रसक्तं निरन्तरं (Dal.S.U.52.8) - Continuous

प्रसक्तं सक्त भाषणं - प्रसक्तं प्रकर्षेण सक्तं लग्नं कण्ठे ताल्वादि वर्णोच्चारणस्थानेषु (Gang.S.N.1.73), प्रसक्तं सततं सक्तभाषिणःपीडित अव्यक्तपद भाषिणः(Dal.S.N.1.73) - Indistinct and restricted voice

प्रसन्न मुखं - प्रसन्नं निर्मलं (Arun.Ah.Sa.1.20) - Pleasant face.

प्रसन्नं - Clear

प्रसुप्तं - Numbness

प्रसून नाभि - प्रशूननाभि श्वयथुयुक्त नाभि (Vac.M.N.32.17) - Swelling in umbilicus

प्रसेक मुखं - प्रसेकःलालास्रावः (Hem.Ah.Su.11.7), प्रसेकः पानीयस्य इव निष्ठीवनं (Arun.Ah.Ci.1.4), प्रसेकः कफोद्गिरणं (Yog.C.Su.24.40), प्रसेकः थूत्करणं (Dal.S.Sa.3.15), प्रसेकः प्रसक्तं निष्ठीवनं (Dal.S.Sa.3.15), प्रसेको धूत्किरणं (Chandra.Ah.Sa.3.15), प्रसेको मुखप्रसेकः (Vij.M.N.15.5) - Salivation

प्रस्तब्ध - प्रस्तब्धः अत्यर्थं स्तब्धाः (Dal.S.U.27.17) - Stiffness of the body.

प्रस्तम्भ - Stiffness of the body.

प्रस्पन्दनं - प्रस्पन्दनं शरीरस्य चलनं इदं व्यानस्य कर्म प्रस्पन्दनं श्वासप्रश्वासादिभावेन चलनं (Dal.S.Su.15.3-1) - Trobbing sensation

प्रस्पन्दितहरत्वं बाहू - बाहुप्रस्पन्दितहरत्वं बाहुचेष्टापहारिणं (Chandra. Ah.N.15.43 - Loss of motor function of upper limb.

प्रस्फुरण - Trobbing sensation

प्रस्रवणं - Discharge

प्रस्राव नासिका- Nasal Discharge

प्रस्वाप - Numbness

प्रहरण - Harassment (trouble and annoy continually or repeatedly) towards others

प्रहर्षणं रोम - Horripilation

प्रहसनं अस्थाने - Laughing at inappropriate occation.

प्रहसितं सकृत् मुखं -सकृत् एकवारं (Yog.C.I.5.20) - Grinnig face

प्राचनेन इव - प्राजनेन इव प्रतोदेन इव तोदो व्यथनम् तोदो निखनेन व्यथा (Arun.Ah.N.2.13), प्राजनेन तोत्रेण (Hem.Ah.N.2.13) - Pain resembles pricking with arrows

प्राचुर्यं - Excess

प्राज्याणुदारी अस्थि - प्राज्यश्च ते अणवश्च प्राज्याणवः प्रभूतसूक्ष्मः तैः दरः दरणानि विद्यन्ते यत्रास्थिन तत् प्रभूताणुदारिगतास्थि (Aurn.Ah.U.27.4) - multiple fracture with tiny bone pieces.

प्राणक्षय - प्राणक्षय: शक्तिलक्षण बलक्षय: (Dal. S.Su.28.20) - Loss of physical strength or weakness.

प्राणोपताप - loss of mental strength.

प्राणोपरोध - Loss of mental strength.

प्राय पुरीषं - Excessive stool

प्रार्थना - प्रार्थना इच्छा (Dal.S.Su.15.9) - Desire

प्रिय - Desire

प्रियता - Desire

प्रीति - प्रीतिः भक्तिः (Arun.Ah.N.2.8), प्रीतिः अभिलाषः (Hem.Ah.Su.11.17) - Desire

प्रेतगन्ध - Smell of dead body

प्रेतचेष्टा - Ghost like activities, Unprecedented activities

प्रेतरूप - प्रेतरूपः मृतप्रायः (Tod.Ah.N.12.5) - Appearance of dead body (facies hippocratica).

प्रेताकृति - Appearance of dead body (facies hippocratica).

प्लीहा - Spleen

फ

फरफरायनं कर्ण - Sensation in the ear like moving of the insects

फलद्भिः इव मूत्रं - फलद्भिः इव स्फुटद्भिः इव (Dal.S.U.59.4) - Micturition with splitting pain.

फुल्लपद्मोपम मुखं - विकसित कमलसमान कान्तिवक्त्रं (Chandra.Ah.U.4.13) - Face with the colour of blossomed lotus

फेनं - Frothy

फेनयुक्तं - Frothy

फेनवत् - Frothy

फेनानुगतं - Frothy

फेनिलं - Frothy

ब

बद्ध अधोवायु - Suppressed

बद्ध दर्शनं - Blurred vision

बद्धमुष्टि - Closed fist

बद्धाबद्धं- Suppressed or loose motion irregularly

बन्ध - Suppressed

बन्धजीवकप्रतीकाशं - बन्धूकपुष्पतुल्य रागं (Arun.Ah.U.15.14) बन्धुजीवो मध्याह्नपुष्पकः (Dal.S.U.6.12) - Bright red eye, like the flower of Pentapetes phoenicae

बन्धनाश आर्तव - Loss of menstrual blood.

बन्धुजीवकनिभं - बन्धूकपुष्पतुल्य रागं (Arun.Ah.U.15.14) बन्धुजीवो मध्याह्नपुष्पकः (Dal.S.U.6.12) - Bright red eye, like the flower of Pentapetes phoenicae

बलक्षय - Loss of physical strength or weakness

बलनाश - Loss of physical strength or weakness

बलपरिक्षय - Loss of physical strength or weakness

बलपरिहानि - Loss of physical strength or weakness

बलप्रणाश - Loss of physical strength or weakness

बलभ्रंश - Loss of physical strength or weakness

बलविघात - Loss of physical strength or weakness

बलविनाश - Loss of physical strength or weakness

बलसङ्क्षय - Loss of physical strength or weakness

बलह्रास - Loss of physical strength or weakness

बलापकर्षण -Loss of physical strength or weakness

बलापहरण - Loss of physical strength or weakness

बलाभाव - Loss of physical strength or weakness

बलादान - Loss of physical strength or weakness

बलिकर्म इच्छा - Likes to do oblation

बलोपघात - Loss of physical strength or weakness

बलोपतप्ति - Loss of physical strength or weakness

बस्तगन्धं मूत्रं - बस्तगन्धित्वं बृहत्तम छागलगन्धित्वं (Dal.S.N.3.5) - Urine resembling the smell of goat.

बस्ताभगन्ध - Resembling the smell of goat.

बहलं - बहलं घनं (Yog.C.N.5.7-2) - Thick

बहिर्जिह्वा - Protrusion of tongue

बहिर्निर्गमनं गुद - Prolapsed Rectum

बहु -Excessive

बहु निद्रता - बहुनिद्रां प्रभूतस्वप्नं (Chandra.Ah.U.4.40) - Excessive sleep.

बहुधा दर्शनं - Multiple visions

बहुला - बहुला स्थूला (Vac.M.N.56.30) - Excessive, thick

बहुश - बहुशः बहुवारान (Dal.S.U.40.17) - Frequently

बहु निद्रा - Excessive sleep

बहु प्रतान स्नायु - Clear manifestation of tendon network

बहु प्रतान - Multiple network

वहुभुक् - intake of more quantity of food

बह्वाशी - बह्वाशी प्रचुरभोक्ता (Chakra.C.Su.13.50) - Intake of more quantity of food

बाधा - Pain

बाधिर्यं - बाधिर्यं शब्दमात्रस्य एव अश्रवणम् (Chakra.C.Su.20.11)- Loss of hearing

बाल इच्छा - Fond of Children

बाष्प अक्षि - Lacrimation

बाहुः - Upper limb

बाहुल्यं - Excess

बाहुकर्मक्षयः - बाह्वोः कर्मग्रहणाकुञ्चनादि (Tod.Ah.N.15.44) - Loss of motor function of upper limb.

बाहुचेष्टापहारी - बाहुचेष्टा भुजव्यापारः अपहरति इति बाहुचेष्टापहारिणी (Arun.Ah.N.15.55), बाह्वोः कर्मग्रहणाकुञ्चनादि (Tod.Ah.N.15.44), बाहुप्रस्पन्दितहरत्वं बाहुचेष्टापहारिणं (Chandra. Ah.N.15.43) - loss of motor function of upper limb

बिंबिसी - बिम्बिसी प्रवाहिका (Arun.Ah.Ci.9.28) - defecation with bearing and gripping pain

बिन्दु - A spot

बिन्दुभिः आचय - बिन्दुः बिन्द्वाकारः त्वक् विकृतिः (Chakra. C.Ci.23.114), बिन्दुः बिन्द्वाकारः त्वक् विकृतिः (Chakra. C.Ci.23.114) - Multiple spots on skin.

बिन्दुशः मूत्रं - बिन्दुशः बिन्दुःबिन्दुः प्रवर्तते (Arun.Ah.N.9.22) - Passing urine drop by drop.

बीभत्सत्वं - बीभत्सत्वं विकृतरूपत्वं देहस्य (Yog.C.N.7.7-3), देहस्य निन्दनीय भावः (Gang.C.N.7. 7-3) - Fierce appearance

बुद्धि - Intelligence

बुद्धि उपघात - Lack of intelligence

बुद्धि उपरोध - Lack of intelligence

बुद्धिक्षय - Lack of intelligence

बुद्धिनाश - Lack of intelligence

बुद्धिभ्रम - Perverted intelligence

बुद्धिमोह - Perverted intelligence

बुद्धिविपर्यय - Perverted intelligence

बुद्धिविभ्रम - बुद्धिविभ्रमात् तु नित्यं अनित्यं इति प्रियं अप्रियं इति पश्यति (Chakra.C.N.7.5) - Perverted intelligence

बुद् बुद तुल्यमांसः - Skin covered with bubble like flesh.

बुभुक्षा - भोक्तुं इच्छा बुभुक्षा (S.Su.15.32) - Desire to take food.

बैभत्स्यं - बीभत्सत्वं विकृतरूपत्वं देहस्य (Yog.C.N.7.7-3),देहस्य निन्दनीय भावः (Gang.C.N.7.7-3) छर्दिते वमिते बैभत्स्यं जुगुप्सता (Arun.Ah.N.3.5), छर्दितस्य बीभत्सता वै व ण यं वैगन्ध्यादि योगात् (Chakra. C.N.2.6) - Fierce appearance

ब्रध्नः - Rectum

भ

भक्ति - भक्तिः इच्छा (Chakra.c.N.7.5) - Desire

भक्तिविभ्रम - भक्तिः इच्छा तत् विभ्रमात् च यत्र इच्छा पूर्वं आसीत् तत्र अनिच्छा भवेत् (Chakra.c.N.7.5) - Perverted desire or there will not be desire on things which is desired previously.

भग्नत्वं इव - भग्नत्वं किञ्चित अवशेषेण छिन्नं (Chakra.C.N.1.21) - Breaking pain

भग्नवत् मूत्रं - Micturition with breaking pain

भङ्गः अङ्ग - अङ्गानां भङ्गः स्फोटनं इव (Arun.Ah.Su.4.4) भज्यमानेषु इव अङ्गेषु दुःखं (Hem.Ah.Su.4.4) भङ्ग इव भङ्गः चूर्णनं इव (Arun.Ah.Su.12.50) अङ्गभङ्गः अङ्गभेदः (Yog.C.N.5.11) अङ्गभञ्जनं अङ्गव्यथा (Dal.Su.49.6) अङ्गानां संभेदः इति अङ्गानां भेदः (Vij.M.N.49.28) - breaking pain in the body.

भञ्जन - अङ्गभञ्जनं भङ्गवत पीडा (Vac.M.N.22.11) - Breaking pain

भय - Fear

भस्माभः - भस्माभः धूसरः (Yog.C.Su. 17.108), भस्माभः श्यावानुश्वेतवर्णता (Gang.C.Su.17.108) - Ash colour.

भस्मनिभः - Ash colour.

भस्मोदकप्रतीकाशं मूत्रं - भस्ममिलित उदकसदृशं (Vac.M.N.31.14) - Urine resembles the washings of ash.

भारिकं हृदयं - भाराक्रान्तं इव भारिकं (Chakra.C.Su.17.25) - Heaviness of the head.

भिद्यत इव - भिद्यत इव शक्तिभिः (Yog.C.Su. 8.7-1) भिद्यत इति विदार्यत (Chakra.C.Ci.11.9)- Piercing pain, Breaking pain

भिन्दन् इव - Breaking pain

भिन्नविट्क : - भिन्नविट्कः सद्रवमलः (Vac.M.N.8.5) - Loose motion

भिन्नस्वरः - भिन्नस्वरः द्विधाकृत स्वर इव भिन्नं (Vac.M.N.11.5) - Hoarseness of voice

भिन्नकांस्यपत्रता - भिन्नस्य स्फुटितस्य कांस्यपत्रस्य हतस्य दण्डिना इव स्वरो यस्य स तथा (Indu.As.N. 3.26) - Weak voice resembles the brocken bell metal.

भिन्नकांस्यस्वरतुल्यघोषः - भिन्नकांस्यस्वरतुल्यघोषः इति जर्जरितकांस्य शब्दानुकारी स्वरः (Dal.S.U. 52.5) - Weak voice resembles the brocken bell metal.

भिन्नकांस्योपमध्वनिः - Sound resembles the brocken bell metal.

भिषक् द्वेष - Aversion to physician

भीबत्सचेष्टा - Bizzare activities

भुक्तोपघातः - भुक्तोपघातः अरोचकः (Dal.S.U.57.3) - Loss of appetite

भुग्न - Curved

भुजः - Upper limb

भूरिता - Excessive

भूरि अन्नं - Intake of more quantity of food

भूषण - Ornaments

भृङ्गनील - Bee like blue colour

भृश - Excessive

भृशवेगी - Excess flow

भेकाभ - Colour of frog

भेद - भेदः विदीर्णं इव(Arun.Ah.N.2.14), भिद्यत विदारणेन इव (Hem.Ah.N.5.40), भेदो अस्थ्नां इति भेद इव भेद भङ्गवत पीडा इत्यर्थः (Vij.M.N.2.52) - Splitting pain Breaking pain

भेदन - Breaking pain

भैरवः - Bizzare look

भोज्योपरोध - आहारस्य उपरोधः प्रतिबन्धः (Yog.C.N.1.35), भोजनं अवरोध इति अरुचिः अभ्यवहार असामर्थ्यम् वा (Chakra.C.Ci.18.5) भोज्योपरोधः ग्रासस्य गलसंगः(Dal.S.U. 52.7) - Difficulty in diglutition

भ्रंश - भ्रंशः बहिर्गमनम् (Dal.S.N.8.6), - Prolapsed

भ्रम - भ्रमः चक्रारूढस्य इव भ्रमः (Hem. Ah.Su.4.10), अनवस्थितिः (Arun.Ah.Su.5.15), मोहः (Arun.Ah.Su. 8.31), अज्ञानं (Arun.Ah.Su.17.16), भ्रमः चक्रारूढस्य इव भ्रमत् वस्तु दर्शनं स्वेदः भ्रमणं वा (Yog.C.Su.17.58) घूर्णवत् पीडा (Gang.C.Su.17.96) Giddiness, Dizziness or tremor.

भ्रमण - भ्रमन्तं गच्छन्तं (Chandra.Ah.U.4.36) - Wandering

भ्रमण पाद - Unstead foot

भ्रमन्ति इव दर्शनं - Objects look as it is revolving

भ्राजिष्णु अक्षि - Dazzling appearance of the eye

भ्राजिष्णुदर्शनं - भ्राजिष्णूनि दीप्तिमन्ति (Dal.S.U.7.17) - Objects looks as dazzling.

भ्रान्त दर्शनं - Perplexed sight

भ्रान्तं अक्षि - Frantic eye

भ्रान्तचेत - भ्रान्तेन चेतसः चित्तभ्रान्तिः(Dal S.U.61.8) - Perplexed mind

भ्रान्तप्रेक्षी - भ्रान्तप्रेक्षी सर्वपदार्थ अयथार्थ दर्शी (Dal.S.U.39.39) - Seeing things in falty manner

भ्रूक्षेपः - भ्रुवः क्षेपणं चलनं (Chandra.Ah.U.3.4) क्षिपति इति भ्रू भङ्गं रचयति (Vij.M.N.68.18) - Spasmodic movement of the

eyebrow

भ्रूव्युदासः - व्युदासः स्वस्थानात् च्युतिः (Yog.C.Su.20.11) भ्रुवोः स्वस्थानात् अधोनिपतनं (Arun.Ah.Sa.7.6) भ्रू भङ्गः (Gang.C.N.8.6) - Spasmodic movement of the eyebrow.

म

मक्षिका दर्शनं - Honey bee like objects appear before eyes

मक्षिकाक्रान्तं पुरीषं - मक्षिकाक्रान्तं इति मक्षिकाप्रियं (Chakra.C.Ci.19.9) - Stool attracted by bees.

मक्षिकातुल्यं पुरीषं - Honey like stool

मक्षिकाभं - Colour of Honey

मज्जनं जले - मज्जति अधोयाति (Arun.Ah.U.2.4) - Sinks in water

मज्जनि मज्जनं अस्थि - Bone merges in marrow in the fracture

मज्जागन्धं - Smell of bone marrow

मज्जानं - Resembles bone marrow in colour and appearance

मज्जाप्रकाशं - Resembles bone marrow in colour and appearance

मज्जाभं - Resembles bone marrow in colour and appearance

मज्जामिश्रं - Mixed with bone marrow

मज्जारूपं - Resembles bone marrow in colour and appearance

मज्जोपसंसृष्टं - Mixed with bone marrow

मज्जोपसृष्टं - Mixed with bone marrow

मञ्जिष्ठ उदकोपमं - Resembles the juice of Manjishtha i.e.dark red

मञ्जिष्ठ सङ्काशं - Resembles the juice of Manjishtha i.e.dark red

ञ्जिष्ठ सलिलसङ्काशं - *Resembles the juice of Manjishtha i.e.dark red*

ञ्जिष्ठाभं - Resembles the juice of Manjishtha i.e.dark red

णिबन्धः - Wrist

ण्डल - मण्डलं वर्तुलकमलादीनि (Chandra.Ah.U.31.32), मण्डलाकारः शोफविशेषः (Gang.C.Ci.3.108) मण्डलं वृत्तम (Yog.C.Ci.13.48) - Circular patch, Round shaped

ण्डल दर्शनं - मण्डलानि वर्तुलरूपाणि (Dal.S.U.7.8) - Circular objects appear before eyes.

ण्डल दृष्टिमण्डल - Circular lesion in pupil

त्कुणगन्ध - मत्कुणः शय्यादिजः क्षुद्रकीटः (Dal.S.Su.28.12) - Bug like smell on body

त्स्य इच्छा - Fond of Fish

त्स्यगन्ध - Smell of fish

त्स्यशकलसन्निभं - मत्स्यत्वक् मणडलसदृशम्(Arun. Ah.N. 14.20) - Resembles the scale of fish.

थनं - मथनं अरणेः इव (Arun.Ah.N.2.14) - Churning pain

थनं अरण्येव - Pain as being churned with Arani (Fire producing stick).

द - पूगफलखादनेन इव मत्तत्वं मदः(Dal.S.K.4.37), मदो मत्तत्वं इव यथा पूगकोद्रवधत्तूरभक्षणादौ (Vij.M.N.2.11) - Intoxication

द्य इच्छा - Fond of Alcohol

धु इच्छा - Fond of Honey

धु इव मूत्रं - Urine resembles honey in colour and appearance

मधुर - *Sweet taste*

मधुरभक्षण द्वेष - Aversion to sweet food

मधुररसता - Sweet taste

मधुरास्यता - Sweet taste

मधुसमं - Urine resembles honey in colour and appearance

मध्यभग्न अस्थि - Fracture in the middle of the bone

मनो अवसाद - मनसः सदनं अवसादः (Vij.M.N.4.8) - Loss of mental strength.

मनोदैन्य - मनोदैन्यं मनोग्लानिः (Vac.M.N.10.27) - wretchedness Pathetic

मनोनाश - मनोनाशः चित्तविस्मृतिः (Arun.Ah.Sa.4.36) - Confusion o absent of mind

मनोनुगतं - चित्रं विबद्धं मनोनुगतं गोप्यं अपि (Vij.M.N.20.15) चि नानाप्रकारं मनोनुगतं इति

यदेवस्य मनसि स्थितं तदद्बुदपूर्वकं यत् किञ्चित् ए जल्पति(Yog.S.U.62.13) - Reveals secrets

मनोन्मत्तविक्षोभण - उन्मत्तचित्तं उद्भ्रान्तचित्तत्वं (Chakra. C.N.7.6) Perplexed mind .

मनोपघात - Confusion or absence of mind

मनोपहार - Disturbed mind .

मनोसम्भ्रम - मनोविभ्रमात् चिन्त्यान् अर्थान् न चिन्तयत अचिन्त्यं चिन्तयत (Chandra. C.N.7.5) - Perplexed mind

मन्दं - Slowly, Weakness, Fluentless, Slight

मन्दं मन्दं - मन्दं मन्दं अल्पं अल्पं कृत्वा (Tod.Ah.N.10.13)

Frequent and scanty

मन्द इन्द्रिय - Weakness of sensory faculty

मन्दरुजा - Slight pain

मन्दबल - Diminished strength

मन्दबुद्धि - Lack of intelligence

मन्दवाक् - मन्दवाक अल्पवाक्त्वं (Yog. C.Ci.9.14) - Less talking

मन्दोत्साह - Lack of enthusiasm

मन्या - Sides of the neck

मरीचि दर्शनं - मरीचिः मृगतृष्णा (Dal.S.U.7.8) - Mirage appear before eyes

मर्द : - Pressing pain

मर्दनः - Frequent rubbing

मल - Dirty appearance

मलच्छवि - Dirty appearance

मलीमस - Dirty appearance

मलोत्पत्ति कण्ठे - Mucus coating in throat

मशक दर्शनं - Flies appear before eyes

मषीतुल्यं - Resembles the colour of ink

मषीवर्णं - Colour of ink

मस्तकः - Head

मस्तिष्कः - Head

मस्तुलुङ्गतुल्यं - मस्तुलुङ्गो अर्धविलीन चतुस्नेहकरो मस्तकमज्जा तत् सदृशं (Dal.S.U.40.19) - Resembles in colour and

appearance of the brain matter

मस्तुलुङ्गाभं - Resembles in colour and appearance of the brain matter

मस्तुलुङ्गोपमं - Resembles in colour and appearance of the brain matter

महत् - Severe, enlargement

महानिद्रा - Excessive sleep.

महावेग कास - Cough with severe bout

महाशन - महाशनं बह्वाशन म् (Vac.M.N.10.11) - Intake of more quantity of food

महास्रोतः - Rectum

महास्वन कास - Cough with loud sound

मांस इच्छा - Fond of Meat

मांसकील - मांसकीलकः मांसाङ्कुरः (Tod.Ah.N.7.1) - Fleshy growth

मांसक्षय - Muscular wasting

मांसगन्धि - Smell of flesh

मांसचय - Fleshy growth

मांसतोयप्रख्यं - Resembles the colour and appearance of the washings of meat.

मांसदरणं - मांसदरणं मांसावदरणं (Vac.M.N.52.26) - splitting of flesh.

मांसदुष्टि - Decaying of flesh

मांसधावन तुल्यं - मांसधावनं सार्द्र मांस क्षालनोदकं तत प्रतीकाशं सदृशं (Gaya.S.N.2.12) - Resembles the colour and

appearance of the washings of meat.

मांसधावन प्रकाशं - Resembles the colour and appearance of the washings of meat.

मांसधावन सन्निभं - Resembles the colour and appearance of the washings of meat.

मांसधावनवत् - Resembles the colour and appearance of the washings of meat.

मांसपिण्ड - Fleshy mass.

मांसपिण्डोपम- Resembles fleshy mass

मांसपेशीप्रभं - Colour of muscles

मांसप्रक्षालनाभं - Resembles the colour and appearance of the washings of meat.

मांसप्ररोह - Polypus

मांसवृद्धि - Fleshy mass.

मांसशात जिह्वा - Decaying of tongue

मांसशोणितगन्ध - Smell of flesh and blood

मांससंरम्भं - Fleshy mass.

मांसाङ्कुर - मांसाङ्कुरः मांसोद्गमः (Dal.S.N.16.37) - Sprout like growth

मांसाभिवृद्धि - Fleshy mass.

मांसोच्छ्राय - Fleshy mass.

मांसोत्सन्ना - Fleshy mass.

मांसोदकसन्निकाशं - Resembles the colour and appearance of the washings of meat

मांसोदकाभं - Resembles the colour and appearance of the washings of meat

मांसोदकोपमं - Resembles the colour and appearance of the washings of meat

मांसोद्गम - मांसाङ्कुरः मांसोद्गमः (Dal.S.N.16.37) - Sprout like growth

मांसोन्नाह - Fleshy mass.

मांसोपचय - Fleshy mass.

माक्षिकाभं - Honey coloured

मार्गरोध - Obstruction of passage.

मार्गात् मार्गं चरेत् रक्तं - मार्गात मार्गं चरेत इति ऊर्ध्वगं मुखं परित्यज्य नासां याति इत्यादि ज्ञेयं (Chakra.C.Ci.4.21) - Bleeding changes from one channel to other.

मार्गावरोध - Obstruction of passage.

मार्गे अधोवायु - Passing Flatus through ulcer

मार्गैः पुरीषप्रवर्तनं - Passing stool through ulcer

मार्गे अधोवायु - Passing Urine through ulcer

मार्गे शुक्रं - Passing semen through ulcer

मार्दवं - मार्दवं स्वल्पत्वं (Vij.M.N.2.60) - Mild

माला इच्छा - Fond of Garlands.

माल्य इच्छा - Fond of Garlands.

माल्य द्वेष - Fond of Garlands.

माल्यगन्ध - Smell of Garlands

मिन्मिन्य - मिन्मिनः सानुनासिक सर्व वचनः (Yog.C.Su.26.84) - Nasal voice.

मीनधावनतोयगन्धः - मत्स्यस्य प्रक्षालनोदक गन्धिः (Dal.S.Ci.1.7) - Smell of washing of fish.

मीलनं अक्षि - Closing of the eye or nictation.

मुक्तता सन्धि - Looseness of joints

मुक्तनालं गुद - मुक्तनालं मुक्तगुदम् (Chakra.C.Ci.19.9) मुक्तनालं असंवृतगुदं (Chakra.C.Si.2.11) - Prolapsed rectum

मुक्तमांसता - मुक्तमांसता हीनमांसता " (Gang.C.I.7.18) - Muscular wasting

मुखं - Mouth, Face, Opening

मुखपिच्छिलत्वं - मुखपिच्छिलत्वं श्लेष्मणा लिप्तमुखत्वं (Dal.S.U.48.11) - Mucoid coating in the mouth

मुखवाद्य इच्छा - मुखवाद्यं मुखवादनं (Chakra.C.Ci.9.20) - fond of musical instruments played by mouth

मुखात् रक्तं - Bleeding from mouth

मुषित दर्शनं - Blurred vision

मुष्टिनिपीडन - Closed fist

मुहु मुहु - Frequently

मुहुःबद्धं मुहुः द्रवं पुरीषप्रवर्तनं - Constipation and loose motion frequently

मुहुःबद्धं मुहुः शिथिलं पुरीषप्रवर्तनं - Constipation and loose motion frequently

मूकत्वं - मूकत्वं निर्वाक्त्वं अल्पवचनं वा (Yog.C.Ci.3.108) - Dumbness

मूढ उच्छ्वास - Restricted expiration

मूढता अधोवायु - Suppression of flatus

मूढत्व - मूढ: अज्ञ: (Vac.M.N.18.10) - Loss of knowledge.

मूढसंज्ञता - मूढसंज्ञता नष्टसम्यक् ज्ञानता (Dal.S.Su.15.7) - Loss of consciousness

मूत्रं - Urine

मूत्रगन्धि - Smell of Urine

मूत्रतुल्यगन्ध - Smell of Urine

मूत्रप्रकाशं - Smell of Urine

मूत्रमार्गेण रक्तं - Bleeding through urinary tract

मूत्रस्रोतोरोध - मूत्रमार्ग: मेढ्र: (Vac.M.N.31.4) - Obstruction of urinary passage

मूर्छा - मूर्छा संज्ञानाश:(Arun.As.Su.21.4) मूर्छति अन्धकारं इव दर्शयन् चेतो हरति (Gang.C.Su.26.43- 4) मूर्छा तमसो दर्शनम् (Yog.C.Su.28.17) मूर्छा भ्रम: (Arun.Ah.Su.12.52) मूर्छा मोह: (Hem.Ah.Su.12.52) मूर्छा चेतनाच्युति: (Dal.S.Su.25.34) मूर्छा इन्द्रियमोह: (Vij.M.N.43.18) - Fainting

मूर्छाय - Fainting

मूर्धा - Head

मृत्स्नं - Dusty

मृत् इच्छा - Fond of Mud

मृदितत्वं इव - मृदितं पार्श्वविमोटितम् (Chakra.C.N.1.21) - Pressing pain

मृदितै इव - Pressing type of pain

मृदु - मृदु अकठिनम (Arun.Ah.N.12.17) - Soft

मृदुपाक - Diminished digestive power

मृदुस्पर्श - Soft touch

मृद्यमान इव - Pressing type of pain

मेचकाभ - मेचकाभं स्निग्धकृष्णं (Chakra.C.Ci.19.9), **मेचकं** मर्दनाञ्जनपिण्डवत ईषत कृष्णरूक्षं (Vij.M.N.3.15), **मेचकाभः** मयूरकण्ठ सदृशवर्णः(Arun.Ah.N.13.63), नीलकृष्ण कपिलवर्णः (Tod.Ah.N.13.63), अश्मनाभः (Vac.MN. 52.20), स्निग्धकृष्णवर्णः (Chakra.C.Su.17.108), मेचकं स्निग्धकृष्ण मसृणीकृत कृष्णमणिसदृशं (Yog.C.Ci.4.12), मेचकं चिक्कणकृष्ण (Vij.M.N.9.6) - Colour of oily black or deep black colour.

मेचकासन्निभं - Deep black colour.

मेढ्रः - Penis

मेढ्रात् रक्तं - Bleeding from penis

मेदःकल्पं रक्तं - मेदःकल्पं मेद सदृशं (Dal.S.U.45.10) - Blood with the colour of fat

मेदुर इच्छा - मेदुरं स्निग्धतमं (Dal.S.Su.15.9) - Desire to take fatty items

मेदोदकसन्निभं - Resembles the colour of washings of fat

मेदोदकोपमं - Resembles the colour of washings of fat

मेद्य इच्छा - Desire to take fatty items

मैथुन असहत्व - Intolerance to intercourse

मोक्ष हनू - Dislocation of Jaw

मोक्ष पुरीषं - Loose motion

मोह - मोहो कार्याकार्य अनभिज्ञत्वम् (Arun.Ah.Su.1.1) मोहो वैचित्यं चित्तनाशो अज्ञानं (Arun.Ah.Su.1.33) विचाराशक्तिः (Hem.Ah.Su.1.1) भ्रमः (Arun.Ah.Ci.1.14), अत्यन्तचित्तनाशः (Yog.C.Su.26.43-3) मोहः मनो इन्द्रियमोहः(Gang.C.N.8.6) मूर्छा (Dal.S.U.39.35) मोहो विपरीतज्ञानम् (Vij.M.N.2.49) मुह्यतः तमसी मज्जत इव अथवा निश्चेष्टवतः (Vac.M.N.12.23) - Loss of consciousness, Delusion, Distraction

मोह हृदयं - Bradycardia or weak heart beat

मोहन - Loss of consciousness, Delusion, Distraction

म्लानं - Wretchedness, pathetic

म्लानता- म्लानतां इयात् सूक्ष्मं यावत् (Arun.Ah.U.8.16), म्लानगात्रं हीनगात्रं (Dal. S.Sa.10.51) Languor, lethargic, faded, flabby

म्लानलिङ्गं - Loss of eruction of penis

म्लायिनीलं दर्शनं - म्लायिनीलं पीतनीलं (Dal.S.U.7.28) - Yellowish blue circular patch appear before eyes.

म्लायी दृष्टिमण्डल - म्लायी पीतनीलवर्णः (Vij.M.N.59.49) - Bluish yellow pupil.

य

यकृत्पिण्डसप्रभा - Resembling the colour of liver

यकृत् इव - Resembling the colour of liver

यकृत् खण्डतुल्य - यकृत्पिण्डनिभं कालखण्डसदृशं कृष्णलोहितं (Vac.M.N.3.14) - Reddish black similar to Liver

यकृत् खण्डनिभ - Reddish black similar to Liver

यकृत् खण्डोपम - Reddish black similar to Liver

यानाशक्ति - यानाशक्तिः यन्तुं असामर्थ्यः (Arun.Ah.Sa.4.49) - Inability to walk.

युक्तायुक्तवाक् - Incoherent speech.

योनि - Vagina

र

रक्तवर्ण - Colour of blood, Red

रक्तवस्त्र इच्छा - Fond of red coloured garment

रक्तसिराजालं - Network of reddish vessels

रक्ताभ - रक्ताभं अन्तर्लोहितम् (Vij. M.N.51.4) - Reddish

रक्ताभं मूत्रं - रक्तं रक्ततुल्यं मूत्रं (Yog.C.N.4.32) - Urine with the colour of blood

रजो आवृतं इव दर्शनं - Sees objects covered by dust

रतं - Desire

रतिः - रतिः हर्षः (Dal.S.U.47.11), रतिः अतिप्रसक्तिः(Yog.C.Ci.6.13) - Delightfulness, Desire

रथ्याचैलपरीधान - रथ्याचैलपरीधानं मार्गपतितवस्त्रखण्डवसन (Chandra.Ah.U.4.33) - Wearing rags from road sides.

रथ्यैकद्रुमसेवी - Habit of sitting under tree on roadways

रमणीयता - रमणीयता शोभनत्वं (Chandra.Ah.U.3.26) - delighted

रस अग्राहिता - loss of gustatory sensation

रस अज्ञानं - रसाज्ञानं जिह्वां रसं नाचत्यति इति (Arun.Ah.Su.7.21) - Loss of gustatory sensation

रस अपरिज्ञानं - Loss of gustatory sensation

रस नाश - Loss of gustatory sensation

रह इच्छा - रहो विजनम् (Chakra.C.N.7.7-3) - Fond of staying in solitude.

रहस्कामता - रहस्कामता गोप्यवस्थान अभिलाषः (Gang.C.N.7.7-3) - Fond of staying in solitude.

रहस्य भाषणं - रहस्यं गोपनीयं भाषितुं शीलम् (Gang.C.Ci.9.20) - Reveals even secrets.

राग - रागः रक्तवर्णत्वं (Yog.C.Ci.5.13)- Redness

राजिमत् - Appearance of lines of veins

राजिमत् पुरीषं - राजिमत नीलपीतादि रेखायुक्तं (Dal.S.U.40.20) - Stool with coloured lines

राजी - राजी व्यक्तसिरा (Chakra. C.Ci.13.19) राजी रेखा(Yog.C.Ci.13.19) - Appearance of lines of veins

राजी अवनद्धं - Appearance of lines

राजीसन्ततं - Appearance of lines

रिक्तता सिरा - Emptyness

रिरंसा - रिरंसुः रन्तुं इच्छुः (Dal.S.U.41.29) - Excessive desire to mate with female

रुक् - रुक पीडा (Arun.Ah.Su.4.2), रुक शूलं (Hem.Ah.Su.12.49), रुक व्यथा (Dal.S.Su. 19.36), रुक् वेदना (Chandra.Ah.N.8.10) - Pain

रुक् अनुगतं पुरीषप्रवर्तनं - Painful defecation

रुग्णत्व - Pain

रुचिः - रुचिः अभिलाषः(Arun. Ah.Ci.1.3) - Taste, Desire

रुजा - रुजा वेदना (Dal.S.N.5.13), रुजा पीडा (Vac.M.N.5.40) - **Pain**

रुधिरगन्धं - Smell of blood

रुधिरष्ठीव - Spitting of blood or haemoptysis

रुधिरान्वयं - Mixed with blood

रूक्ष - Dryness

रूपदर्शन असहत्व - Intolerance to see the objects

रोग - Discomfort or pain

रोचनाचूणवर्णं मूत्रं - रोचना गोरोचना (Dal.S.U.58.24) रोचनाभं पिङ्गं पित्तेन (Tod.Ah.N.9.39) - Urine with the colour of bezoar

रोचनाचूर्णसन्निभं मूत्रं - Urine with the colour of bezoar

रोदन - Crying

रोधः - Obstruction, Suppression, Stiffness

रोधनं - रोधनं स्तम्भः (Arun.Ah.Su.7.23) - Stiffness of precordial region

रोम असंभव - Absence of hair

रोमकूपेभ्य रक्तं - Bleeding through hair follicles

रोमच्युति - रोमच्युतिः रोमशातः (Arun.Ah.Su.7.19) - Falling of hair

रोमराजी - Appearance of hairy lines

रोमविध्वंसनं - रोमविध्वंसनं रोमशतनम् (Arun.Ah.N.14.38) - Falling of hair

रोमसंलुलनं - संलुलनं चलनम् (Indu.As.Sa.2.4) - Wavering of the pubic hairs.

रोमसंवेजनं - रोमसंवेजनं रोमाश्चः (Dal.S.Su.42.10-2) - Horripilation.

रोमसदनं - Falling of Hair

रोमहर्षः - रोमहर्षः थूत्करणं (Dal.S.U.49.11) रोमहर्ष हृषु अतिक अतिकारि उद्वेजक इत्यर्थः (Arun.Ah.Su.7.23) - Horripilation

रोमाञ्च - Horripilation

रोमोद्गम - Horripilation

रोषणं - रोषणं क्रोधनं (Arun.Ah.U.4.28) - Anger

रौक्ष्य - Dryness

रौद्र चेष्टा - रौद्रचेष्टं भैरवक्रियाकारिणं (Chandra.Ah.U.4.24) - Terrifying activities.

ल

लघु - Lightness

लङ्घन इच्छा - Desire to fasting

लम्बन - Pendulous or drooping

लयन - Loss of consciousness, Delusion, Distraction

ललाटः - Forehead

लवण इच्छा - Fond of salt

लवणं - Salt, Saline

लसीकवत् मूत्रं - Urine resembles serous fluid

लाक्षारसोपमं आर्तव - Menstrual blood in the colour of the juice of Lac

लाघव - Lightness

लालन जिह्वा - Shaking of tongue

लाला छर्दि - Vomiting of saliva

लालातन्तुयुतं मूत्रं - तन्तु गाढं तन्तुवत दीर्घं इत्यर्थः, गलं इव अलालः सामन्तात लाला रूपं इत्यर्थः(Chakra. C.N.4.22) - Saliva like urine.

लालास्राव - लाला श्लेष्मतन्तुस्रावः (Hem.Ah.Su.7.21) - Salivation

लिंगनाशः - लिंगनाशः दृष्टिनाशः (Arun.Ah.U.12.8) - Blurred vision

लिङ्गः- Penis

लिङ्गशैथिल्य - लिङ्गशैथिल्यं लिङ्ग अनुत्थानात् (Chakra.C.Ci.30.156) - Loss of eruction of penis

लिप्सा - लिप्सुः आस्वादयितुं इच्छुः (Dal.S.U.60.14) - Desire

लील इच्छा - Fond of playing.

लुच्येत इव पार्श्व - लुच्येत इव स्थानात प्रच्यव्यत इव (Arun.Ah.N.3.34) - Feeling of drooping of the flanks

लुप्तचित्त - Confusion or absence of mind

लुलित पक्ष्म - Wavering of eyelashes

लेखनं गुद - Scrapping like feeling in anus

लेपः - Coating

लेप मुखस्य- मुखस्य लिप्तत्वं कफेन (Yog.C.Ci.3.89), आस्यस्य मुखस्यालेपः श्लेष्मलिप्तः(Tod.Ah.N.3.26), लेपः श्लेष्मलिप्तास्यता (Vij.M.N.51.10) - Coating in the mouth

लेहनं ओष्ठ - Habit of licking lips

लोचनः - Eye

लोठन - Nodding the head.

लोलः - लोलः तत् प्रियः (Arun.Ah.Sa.3.86) - Desire or Fond of

लोलं - लोलं चपलं (Chandra.Ah.U.4.32) - Unsteady activities

लोलता - लोलता सर्वरसभक्षणेच्छा (Vij.M.N.33.20), लोलता सर्वस्मिन् अन्नपाने च सतृष्णा (Vij.M.N.20.25), अति लोलुः अशनलोलुपम् (Dal.S.U.60.15) - Greediness

लोलनं - लोलनं चलनं (Arun.Ah.N.2.31), लोलनं इतस्ततः नयनम् (Chakra.C.Ci.3.106), लोलनं सव्यापसव्यगमनम् (Hem.Ah.N.2.31) लोलनं शिरसो विधूयनम् (Dal.S.U.39.36) - Nodding the head.

लोहगन्ध - Smell of metal

लोहित दर्शनं - Looks objects in blood colour

लोहितगन्धी - Smell of blood

लोहितवर्ण - Smell of metal

लौल्यं - लौल्यं सर्वरसे षु लोलुपत्वम् (Dal.S.U.40.174), लौल्यं गृध्रिः (Arun.Ah.N.12.12) - Greediness

व

वक्त्रम् - - Mouth

वक्र - Curved or Tortuous

वक्र दर्शनं - Look objects in curved shape

वक्र गति- वक्रगतिः कुटिलगमनं (Chandra. Ah.U.4.19) - Unsteady gait.

वक्षः - Chest

वदनं - - Mouth

वध - Defective

वपुः - Body

वमथु - Vomiting

वमिः - Vomiting

वरदायी - Acting as giving boons

वराह मेदसदृशं - resembles the fat of the pig

वराहस्नेहसदृशं - वराहस्नेहः सूकरस्य मेदो मज्जा वा तैः सदृशं (Vij.M.N.3.8) - resembles the fat of the pig

वर्चः - Stool

वर्णक्षय - Diminished colour or complexion

वर्णनाश - Diminished colour or complexion

वर्णप्रणाश - Diminished colour or complexion

वर्णभ्रंश - Diminished colour or complexion

वर्णविकृति - Diminished colour or complexion

वर्णविनाश - Diminished colour or complexion

वर्णसङ्काश - Diminished colour or complexion

वर्णहानि - Diminished colour or complexion

वर्णोपघात - Diminished colour or complexion

वर्णोपताप - Diminished colour or complexion

वर्त्मसङ्कोच - Eyelids remain closed

वर्ति - वर्तिका वर्ति इव आकृतिः (Yog.C.Ci.12.89) - Wick like project

वर्त्म - Eyelid

वलयं - Ring like appearance

वलि - Wrinkles

वलीनाश - Absence of wrinkles

वसागन्ध - Smell of fat

वसातुल्यं - Resemblance of fat

वसामिश्रं - Mixed with fat

वसोपमं - Resemblance of fat

वस्ति - Bladder

वस्तिनिभ उदरः - Abdomen resembles like a bladder filled with water

वह्निः - Digestive power

वह्निः सुदुर्बलः - सुदुर्बलः मन्दः (Dal.S.U.59.13) - Lack of digestive power

वाक् ग्रहः - वाक् ग्रहः·वाक् स्तम्भः (Arun.Ah.Su.17.20) - Restricted speech

वाक् निग्रहः - वाक् निग्रहः वाक् सङ्गः (Yog.C.Su.26.43.6) वाक्यनिग्रहः वाक् ग्रहः (Yog.C.Su.17.76) वाक् निग्रहः वाक् रोधः (Gang.C.Su.17.76) - Restricted speech

वाक् भङ्गः - वाक् भङ्गो अनिर्गमः(Dal.S.N.1.70) - Restricted speech

वाक् सङ्गः - वाक् सङ्गो जातोत्तरकालं वाक् प्रवृत्यभावः अस्फुटवचनत्वं वा (Gang.C.Su.20.11) वाक् सङ्गः वाचः अस्खलनं (Hem.Ah.Su.8.9) - Restricted speech

वाक् स्तम्भः - वाचं स्तम्भयति मूकत्वं कुर्वाणः (Arun.Ah.N.4.26) - Restricted speech.

वात असहत्व - Irritation towards wind.

वात द्वेष - Aversion to wind.

वातपूर्णता - Filled with gas

वातपूर्णदृतिस्पर्श -Looks as balloon filled with air

वातप्रस्रवण - Excessive passing of flatus

वादित्रसंप्रयोग अस्थाने - वादित्रसंप्रयोग वाद्यवादनं (Yog.C.N. 7.7-1) - Playing musical instrument at inappropriate occation.

वायुकोप - Excessive passing of flatus

वायुसञ्चार - Excessive passing of flatus

वारिपूर्ण नेत्र - Lacrimation

वारिबिन्दुकल्प अक्षि - वारिबिन्दु इव उच्छूनत्वात् (Vij.M.N.59.69) - Water drop like projection in eye.

विकम्पन - tremor.

विकर्तन - विकर्तिका गुदकर्तनवत पीडा(Chakra.C.Ci.26.7) - Cutting pain

विकर्तिका - विकर्तिका गुदकर्तनवत् पीडा(Chakra.C.Ci.26.7) - Cutting pain

विकर्षिणः - विकर्षिणः आकर्षणवत् पीडाकारिणः (Vij.M.N.5.21) - Sucking pain

विकासरोध मणेः - Phymosis

विकिरणं मूत्रं - विकिरणं इतश्च इतश्च गमनं (Dal.S.N.3.7) - Frequent micturition.

विकूजनं - विकूजति अव्यक्तशब्दं करोति (Dal.S.U.56.7) - Voice resembles the sound of pigeon or indistinct sound

विकूणनं - विकूणनं सङ्कोचनं (Arun.Ah.U.15.17) - Contraction of the eye

विकृत अक्षि - Abnormal, Deformed

विकृत इव दर्शनं - Sees objects in deformed size

विकोचनं - Contraction

विकोथः - Putrefaction

विक्रान्त मुखं - Awkword face

विक्रिया सन्धि - विक्रियं मध्यनिम्नत्वं (Dal.S.Ni.15.7) - Depressed joint

विक्रोशन - Crying

विक्लेद - Wet

विक्षेपः -विक्षिपन् इतस्ततः क्षिपन (Dal.S.U.61.9), विक्षेपः अङ्गानां इतश्च इतश्च प्रेरणं (Vac.M.N.52.18), गात्रविक्षेपो हस्तादि चलनं (Chandra.Ah.N.2.75), विक्षेपः अवधुननं तामसगुणोद्भावः (Arun.Ah.N. 13.60), विक्षेपः वैयग्र्यं व्यग्रता (Hem.Ah.N.13.60), विक्षेपः प्रेरणं (Chandra.Ah.U.3.28) विक्षेपः चलनं (Yog.C.N.7.7-1) - Irregular movement or sudden spasm

विक्षेपण - Abnormal movement

विग्रथितं - विग्रथितः ग्रन्थितः (Yog.C.Ci.11.11) - Nodular

विघातं - Loss of motor function.

विचित्ररूप दर्शनं - विचित्रः नानावर्णः (Vac.M.N.59.49) - Seeing objects in multi colour.

विचेत - विचेतः उद्विग्नचित्तः (Vij.M.N.12.26) - Loss of consciousness.

विचेतनं - Loss of tactile sensation

विचेष्टन - विचेष्टनं विकृत काय परिस्पन्दनं (Dal.S.Su.25.34), विचेष्टनं

विरुद्धचेष्टनं करचरणादि क्षेपादिकं (Vij.M.N.43.18), **विचेष्टते** विकृतं चेष्टां करोति (Arun.Ah.U.6.16) - Presence of abnormal actions of body.

विच्छिन्नं कफं - Splitted sputum

विच्छिन्नं छर्दि - सन्ततवेगं अल्पद्रवं वा (Vij.MN.15.6) - Intermittent vomiting

विच्छिन्नधारं मूत्रं - Fluentless micturition.

विच्छिन्नं आर्तव - Menstruation in fluentless nature

विच्छिन्नं श्वास - श्वसिति विच्छिन्नं इति निश्वास्य पुनः क्षणान्तेन श्वसिति- Chakra.C.Ci.17.52), विच्छिन्नं न निरन्तरम (Arun.Ah.N.4.11) - Shattered breathing.

विजिह्मा - Twisted or Curved

विजिह्माक्षि - विजिह्मं वक्रम् (Dal.S.U.61.9) - distorted eye

विजिह्म भ्रू - Tortuous eyebrow

विजृम्भणं - Yawning

विजृम्भिका - Yawning

विज्जलं पुरीषं - विज्जलं पिच्छिलं (Gang.C.Ci.19.5) - Slimy or lubricious stool.

विट् छर्दि - Vomitting with stool

विट् जलं पुरीषं - Watery stool

विट्गन्ध - Smell of stool

विट्गन्धं मूत्रं - Urine with the smell of Stool

विट् मार्गः - Rectum

विट्वर्जितं पुरीषं - Watery stool

विट्संसृष्टं मूत्रं - Urine mixed with stool

विट्सगन्ध - Smell of stool

वित्रस्तंअक्षि - Frightened eye

विदग्ध रक्तं - Decomposed Menstrual blood

विदग्धे अन्ने छर्दि - Vomitting while digesting

विदग्धोपमं आर्तव - Decomposed Menstrual blood

विदारण - Cracks

विदाह - पाणिपादांसमूलेषु विविध सन्तापः विदाहः (Arun.Ah.Sa.1.58)
- Internal burning sensation.

विदीर्ण दृष्टिमण्डल - Splitted pupil

विद्युत् दर्शनं - Sees lightning before eyes.

विद्रधि - Abcess

विद्रुमसन्निभ - Colour of coral red.

विद्वेष - Aversion

विधारण अशक्ति मूत्रं - Inability to bear urge of micturition

विधारण अशक्ति अधोवायु - Inability to bear urge of defecation

विधावन - Fleeing

विधूपन नासिका - विधूयते धूम्यत इव (Dal.S.U.22.6) - Smoky sensation

विध्वंसनं रोम - Falling of hair

विनग्नभाव - Nudity or exhibitionism

विनद्य पुरीषप्रवर्तनं - Defecation with excessive bending

विनम्य पुरीषप्रवर्तनं - Defecation with excessive bending

विनम्य मूत्रं - Micturition with excessive bending

विनष्ट वाक् - Dumbness

विनामः - विनामःआनाहपीडया बन्धनवत पीडया नत गात्रत्वं (Vij.M.N.27.4) - Bending of the body.

विनिग्रहः - Retention

विनिद्रा - Sleeplessness

विनिष्टवाक् - Dumbness

विनिष्ठनन् - विनिष्ठनन् निस्तानिकं प्रवाहिकं कुर्वन् (Chandra.Ah.N.8.7) - Defecation with bearing and gripping pain

विनिष्ठीवन - Spitting.

विपर्ययबुद्धिः - Perverted intelligence

विपश्यन् - विपश्यन् इतस्ततः इति इतस्ततो विकृतं पश्यन् (Vij.M.N.12.22) - Looking in all direction.

विपूयकः - विपूयको दुर्गन्धिता (Dal.S.N.5.23), - Bad smell.

विप्र द्वेष - Aversion to Brahmins

विप्रलाप - विप्रलापो विविध प्रकारेण भाषणम् (Dal.S.U.48.7) - Incoherent speech

विप्लुत अक्षि - विप्लुतनेत्रः अनवस्थितः(Arun.Ah.N.4.12), साश्रुनेत्रः (Ah.N.4.12), चञ्चलनेत्रः

अश्रुपूर्ण चक्षुः वा (Vij.M.N.12.25), भयचकित नेत्रः (Yog.C.Ci.9.20), उच्छूननेत्रः (C.Ci.17.53) - Unstable eye ball.

विप्लुतं इव दर्शनं - विप्लुतानि सर्वतः अवकीर्ण (Dal.S.U.7.23), विप्लुतं इव इति विपरीतान (Vij.M.N.59.45) - Perverted sight

विप्लुतं विस्फुटितं अस्थि - Multiple cracks on bone

विबद्धं - Obstructed

विबद्धमुक्तं अनियत पुरीषप्रवर्तनं - विबद्धमुक्तं इति कदाचित् उद् वृत्तं कदाचित् अनुद् वृत्तं भवति (Arun.Ah.N.7.27) विबद्धं दृढं विमुक्तं शिथिलं (Chandra.Ah.N.7.27) - Dry or loose defecation irregularly.

विबद्धमुक्तं अन्तरान्तरा पुरीषप्रवर्तनं - Dry or loose defecation irregularly.

विबद्धमुक्तं पुरीषप्रवर्तनं - Dry or loose defecation irregularly.

विबद्धसंबद्ध मुखं -विबद्धसंबद्धयुतं इति बन्धयुक्तं (Chakra. C.Ci.26.125), विबद्धं च तत संबद्धयुतं । अत्र विबद्धं बद्धं इव भक्षणादि असामर्थ्यात संबद्धयुतं कफस्य इति शेषः, भावोक्तः कफलिप्तं इत्यर्थः (Vij.M.N.14.2) - Mouth filled with mucus

विबन्धं - Obstructed

विबन्ध हृदयं - हृदयस्य विबन्धं रज्वादिभिः बध्यमानस्य इव दुःखं (Hem.Ah.Su.4.8) - Feeling of stiffness of precordial region

विबन्धं उरसः - उरो वक्षः तस्य विबन्धः अन्ते स्तम्भः इव (Hem.Ah.Su.4.8) विबन्धः रज्वादिभिः बध्यमानस्य इव दुःखम् (Arun.Ah.Su.4.8), - Feeling of stiffness in chest

विबन्ध अधोवायु - Retention of flatus.

विबन्धं इन्द्रिय - Weakness of sense organs

विभञ्जनं - विभज्यत द्विधा विभक्तं इति भवति (Yog.C.Ci.11.9) - Breaking pain

विभिन्नेन इव - विभिन्नेन इव द्विधेव विदीर्णेन (Arun.Ah.N.3.29) - Breaking pain

विभ्रमं - Perverted, Perplexed

विभ्रंश - Perverted, Perplexed

विभ्रान्त चेतः - विभ्रान्तचेतः विक्षिप्तचेतः (Dal.S.U.46.12) - perplexed mind

विभ्रान्तदर्शनं - विभ्रान्तं विशेषेण मोहयुक्तम् (Dal.S.Su.35.11) - perplexed sight.

विभ्रान्ताक्षः - विभ्रान्ताक्षः परिक्षिप्तनेत्रः(Vac.M.N.12.22), चञ्चलनेत्रः(Vij.M.N.12.19) उच्चलिताक्षः (Dal.S.Su.33.17)- Frantic eye

विमुक्त - Loose

विमोह - Impairment of orientation

विमोह पक्ष्म - Falling of eyelashes

विरसं - Distaste

विरसास्यता - विरसं आस्यं भवति निश्चितरसाज्ञानं (Arun.Ah.N.5.29), विरसास्यता मुखस्य वैरस्यं (Vac.M.N.18.19) - Distaste in mouth.

विरूप अक्षि - Deformed or Abnormal eye

विरेकवैषम्यं - विरेकवैषम्यं विरेकस्य पुरीषादीनां मोक्षस्य वैषम्यं (Yog.C.Su.17.54) - Retention of urine or stool

विरोचनं - Excessive defecation

विरोदन - Crying

विरोध - Suppression, Obstruction

विलाप - Utters moaning sounds

विलेखनं आत्मान - Scratches on his own body

विलेखनं स्वधात्र्यश्च अकस्मात् परितः - अकस्मात् निमित्तं विना परित: सर्वत: (Chandra.Ah.U.3.5) - Scratches his own body as well as that of the nurse.

विलेपनं इच्छा - Fond of applying unguent

विलोचनः - Eye

विलोम अधोवायु - Retention of flatus

विवर्णत्वं - विवर्णत्वं म्लानगात्रत्वं (Vij.MN.2.4) - Discolouration

विवर्त ओष्ठ - Twisted lip

विविक्त इच्छा - विविक्तं विजनम् (Chakra.C.Ci.9.14) - Fond of staying in solitude

विवृत अक्षि - विवृताक्षः उच्चलिताक्षः (Dal.S.U.61.9) विवृता स्तब्धा (Vij.M.N.12.9) - Widely opened eye.

विवृतं कृच्छ्रेण मुखं - Mouth opens with difficulty

विवृतता मुखं - विवृतं स्तब्धं (Vij.M.N.12.19), प्रसरित वदनं (Vac.M.N.22.50) - Opened mouth

विवृत्ति मुखं - Whirling of mouth

विव्रीयते मुहु नासिका - विगतावरणा भवेत् (Vij.M.N.58.22) - Frequent widening of nose.

विशदं - Lucid, Clear, Diluted form

विशीर्ण - Decaying

विशीर्ण कूर्चकः - कूर्चकः दन्तकाष्ठस्य अग्रिमो भागः, विशीर्यति त्राव्यति (Dal.S.K.1.48) - Falling down of teeth enamel

विशीर्ण इव दर्शनं - Sees things as broad

विशीर्णधारं मूत्रं - Fluentless micturition

विशीर्णमांसं - विशीर्णमांसं शटितमांसं (Vac.M.N.47.4) प्रशातः शतनं (Dal.S.N.10.6) - Putrifaction of flesh

विशीर्ण वाक् - विशीर्ण विक्खलित (Hem.Ah.N.4.15) विशीर्ण वाक् वक्त्वं अक्षमः मन्द वचनं वा

(Vij.M.N.12.19) - Withering speech

विशीर्ण रोम - Falling of hair

विशीर्णबन्धन दन्त - Looseness of teeth

विशुद्धं छर्दि - विशुद्धं अति शुभ्रम् (Vij.M.N.15.8) - Whitish vomit

विशुष्कभाव अक्षि - विशुष्कभावो दूषिकारहितं न तु आस्रावरहितं (Vij.M.N.59.5) - Absence of mucus in eye

विशोषं - Dryness

विशोषणं - Dryness

विश्लिष्टं उरः - विश्लिष्टः अवसन्न वक्षः (Dal.S.U.52.11) - Depression of chest

विश्लेष जानु - विश्लेषणं विच्छेदनं इव (Yog.C.N.1.21) - Splitting pain in knee

विश्लेषं - Dislocation, Flabbiness

विषम दृष्टिमण्डल - Irregular pupil

विषमविनता अङ्गुली - Irregular bending of fingers

विषाद - विषादः असिद्धिभयात् विविधेषु कर्मसु सादो अप्रवृत्तिः

(Dal.S.Su.1.25.3) - Wretchedness, pathetic.

विष्टम्भ - विष्टम्भः कुक्षेः आध्मानम(Arun.Ah.Su.8.31) विष्टम्भः अप्रचलन रूपतया अवस्थानम (Chakra.C.Ci.15.45), विष्टम्भः गुडगुडाशब्दः (Dal.S.U.54.10), विष्टम्भो विशेषेण स्तम्भ गात्रम (Hem.Ah. Su.8.31), विष्टम्भिनः अधोवातावरोधकः (Hem.Ah.Su.5.41), विष्टम्भो मलस्य(Vac.M.N.5.13) - Fullness of abdomen due to constipation.

विष्टम्भ अधोवायु - Retention of flatus

विष्टम्भ पुरीषप्रवर्तनं - Retention of stool

विष्टब्धं अक्षि - Stiffness of eye.

विसंज्ञा - विसंज्ञः संज्ञारहितः (Dal.S.Su.33.15) विगतसंज्ञा यस्य असौ विसंज्ञः (Arun.Ah.N.2.78), विसंज्ञः विगतसम्यक् ज्ञान (Dal.S.K.3.27), विसंज्ञो विपरीतज्ञानः (Vij.M.N.20.15), Loss of consciousness.

विसंज्ञता - Loss of consciousness

विसंज्ञकल्पः - विसंज्ञकल्पो विचेतनप्रायं (Dal.S.U.44.39) - Loss of consciousness.

विसंहत हनू - विसंहता विघट्टितः (Dal.S.N.16.35) - Dislocation of Jaw

विस्पष्टं इव आभाति अक्षि - विस्पष्टं इव विशेषेण प्रसन्नं इव (Dal.S.U.7.44), विस्पष्टं इव इति पूर्वावस्थातो विशेषेण प्रसन्नं इव गोलकावच्छिन्नं चक्षुः अवभासते (Vij.M.N.59.64) - Bright looking eye

विस्फोट - blister

विस्रं - विस्रं आमगन्धि (Dal.S.Su.14.21) - Smell of live fish

विस्रगन्ध - Smell of live fish

विहङ्गगन्ध - Smell of birds

विहतरसत्वं - Distaste

विहारपर - Unsteady activities

विह्वल - Agitated.

विह्वल दर्शनं - विह्वलति पुनः पुनः असम्यक रूपं गृह्णाति (Vij.M.N.59.30)
- Perturbed vision

वीक्षण असहत्व - Intolerance to see the objects

वीतमांसं नख - Nail with less flesh

वीतशोणितं नख - Nail with less blood

वीतीभाव - वीतीभवः अतिक्षीणत्वं (Chakra.C.I.3.4) - Emaciation, Wasting

वृत्त - Rounded

वृद्धि - Growth, Increase

वृश्चनं - वृश्चति छिनत्ति इव (Vij.MN.38.12) - Cutting pain

वृषणः - Scrotum

वेग अप्रादुर्भाव - Deprived of reflex

वेगवत् - Sudden

वेगस्रावी - वेगवत वेगेन निर्गत्य रुद्धं पुनः वेगेन प्रवर्तते (Arun.Ah.Sa.5.75)
- Sudden bleeding.

वेदनं श्वास - Breathing with pain

वेदना - वेदना शूलं (Arun.Ah.Su.28.5), वेदना रुजा(Arun.Ah.Su.30.48)
- Pain

वेपथु - वेपथुः कम्पः (Arun.Ah.N.16.13) - Tremor

वेपन - वेपनं एकदेशे व्यक्तकम्पनं (Chakra. C.Ci.24.102) - Tremor

वेशवाराभं - Stool resembles the vesavaara condiment.

वेशवाराम्बु रूपं - वेशवारं विशिष्ट संस्कार संस्कृतं मांसं स्वांसकपा पर्यायं तेन मिश्रं अम्बु वेशवाराम्बु (Dal.S.U.40.19) - Stool resembles the vesavaara condiment.

वेष्टन - वेष्टनं उद्वेष्टनं इव (Chakra.C.Su.17.30), ग्रथनं इव अस्य (Arun.Ah.Su.12.50), वेष्टनं वलनं (Hem.Ah.Su.12.50), वेष्टनं पिण्डिकोद्वेष्टनं (Hem.Ah.K.5.30) - Cramps in body.

वेष्टनै इव पार्श्व - Cramps like pain in flanks

वैकल्य - वैकल्यदः कायवाकमनसां स्वकर्महानिकारि (Chandra.Ah.N.2.34) - Loss of motor function or deformity

वैकृत्य इन्द्रिय - वैकृत्यं इति स्वभावान्यथात्वम् (Chakra.C.Ci.3.36) - Perverted sensory organs

वैगन्ध्य - वैगन्धता दुर्गन्धत्वं (Chakra.Ah.U.26.33) - Bad smell

वैगुण्यं अधोवायु - Retention of flatus.

वैचित्त - Confusion or absence of mind

वैचित्यं - वैचित्यं अन्यविषये चिन्ताकुलत्वं मनसः (Gang. C.Ci.3.36), वैचित्यं नष्टमनस्कं (Dal.S.U.48.15) - Confusion or absence of mind

वैडूर्यवर्ण दृष्टिमण्डल - Pupil with the colour of cat's eye gem

वैरस्यं - विगतरसं मुखं यस्य स विवर्णमुखं (Chakra.C.Ci.19.9), उचितात आस्यरसात अन्यथात्वं (Chakra.C.Su.28.9) - Distaste

वैवर्ण्यं - वैवर्ण्यं प्राकृतिकवर्णात् अन्यवर्णः (Dal.S.Su.12.16) -

Discolouration

वैश्रुत्यं - वैश्रुत्यं विरुद्धश्रवणम् (Vij.M.N.57.15) - Defective hearing

वैस्वर्यं - वैस्वर्यं विस्वरत्वं स्वरभेदः (Yog.C.Ci.8.45) - Hoarseness of voice.

व्यक्ताकुल अकस्मात् दर्शनं - अकस्मात निमित्तं अन्तरेण व्यक्तं स्पष्टं कदाचित आकुलं ईक्षणं दर्शनं (Arun.Ah.U.12.22) - Looks as turbid and clear frequently and alternatively.

व्यथन - Pain

व्यथा - व्यथा पीडा (Arun.Ah.U.13.54) - Pain

व्यथित इन्द्रिय - व्यथितेन्द्रियः अशक्तेन्द्रियः (Indu. As.Su.19.23) - Weakness of sense organs

व्यथितचेत - Disturbed mind .

व्यध - Needling type of pain

व्याकुलत्व कर्ण - Irritation in the ear

व्यापादनं - व्यापादनं हिंसनं (Dal.S.Su.12.16) - Decaying, Defective or Putrifaction

व्यावृत्तिः अक्षि - अक्ष्णोः व्यावृत्तिः चक्षुषोः उद्वृत्तिः (Dal.S.Ci.34.12) - Protrusion of the eye.

व्याविद्धं इव दर्शनं - व्याविद्धानि वक्रं (S.U.7.18) - Sees objects in distorted form.

व्यास - व्यासो विक्षेपणं अप्रत्यादेः यथा आक्षेपकादि (Arun.Ah.Su.12.49), व्यासः असोचत्वं (Hem.Ah.Su.12.49), व्यासः विस्तारणं (Chakra.C.Su.20.12) - Throwing of extremities outwards.

व्युदासः - व्युदासः स्वस्थानात् च्युतिः (Yog.C.Su.20.11) - Spasmodic movement or tics

व्यायाम असहत्व - व्यायामं शरीरायासजं कर्म (Yog.C.Su.21.13) - Intolerance to exercise.

व्रण - Ulcer

व्रणद्वारावसादी रक्तं - Blood clotting in ulcer

व्रणमुखात् पुरीषप्रवर्तनं - Passing stool through ulcer

व्रणे अधोवायु - Passing Flatus through ulcer

व्रणेः मूत्रं - Passing urine through ulcer

श

शकुनिगन्ध - शकु निगन्धत्वं पक्षिसमानगन्धता (Chandra.Ah.U.3.19) - Smell of birds

शकृत् छर्दि - Vomitting of stool

शकृत् सृजत् मूत्रं - शकृतं पुरीषं सृजत विसर्गं कुर्वन (Arun.Ah.N.9.26) - Defecation while passing urine.

शक्रचापगुण दर्शनं - Sees rainbow in objects

शक्रधनुष्प्रभं - शक्रधनुष्प्रभं इन्द्रधनुष्प्रभं (Yog.C.N.2.24) - Multicolour like rainbow

शङ्कितं दर्शनं - Looking suspiciously

शङ्खः - Temples

शङ्खचूर्णवर्णं मूत्रं - Urine resembles the powder of conch

शङ्खपाण्डुर दृष्टिमण्डल - Pupil resembles the colour of conch

शङ्खावभासं - Colour of counch

शङ्खैः आचितं इव दर्शनं - Sees objects covered by the colour of counch

शतन - शतनं शातः पात इत्यर्थः (Arun.Ah.Su.11.19) - falling

शतनं पक्ष्म - Falling of eyelashes

शतनं दन्तकपाल - Falling down of teeth enamel.

शदनं - Falling

शनैः - Slowly

शनैः शनैः मूत्रं - शनैःशनैः छित्वा छित्वा (Arun.Ah.N.9.30), शनैःशनैः मन्दं मन्दं (Arun.Ah.N.9.9) - Fluentless micturition

शब्द असहत्व - Intolerance to sound.

शब्दप्रबलं छर्दि - vomiting with more sound.

शब्दवत् पुरीषं - Defecation with sound

शब्दवत् दन्त - Gnashing of the teeth

शब्दानुकरणं असाम्ना - असाम्ना औद्धत्येन पुनः पुनः (Yog.C.N.7.7-1) असाम्ना उच्चैः (Chakra.C.N.7.7-1) - Loudly and frequently imitating the musical sounds.

शब्दायन - शब्दायते गुडगुडायते(Vij.M.N.35.24) - `Gudaguda' like sound in abdomen.

शयन इच्छा - Fond of lie down

शय्या इच्छा - Fond of lie down

शय्यां पादेन हननं - Striking in bed by limbs

शरीरः - Body

शर्करा सह मूत्रं - Stone in Urine

शवगन्ध - Smell of dead body

शाकछदनप्रकाशा - शाकवृक्षविशेष महाखरपत्रलक्षणा छदनं पत्रं (Dal.S.N.16.37), शाकछदनप्रकाशा इति शाकतरुपत्रवत कण्टकाचिता इति अर्थः शाको मरुजद्रुमः (Vij.M.N.56.30) - Roughness like the leaf of teak tree (Tectonia grandia).

शाकपत्रखर - Roughness of the leaf of teak tree (Tectonia grandia).

शातः - Putrifaction

शातनं - Falling of

शाद्वलप्रभं पुरीषं - Stool with the colour of green grass

शान्तः - शान्तः उपशमयुक्तः (Chandra. Ah.U.3.38) - Calm disposition

शान्ताग्नि - शान्तः मन्दीभूतः अग्निः अन्तराग्निः(Yog.C.Ci.7.37) - Loss of digestive power.

शान्ताङ्गारप्रकाश - शान्तारप्रकाशा इति निर्वाणारसदृशः कृष्णः इत्यर्थः (Chakra.C.Ci.21.36) - Black colour resembles extinguished fire.

शान्तात्मा - शान्तात्मा शान्तस्वभावः (Vac.M.N.20.22) - Calm disposition.

शालिशुष्काभराजी अक्षि - शालिशुष्क सदृशीभिः (Arun.Ah.U.14.6) - bristle like line in the eye.

शिखिन नृत्यत इव दर्शनं - Dancing of peacock appears before eyes

शिखिपत्राभ दर्शनं - Sees objects in colour of the feather tail of peacock

शिथिलं - शिथिलं द्रवं (Gang.C.I.7.24) - Loose, Unformed, Flabby

शिथिलं इन्द्रिय - शिथिलेन्द्रियः दुर्बलेन्द्रियः (Chakra. C.Ci.16.6) - Loss of sensory function

शिथिलता - Lossness, Diluted

शिरः - Head

शिरोधरः - Neck

शिशिर - Cold

शिशिर इच्छा - Fond of cold

शिशिर द्वेष - Aversion to cold

शीघ्रगं रक्तं - sudden bleeding.

शीतः - Cold

शीत असहत्व - Intolerance to cold

शीत इच्छा - Fond of Cold

शीत उच्छ्वास - Cold breathing

शीत द्वेष - Aversion to cold

शीतता - Cold

शीतलं - Cold

शीतस्पर्शं - Cold

शीताग्निः - शीताग्नि मन्दाग्निता (Chakra.C.Su.20.17) - Loss of digestive power

शीताभिः अद्भिः वृद्धि - Aggravation by cold water

शीतासह - Intolerance to cold

शीर्ण - Decayed, Putrifaction

शीर्ण रोम - Falling of hair

शीर्णता - शीर्यन्ति गलन्ति (Dal.S.N.16.15) - Putrifaction

शीर्यन्त इव अस्थि - शीर्यन्त इव शीर्ण इव (Yog.C.Su.17.68) - Putrifaction

शीर्यमाणः तनूरुहः - शीर्यमाणःतनूरुहः पतत् रोम (Arun.Ah.Su.29.8) - Falling of hair

शीर्षः - Head

शीलविभ्रम - शीलविभ्रमात् अक्रोधेन क्रोधनो भवति (Chakra. C.N.7.5) - Perverted manners.

शीलवैकृतं अल्प - Slight change in routine

शुक्तपाक - Digestion with fomentation

शुक्तिधौतं इव आभाति अस्थि - Bone in the colour of cleansed water of shell

शक्रधनुष्प्रभं रक्तं - शक्रधनुष्प्रभं इन्द्रधनुष्प्रभं (Yog.C.N.2.24) - Blood with multicolour like rainbow

शुक्रप्रवर्तनं मूत्रयुतः प्राक् पश्चात् वा - Ejaculation before with or after micturition

शुक्रमार्गं रक्तं - Bleeding through penis

शुक्रमिश्रं मूत्रं - Urine with semen

शुक्राभं मूत्रं - Urine in the form of semen

शुक्लं - White in colour

शुक्ल दर्शनं - Sees objects in white

शुक्लमाल्य इच्छा - Fond of white garlands

शुक्लवर्ण - White

शुक्लसिराराजी - White lines of vein

शुक्लाम्बर इच्छा - Fond of white garments

शुचि द्वेष - Aversion to Cleanliness

शुचौ अपि अशुचि दर्शनं - शुद्धानां अशुचिदर्शनं इति तदानीं पुरीषस्य मिथ्याज्ञानं जायत इत्यर्थः (Arun.Ah.N.5.8) - Clear things sees as dirty

शुभः - Pleasant, Beautiful

शुभगन्ध - Pleasant smell

शुष्कं - Dry, Diminished

शुष्कच्छर्दि - शुष्कः वेगरहितम् (Hem.Ah.N.2.17) शुष्कच्छर्दि छर्दिवेगमात्रम् (Yog.C.N.1.21) - Vomiting without any effort

शुष्कच्छवि - Diminished complexion.

शुष्कता - Dry, Diminished, Wasting

शुष्कभिन्नं अनियत पुरीषप्रवर्तनं - Dry and Loose defeacation

शुष्कभिन्नं अन्तरान्तरा पुरीषप्रवर्तनं - Dry and Loose defeacation

शूकपूर्णता मुखं - Feeling that mouth is filled with bristles

शूकपूर्णाभ कण्ठ - शूकपूर्णसदृशकण्ठत्वं (Ah.N.3.19) शूकः धान्याग्रे सूक्ष्म कण्टकाकारः (Vac.M.N.11.4) शूकैः किंशुकारुभिः इव (Arun.Ah.N.2.30) - Feeling as throat with bristles.

शूकपूर्णाभ नासिका - Feels as if nose filled with bristles.

शूकपूर्णाभं इव अक्षि - Feels as if eyes filled with bristles.

शूकप्रवर्धनं - Adherent bristles like appearance on skin.

शूकै आचितं इव - शूकैः किंशुकारुभिः इव (Arun.Ah.N.2.30) - Feels as if filled with bristles.

शूकैः आकीर्णं इव - शूकैः किंशुकारुकैः (Chandra.Ah.U.33.21) -

Brittle like projections

शून - शूनः श्वयथुमति स्फीता (Yog.C.Ci.13.52), शूनं सशोथं (Vij.M.N.22.29) - Swelling

शूनता - Swelling

शून्य इच्छा - शून्यं निर्जनस्थानं (Chandra.Ah.U.4.32) - Fond of staying in solitude

शून्यता - शून्यता रिक्तता पूर्णाभावात (Dal.S.Su.15.9) - Feeling of emptiness

शून्यता शिरसः - शिरसः शून्यता लघुत्वात् शिरोमध्य शून्यभावः (Yog.C.N.7.6) - Feeling of emptiness of head.

शून्यताद्रवण - शून्यतां अज्ञानं द्रवति गच्छति इति शून्यताद्रवणं ज्ञानरहितम् (Tod.Ah.N.5.40) - Loss of knowledge.

शून्यभाव - Loss of knowledge.

शून्यायतनसेवी - Habit of being solitude

शूला - Pain

शूलाढ्यं पुरीषप्रवर्तनं - Pain while defeacation

शूलोपेतं पुरीषप्रवर्तनं - Pain while defeacation

शृङ्गार इच्छा - Fond of Romance

शैत्यं - Coldness

शैथिल्य - Looseness

शैथिल्य लिङ्ग - लिङ्गशैथिल्यं लिङ्ग अनुत्थानात् (Chakra.C.Ci.30.156) - Loss of eruction of penis

शैथिल्य पुरीषं - Loose motion

शैल इच्छा - Fond of Mountaineering

शोक - Sorrow, Grief

शोकक्लिष्ट मनः - शोकक्लिष्टमनः शोकक्लिष्टचेतः (Arun.Ah.U.6.16) - Wretchedness, pathetic.

शोणितगन्ध - Smell of blood

शोणितपूर्णता - Intra abdominal bleeding

शोणितप्रभा ओष्ठ - Colour of blood

शोणितष्ठीव मुखं - Spitting of blood

शोथ - Swelling

शोफ - Swelling

शोष - Dryness, Wasting

शौच - Cleanliness

शौर्य - Bravery

श्मशान इच्छा - Fond of cemetary

श्यामवर्ण - Dark blue or brown

श्याव - श्यावं इति शुक्लानुविद्ध कृष्णवर्णः (Vij.MN.55.40) श्यावः नीलवर्णः (Vij.MN.8.22), श्यावः कपिशः (Hem.Ah.Su.12.51). श्यावं ईषत् नीलं (Vij.M.N.69.19) - Bluish colour with red, Cyanosis

श्याराननः - श्याराननः इति धवल कपिल कृष्ण मिश्रवर्णः मुखः (Dal.S.U.62.13) - Cyanosed face.

श्यावारुणं - Reddish brown

श्रद्धा - Desire

श्रम - श्रमःखेदः (Dal.S.Sa.3.13), श्रमः कर्मेन्द्रियाणां स्वव्यापाराक्षमत्वं (Hem.Ah.Su.2.13), श्रमः श्रान्तत्वं इव (Vij.M.N.2.4)

- Fatigue.

श्रमश्वास - Exertional breathing, Gasping

श्रवण अवरोध - श्रवणावरोधः बाधिर्यम् (Dal.S.U.55.16) श्रवणावरोधःशब्दस्य अग्रहणं अङ्गुलीपिहित इव (Vac.M.N. 27.11) - Loss of hearing

श्रवण उपघात - Loss of hearing

श्रवण उपरोध - Loss of hearing

श्रवणविभ्रमं - श्रवणविभ्रमं विपरीतश्रवणम् (Vac.M.N.27.16) - Perterbed hearing

श्रीमत् - श्रीमत् कान्तिमत् (Chandra.Ah.N.3.35) - Dazzling appearance

श्रुतिजाड्यं - Loss of hearing

श्रुतिविनाश - Loss of hearing

श्रुतिहानि - Loss of hearing

श्रोणी - Hip

श्रोत्र क्षय - Loss of hearing

श्रोत्र दौर्बल्यं -श्रोत्रदौर्बल्यं स्वविषयग्रहणशक्तिः (Yog.C.Su.22.36) - Loss of hearing.

श्लक्ष्णः - श्लक्ष्णः कोमलस्पर्शः (Arun.Ah.N.12.19), मसृणं (Chakra.C.Ci.13.21) - Smooth on touch

श्लथं - Flabbiness, Soft

श्लथसन्धिता - श्लथसन्धिता सन्धिशैथिल्यं (Hem.Ah.su.11.16) - Dislocation of Joint

श्लथेन्द्रिय - Weakness of sense organs

श्लथता - श्लथता शिथिलत्वं स्वस्थानात चलितत्वं इव(Arun.Ah.Sa.1.74) - Flabbyness

श्लथाङ्गता - Soft body

श्लिष्टं - Compact

श्लेष्म छर्दि - Vomitting sputum

श्लेष्मावृतत्व मुखं - Coating in the mouth.

श्लेष्मतन्तुगवाक्षितं छर्दि - The vomit contains the network of thin phlegm

श्लेष्मप्रतिपूरण शिरः - Feels as head filled with mucus

श्लेष्मयुक्तं पुरीषं - Mucoid stool

श्लेष्मसंसृष्टं पुरीषं - Mucoid stool

श्लेष्मानुबद्धं बह्वाखुपोतकं छर्दि -कफानुगत बहु मूषिक पोतक वमनम् (Arun.Ah.U.38.5), श्लेष्मानुबद्धानां बहूनां आखुपोतकानां मूषिकबालाकार इसखण्डानां छर्दनम् (Indu.Ah.U.38.5) - Vomiting of mucus with flesh resembling the baby rats

श्वयथु - Swelling

श्वास - Breathing esp.abnormal

श्वासपूतिता - Bad smell on breathing

श्वेत - White colour

श्वेतवर्ण - White colour

श्वेताभप्रतिभ दर्शनं - Sees objects white in colour.

श्वैत्यं - श्वैत्यं गात्रशुक्लता(Arun.Ah.Su.11.8) - White colour

ष

षण्ढता - षण्डता स्त्रीषु गमन अशक्तित्वं (Arun.Ah.Su.4.20) षण्डत
क्लैब्यं (Yog.C.V.1.17) क्लैब्यं रत्यनभिमुखता (Indu.As
Su.19.6) - Inability to perform sexual act

ष्ठीवन - ष्ठीवनं स्वल्पोद्गिरणं (Yog.C.Su.17.52), ष्ठीवनं मुखेन उद्गिरण
(Vac.M.N.2.20), ष्ठीवनं थूत्करणं (Dal.S.U.43.9), ष्ठीवन
कफनिस्सारणं (Hem.Ah.Su.8.9) - Spitting.

स

स वातं पुरीषप्रवर्तनं - Defeacation with flatus

संक्षय ओजः - Diminised resistance power

संक्षोभमनः - Perplexed mind

संचारविचारवत् कर्ण - सञ्चारविचारवत स्थगितास्थगित
(Arun.Ah.U.17.3), अकस्मात हेतुं विना श्रोत्रं
सञ्चारविचारवत क्षणं संवृतं वा भवेत क्षणं विवृत (Chandra
Ah.U.17.3) - sensation like opening and closing of th
ear frequently

संजृम्भिका - Yawning

संज्ञा - संज्ञा स्मृतिः (Chakra.C.Su.13.75), संज्ञा नामोल्लेखनज्ञान
(Chakra.C.Ci.9.7) - Consciousness, Orientation

संज्ञा संस्तम्भ - संज्ञासंस्तम्भः संज्ञां ज्ञानविषयिनीं बुद्धिं विनाश
(Vac.M.N.22.31) - Loss of consciousness

संज्ञादौर्बल्य - संज्ञा दौर्बल्यं असम्यक् ज्ञानता (Vij.M.N.17.6) - Los
of consciousness

संज्ञानाश - Loss of consciousness

संज्ञाप्रणाश - संज्ञाप्रणाशः चेतनाया प्रणाशः (Arun.Ah.U.35.16) - Loss of consciousness

संज्ञामोषण - Loss of consciousness

संज्ञामोहः - संज्ञामोहः संविदो अभावः (Arun.Ah.Su.11.15) - Loss of consciousness

संज्ञाहारी - Loss of consciousness

संदंशन - Biting

संदष्ट - Biting

संपरिवृत्त नाभि - Tortuous umbilicus

संप्रसेकः - संप्रसेकः लालास्रावः (Vac.M.N. 26.10) - Salivation

संप्रस्राव मुखं - Salivation

संप्रस्राव अक्षि - Lacrimation.

संबद्धवाक् - संबद्धवाक् गद्गदोक्तिः (Chandra.Ah.N.6.28) - Stuttering.

संबद्धाबद्धवाक् - सततं अनियतानां असंबद्धानां गिरां वाचं उत्सर्गः उच्चारणम् (Yog.C.N.7.7-1) अनियतानां गिरां उच्चारणं उत्सर्गः प्रयोगः प्रलाप इति यावत् (Gang.C.N.7.7-1) - Incoherent speech.

संभक्ष्यमाणा इव - Feels as being eaten internally

संभग्नं इव ऊरु - Feels as if thighs are broken

संभग्नौ इव पाद - Breaking pain in foot

संभिन्नं पुरीषं - Loose motion.

संभृष्टपरुषच्छवि -दग्धस्य इव परुषच्छविः (Dal.S.U.41.21), संभृष्टस्य इव भ्राजितस्य इव छविः वर्णः (Vij.MN.10.18) - Fading colour.

संभेद - Breaking pain

संयम पार्श्व - Contraction of the flanks

संरब्ध अक्षि - संरब्धः क्रुद्धः (Yog. C.N.7.7-2) - Wrathful eye

संरब्ध - संरब्धं सशोफं (Dal.S.N.4.7) - Swelling.

संरम्भ - संरम्भः शोफः (Vij.M.N.59.97) - Swelling

संरोजन - संरोजनं रुजा (Yog.C.N.6.14)

संरोधः - Retention

संलयन - सुषुप्तावस्तासु इव चित्तस्य अकर्मण्यता (Dal.S.Su25.34) - Drowsiness

संलाप इच्छा - Fond of conversation.

संलोच - संलोचः लुञ्चनं इव (Dal.S.U.41.12) - Plucking pain

संवित इव नासिका - Feels as nose is more widen

संवृतास्यत्वं - संवृतास्यता आस्यसंवृतिः (Vij.M.N.22.50), संवृतास्यत्वं संकुचितमुखता (Vac.M.N.22.50) - Closed mouth

संवृतरोमकूप सिरा - Vein covered by hair

संवृतलोमकूप सिरा - Vein covered by hair

संवेजनं रोम - रोमसंवेजनं रोमाञ्चः (Dal.S.Su.42.10-2) - Horripilation

संशून - Swelling

संशोष - Dryness, Wasting

संसक्तं - Desire

संसदन - Exhaustion

संस्कृतवादी - संस्कृत वादि अपशब्दभाषी (Chandra.Ah.U.4.14) - Speak in abnormal sound.

संस्तम्भ - Retention, Stiffness

संस्राव मुखं - Salivation

संहतं - संहतं घनं (Dal.S.N.2.10) - Thick

संहतमांस - Decaying of flesh

संहनन हनू - हनुसंहननं हनुसंहतिः सरणाभावःइत्यर्थः (Dal.S.Ci.34.14) - Stiff Jaw

संहर्षणं- संहर्ष इति मारुतोपद्रव रोमाञ्चप्रायो वेदना विशेषः (Dal.S.Su.26.10) , संहर्षो रोमाञ्जप्रायो वेदनाविशेषः (Dal.S.U.6.12) **संघर्षः** वालुकापूरित इव कर्करिका (Vac.M.N.59.5) - sense of friction, Horripilation

संहर्षित इव - संहर्षित इव इति स्पर्धवन्त इव सर्वे अपि अतिशयेन कुपित इति अर्थः(Dal.S.U.62.11) - Excitement.

सकफ कास - Cough with sputum

सकफं मूत्रं - Mucoid Urine

सकफं पुरीषं - Mucoid stool

सकफप्राज्यं पुरीषं - Mucoid stool

सक्तं वाक् - सक्तः बद्धः (Chakra.C.V.8.98) सक्तवाक भाषण विलम्ब्य प्रवृत्तिः (Ah.Sa.3.86) सक्तं अव्यक्तम् (Yog.C.Su.24.30) सक्तवचनं अपरिस्फुटभाषणम् (Chandra.Ah.Sa.5.72) - Restricted speech

सक्थी - Lower limb

सक्थ्युत्क्षेपं निगृह्णाति - चरणोद्धारण अवसरे यः सक्थ्युत्क्षेपः ऊर्ध्वं प्रेरणं तं निगृह्णाति अवमृद्नाति सक्थ्नोः निश्चलत्वं इव उत्पादयति (Arun.Ah.N.15.54) - Restricted foreward movement of lower limb

सक्रोध दर्शनं - Wrathful sight

सघोषं छर्दि - Vomitting with sound

सङ्कुलानि इव दर्शनं - सङ्कुलानि इव इति मिश्रीभूतानि इव वस्तुरूपाणि पश्यति (Dal.S.U.7.14), सङ्कुलानि इव इति अन्योन्यरूपं इव मिश्राणि (Vij.M.N.59.36) - Sees objects in mixed form or confused form.

सङ्कोच - पार्श्वसङ्कोचः पार्श्वोत्पाटनं इव (Dal.S.U.41.12), सङ्कुचन्ति संवृतमुखा भवन्ति (Arun.Ah.Sa.4.67), वर्त्मसङ्कोचं इति अक्षिवर्त्मद्वयान्यस्य सङ्कुचितत्वं वस्फारणाभावः (Gang.C.Su.20.11), सङ्कोचः अप्रसार्यत्वं (Hem.Ah.Su.12.50) पर्वणां आकुञ्चनं सङ्कोचः (Chakra.C.Su.7.19) कुञ्चनं सङ्कोचः (Dal.S.U.39.87) - Contraction of body parts.

सङ्क्षय - Emaciation, Diminished resistance

सङ्क्षेप - contraction of body parts.

सङ्गः - सङ्गो मूत्रपुरीषादेः स्वाशयेभ्यो अनिस्सारः वाक्सङ्गादयश्च (Ah.Su.12.50), सङ्गः स्वाभाविकप्रवृत्तिरोधः (Hem.Ah.Su.4.2) सङ्गः निरोधः (Dal.S.U.42.9) - Contraction of body parts, Retention.

सङ्गीत इच्छा - Fond of Songs

सङ्ग्रह - संग्रहः स्तब्धत्वं (Chandra.Ah.U.23.6) - Restricted movement, Retention, Stiffness

सचन्द्रकं रक्तं - Blood with multi colour

सजन कण्ठ - सजत संश्लिष्यात सम्सङ्गं (Arun.Ah.Sa.5.75) सजत सम्यक सादं गच्छत (Chandra.Ah.Sa.5.75) कण्ठः सज्जति लगति न कण्ठात बहिर्निस्सरति (Yog.C.Ci.4.19) - Adhesion of throat.

सञ्चयं - excess quantity

सततं कास - Continuous cough

सत्यवाक् - Truthful speaking

सत्वपरिप्लव - सत्वस्य मनसः परिप्लवं अचिचाञ्चल्यं (Yog.C.Ci.9.6) - Perplexed mind

सदनं - Weakness, Fatigue, Falling of

सदनं मनसः - मनसः सदनं अवसादः (Vij.M.N.4.8) - Loss of mental strength.

सदाहं पुरीषप्रवर्तनं - Defeacation with burning sensation

सदोषं पुरीषं - दोषशब्देन इह आमं विवक्षितः सामं इत्यर्थः (Arun.Ah.N.2.78) - Undigested stool.

सन्तत - Prominence, Continuous

सन्तर्जन - सम्यक् तर्जनकारकं (Yog.c.Ci.9.20) सन्तर्जनं परित्रासनं भर्त्सनं अपरस्य इत्यर्थः (Vac.M.N.20.10) - Threatening to others.

सन्ताप - सन्तापः घर्मादि संस्थितस्य (Dal.S.N.1.32) - Hotness

सन्दर्शनं - Clear manifestation of tendon network

सन्दिग्धा - Sceptical speech

सन्धिमुक्तता - Looseness of Joints

सन्निरोध अधोवायु - Retention of flatus

सन्यस्त संज्ञा - Loss of consciousness.

सपिच्छं मूत्रं - सपिच्छं शाल्मलीनिर्यासतुल्यं (Arun.Ah.N.10.40) - Slimy urine.

सपिच्छाप्रतिमं रक्तं - सपिच्छा शाल्मल्यादि निर्यासः, तत् सदृशं पिच्छिलं इत्यर्थः, सशब्द ईषदर्थः (Vij.M.N.61.3) - Blood in slimy in

touch.

सपूयं छर्दि - Vomit with pus

सपैछिल्यं पुरीषं - Slimy stool.

सप्रसेक मुखं - Salivation

सप्रवाहिकं पुरीषं - सप्रवाहिकं सनिष्ठायिकं (Chandra. Ah.N.8.10) - Defecation with bearing and gripping pain

सफेनं - Frothy

सभक्तं पुरीषं - सभक्तं ससिक्थं (Dal.S.U.40.16) - stool mixed with food articles

समष्टिमार्गैः रक्तं - Bleeding through all openings

समस्तवर्णं मूत्रं - Multicoloured urine

समीपस्थं दूरे दर्शनं - Remote appearance of a near object.

समुक्षिप्त वाक् - समुक्षिप्त इति त्वरित (Chakra.C.Ci.28.41) - Speedy talk.

समुत्पीडवत् मूत्रं - Micturition with pressing pain

सम्प्रहार इच्छा - सम्प्रहारम् युद्धम् (Yog.C.Su.24.31) - fond of war.

सम्बद्धाबद्ध - संबद्धाबद्धभाषणं युक्तायुक्त वाक्यत्वम् (Chandra.Ah.U.4.32) - incoherent speech.

सम्मीलनं - सम्मीलयति मुद्रीकरोति (Gang.C.Su.26.43-2) - closing of the eye or nictation

सम्मूढा - सम्मूढः अतिशयेन स्पर्शं न जानाति (Dal.S.N.15.10) - loss of tactile sensation.

सम्मूर्छा - सम्मूर्छा मनोमोहः (Vij.M.N.3.17) - fainting.

सम्मोह - सम्मोहा ज्ञानाभावः (Hem.Ah.Su.4.10) सम्मोहो मूर्छा

(Hem.Ah.Su.11.9) सम्मोहो इन्द्रियमनोमोहः (Tod.Ah. N.6.23) सम्मोहो मनसो मोहः(Chakra.C.Su.10.20) - Impairement of orientation

सरक्त छर्दि - Vomiting with blood Fond of pond Defeacation with pain

सरक्त मूत्रं - Micturition with blood

सरित् इच्छा - Fond of pond

सरुजं पुरीषप्रवर्तनं - Defeacation with pain

सरुधिर मूत्रं - Micturition with blood

सर्पि तुल्यं पुरीषं - Stool resembles with ghee

सर्पिप्रकाशं मूत्रं - Urine resembles with ghee

सर्पिरुपमं आर्तव - Menstrual blood resembles with ghee

सर्पिरूपं पुरीषं - Stool resembles with ghee

सर्पिर्वर्णं रक्तं - Blood in the colour of ghee

सर्वकर्मोपरमः सन्धि - Loss of motor function of joint.

सर्ववर्णं मूत्रं - Multiple coloured urine

सर्वाङ्गग्रह - सर्वाङ्गस्य प्रकर्षेणं ग्रह निश्चलत्वं प्रत्यव्यथा (Tod.Ah.N.11.14) सर्वाग्रहणं सर्वावेदना (Vij.M.N.2.3) - Restricted movement of the body

सर्वेन्द्रियतापनः - सर्वेन्द्रियतापनः नाशः चक्षुरादीनां स्वेदकः (Arun.Ah.U.19.10) - Sweating of sense organs.

सलवणं मूत्रं - Urine with more salt taste

सलसीकं मूत्रं - Urine resembles serous fluid

सलिल इच्छा - Fond of using more water

सलिलप्रकाशं नासामल - Watery nasal excreta

सलिलप्लावितानि इव परिजाड्यानि दर्शनं - सर्वतः सलिलप्लवनन इव शुक्लानि स्तिमितानि च रूपाणिपश्यति (Dal.S.U.7.22) - Sees objects dipped in water.

सलिलप्लावी - Floats in water

सलोहितं पुरीषं - सलोहितं सरक्तं (Yog.C.Ci.13.44) - Stool with the colour of blood.

सविदाह- With burning sensation

सविपर्यय स्थानयोजना - Impropriety in sitting.

सशब्दं - With sound

सशूलं - With pain

ससिकतं - ससिकतं वालुकासहितं (Dal.S.N.3.7) - Urine with sand like substance.

सस्पन्दन - Twitching in the head

सहक्षतज मूत्रं - Urine with blood

सहत्वासहत्व - सहत्वासहत्वं मुहुः इच्छा द्वेषौ (Yog.C.N.1.33) - Desire and aversion frequently.

सहसा रक्तं - Sudden bleeding

सहिष्णुता - सहिष्णुः सहनशीलः (Vac.M.N.20.21) - Tolerance

साद - सादः कार्याक्षमत्वं (Hem.Ah.Su.8.26), सादः अवसादः (Chakra.C.Su.7.21), सादति अवसादति शोषयति इत्यर्थः (Dal.S.U.6.23) - Fatigue, exhaustion

सानुनासिकं - Nasal voice.

सान्द्रं - सान्द्रं घनं (Arun.Ah.Sa.4.50) - Thick

सान्नं पुरीषं - Stool mixed with food articles

सास्मगर्भवत् हृदयं - Feeling of heaviness like bearing of stone in precordial region

सारविधमन - सारः त्वक रक्तादि तस्य विधमनं नाशनं (Chakra.C.V.2.7) - Ill nourishment.

सासृक् - With the colour of blood

साशृक् प्रतिमं - Menstrual blood in the colour of blood of rabbit

साहस इच्छा - Fond of exertion

सिकतानुरूपं मूत्रं - सिकतानुरूपिनः सिकता सदृश (Arun.Ah.N.10.12) - Urine with sand like substance

सिकतानुविद्धान् मलान् - Urine with sand like substance

सितं - White colour

सिता दर्शनं - सितानि शुद्धन्त शुक्लवस्त्र सदृशान (Dal.S.U.7.20) - Sees objects white in colour.

सितावर्ण - White colour

सितता - सितता शुक्लता (Dal.S.U.6.8) - White

सिराजालं - Network of veins

सिराजालगवाक्षितं - सिराजालैः गवाक्षितं उपर्युपरि अवस्थानात गवाक्षकारैः सिराजालैः युतम (Yog.C.Ci.13.55) - Network of veins

सिराजालस्फुरण - स्फुरति कम्पते (Yog.C.Su.17.21) - Excessive pulsation of the head

सिराततः - Prominent network of vein

सिरातनुत्वं -सिराणां तनुत्वं कृशत्वं (Yog.C.Ci.12.11) - Thin vein

सिरादर्शन - Appearance of veins

सिराभि असंवृत मुखं - सिराभिः असंवृतः उद्गतसिरः (Vac.M.N.68.28

- Appearance of veins on face.

सिरावनद्धराजीकं - Network of veins

सिरावृत - Appearance of veins

सिरा हर्षः - सिरा हर्षः सिराणां उच्छूनत्वं (Chakra.C.Ci.12.13-3)

Engorgement of veins

सीवनी - Frenum

सुगन्धि - सुगन्धं गन्धयुक्तं (Vij.M.N.3.16) - Stool with fragrant sme

सुचरित - Well behaviour.

सुचिरात् - Delayed

सुतेज - सुतेचसं कान्तियुक्तं (Chandra. Ah.U.4.21) - Dazzlin

appearance.

सुदारुणं अक्षि - Difficulty in opening eye.

सुदीन - सुष्टुः ग्लानः सुदीनः (Dal.S.U.62.13) - Wretchedness, pathet

सुदुर्बलः अग्नि - सुदुर्बलः मन्दः (Dal.S.U.59.13) - Loss of digesti

power

सुप्तः जिह्वा - Numbness of tongue

सुप्तं - सुप्तं इव सुप्तं प्रबोधरहितत्वेन (Chakra.C.Su.17.25) - Sleepines

सुप्तच्छवि - Diminished complexion.

सुप्तता - Numbness

सुप्तिः - Numbness

सुबहुश मूत्रं - Frequent micturition.

सुमनगन्ध - सुमनैः जातिः सगन्धः सुमनगन्धः (Vij.M.N.42.13) - Smell of Jasmin.

सुरपतिधनुष्प्रभं रक्तं - सुरपति धनुषा तुल्यं नानावर्ण (Vij.M.N.9.12) - Blood with multicolour like rainbow

सुरभिगन्ध - Pleasant smell

सुरा इच्छा - Fond of Alcohol

सुरातुल्यं मूत्रं - Urine resembles Alcohol

सुराविकार इच्छा - Fond of Alcohol derivatives

सुराविकृति द्वेष - Aversion to Alcohol derivatives

सुरुचिरः - Delightful

सुरेन्द्रगोपप्रतिमं रक्तं - सुरेन्द्रगोपप्रतिमं इति इन्द्रगोपकीट सन्निभः (Dal.S.Su.25.36) - Blood with the colour of earthworm

सुलुलित अक्षि - सुलुलितः किञ्चित् लुलितः (Dal.S.U.27.8) - Slight trembling of the eye

सुशुष्कं छर्दि - With out much effort, without much vomit

सुषिर दन्त - Carries in teeth

सुषुप्तिः - Numbness

सुषूयन - Desire

सूक्ष्मद्वार गुद - Narrowed anal canal

सूक्ष्मखाचितं - सूक्ष्मैः खैः छिद्रैः आचितं (Arun.Ah.U.8.15) - Multiple openings

सूक्ष्मै शल्यै आचितं इव अक्षि - Feels as eyes being spreaded with tiny arrows

सूचिभि इव तोद - Needling pain

सूचिभि तुद्यानेन इव - Needling pain

सूचीपाशं न पश्यति - सूचीपाशं न पश्यति इति सतो अपि सूक्ष्मस्य अनुपलम्भः, सूचिपाशं सूचिरन्ध्रं, पाशं वा गुणम् (Vij.M.N. 59.33) - Unable to see tiny things like needle hole even with maximum efforts.

सूच्या इव - Needling type of pain

सूयन - Swelling

सृष्ट पुरीषं - Loose motion

सृष्टमूक्षता - Excessive passing of urine

सृष्टविट्कः अपि भूय वेगशङ्की - Feeling of urge even after defeacation

सौम्य - Calm disposition

सौम्य दर्शनं - सौम्यदृष्टिः अविकृतदर्शनं (Chandra.Ah.U.4.13), प्रसन्नदृष्टिः (Yog.C.Ci.9.20) - Pleasant sight.

सौषिर्यं अस्थि - अस्थ्नां सौषिर्यं सरन्ध्रत्वं (Hem.Ah.Su.12.16) - Pores in the bone

सौहित्यं असहत्व - सौहित्यासहता तृप्त्यक्षमत्वं, अतिसौहित्यं भोजनेन अतितृप्तिः (Yog. C.Su.21.13) - Intolerance to take proper satiation.

स्कन्धः - Shoulder

स्कन्धि रक्तं - Early coagulation of blood

स्खलत् वाक् - प्रस्खलत् वचनम् (Chandra.Ah.U.4.42) - Wavering speech

स्खलत् गति - Unsteady gait.

स्खलित चेष्टा - Unsteady activity

स्तगण दर्शनं अर्केस्तमस्तकन्यस्तगभस्तौ स्तम्भं आगताः - अर्क अस्तपर्वतस्य मस्तकन्यस्त गभस्तयो येन तस्मिन सति स्तम्भं प्राप्त दोषदृशं छगयन्ति (Arun.Ah.U.12.24). अस्तो नाम पर्वतः तस्य मस्तकशिखर न्यस्तः क्षिप्तःगभस्तयो येन तस्मिन तथाविध दिनावसान (Chandra.Ah.U.12.24) - Loss of vision after sunset.

स्तनः - Breast

स्तन द्वेष - Aversion to breast milk

स्तननं - Snoring sound

स्तनसंदंश - Biting of mother's breast

स्तन्यपानं किश्चित् - Less intake of breast milk

स्तन्य द्वेष - Aversion to breast milk

स्तब्ध - स्तब्धः अचलः (Vij.M.N.42.2) - Stiffness

स्तब्ध दर्शनं - Fixed gaze

स्तब्ध रोमता - Horripilation

स्तम्भ - स्तम्भः स्तब्धता (Arun.Ah.Su.9.19), अजाड्यं (Tod.Ah.N.15.16), निष्क्रियत्वं (Hem.Ah.Su.8.11), स्वेदापनयनं (Hem.Ah.Su.8.8), स्तभ्यन्त इति अविचलधर्माणो भवन्ति (Chakra.C.Ci.3.161), स्तम्भो निश्चलीकरणं (Dal.S.N.1.27).

स्तम्भ पुरीषप्रवर्तनं - Retention of stool

स्तिमित- स्तिमितम विबद्धं निश्चलं वा (Vac.M.N.4.15) - Rigid, Inflexible, Fixity

स्तिमितता - Rigidness

स्तैमित्य - स्तैमित्यं गात्राणां निरुत्साहत्वं (Ah.Su.7.61) पटावनद्धत्वं (Hem.Ah.Su.7.61), गात्राणां अपटुत्व (Arun.Ah.Su.12.53), आलस्यं (Hem.Ah.Su.12 53) आर्द्रवस्त्रावगुण्ठितत्वं इव (Chakra.C.Su.12.76) प्रमीलकः(Yog.C.Su.20.17), जाड्यं (Yog.C.Ci.5.15), निश्चलत्वं (Dal.U.39.48) - Rigidness

स्तोकं - स्तोकं अल्पं तनु अल्पं (Vij.M.N.4.10) - Scanty

स्तोकं स्तोकं - Frequent and scanty

स्त्यानं - Feeling of heaviness, Thick, solid, Massive

स्त्यानता - Feeling of heaviness

स्थिर - स्थिरं कठिनम(Dal.As.N.7.10) स्थि अचलम(Arun.Ah.N.12.42) - Fixed, Stable

स्थिरः नयनः - स्थिरः नयनः निमेषरहितः (Vac.M.N.20.18) - Fixe eye

स्थिरः हनू - स्थिरत्वं अचलनं (Dal.S.K.3.42), हन्वोःस्थिरत्वं हनुद्वयस लग्नत्वं (Vij.M.N.69.23) - Stiff jaw

स्थिरता - स्थिराता कठिनाता (Dal.S.U.42.67) - Stiffness

स्थूल - Thick

स्थूलाक्षः - स्थूलाक्षः विकृतनेत्रः (Vij.M.N.20.26) - Clumsy eye

स्थैर्य - स्थैर्यं गात्राणां स्तम्भः(Dal.S.Su.15.13) स्थिराता कठिनात (Dal.S.U.42.67) - Stiffness

स्थौल्य - Obesity.

स्नानं इच्छा - Fond of bathing

स्नायुजालावत - Covered by sinew

स्निग्धः - स्निग्धं स्निग्धछायम् (Arun.Ah.Sa.3.112), स्नेहः शरीरस्य चाक्कण्यम् (Gang.C.Su.18.51) - Unctuousness or oily

स्निग्ध दर्शनं - Sees objects in unctuous

स्निग्धवर्ण - Oily coloured

स्नेहगन्ध मुखं - Unctuous smell from the mouth

स्नेहाभ्यक्त इव रोम - Hair looks as applied with oil

स्पन्दन - स्पन्दनं स्फुरणं (Hem.As.Su.12.50), स्पन्दनं किञ्चित चलनं (Arun.Ah.Su.12.50), स्पन्दनं कम्पनं (Vij.M.N.22.7), स्पन्दनं मनाक चलनं (Vij.M.N.68.20), - Trobbing or Twiching

स्पर्श अज्ञानं - Loss of tactile sensation.

स्पर्श असहत्व - Intolerance to be touched

स्पर्श द्वेष - Intolerance to be touched

स्पर्श नाश - Loss of tactile sensation.

स्पर्श वैगुण्यं - Loss of tactile sensation.

स्पर्श हानि - Loss of tactile sensation.

स्पर्शं न सुषूयते - Intolerance to be touched or tenderness.

स्पर्शनाक्षमं - Intolerance to be touched or tenderness.

स्पर्शनासह - Intolerance to be touched or tenderness.

स्पर्शरुक् - Intolerance to be touched or tenderness.

स्पर्शहानि - loss of tactile sensation.

स्पर्शोद्विग्न - Intolerance to be touched or tenderness.

स्पष्ट सिरा - Prominence of veins

स्पष्ट स्नायुगण - Clear manifestation of tendon network

स्फटिक सन्निभं - Glass coloured

स्फटिकाभं - Glass coloured

स्फिक् - Buttocks

स्फुटति इव - Cracking pain

स्फुटन - स्फुटनं विदारणम् (Hem.Ah.Su.11.22), त्वचः चर्मणः स्फुटनं दरणम् (Arun.Ah.Su.11.22), स्फुटिता इति मनाक विदीर्णा (Vij.M.N.56.30) स्फुटनं दरणं (Yog.C.Ci.7.22) स्फुटनं विदारणं (Vac.M.N.49.19) स्फुटनं - Cracks or fissure

स्फुटन रोम - Falling of hair

स्फुटनं सन्धि - Crackling sound of joint

स्फुटनान्वित दन्त - Cracking of teeth

स्फुटित - स्फुटिता इति मनाक विदीर्णा (Vij.M.N.56.30) - Crack

स्फुर - स्फुरः स्फुरणं (Arun.Ah.Sa.2.14) - Trobbing sensation

स्फुरण - स्फुरणं स्पन्दनं (C.Ci.14.11), स्फुरणं किञ्चित कम्पनं (Yog.C.Ci.24.102), स्फुरणं पुनः पुनः चलनं (Dal.S.Ci.1.7), प्रस्फुरति कम्पते (Yog.C.Ci.10.7) - Trobbing sensation

स्फुरणं चिरात् - Delayed pulsation

स्फुरति इव - स्फुरति इव मनाक् चलति इव (Vij.M.N.60.7) - Throbbing sensation

स्फोटन - स्फुटति विशीर्यत इति (Hem.Ah.N. 5.30), स्फुटति इव भज्यत इव (Tod. Ah.N.5.39) - Cracking pain

स्फोटै चिता जिह्वा - Spreading of Blisters

स्मृति अपध्वंसनं - Loss of memory

स्मृति अपाय - अपायो विनाशः (Arun.Ah.U.7.1) अपगमं अपायः, अनेन संज्ञाव्युत्पत्तिःदर्शित अप अपगतः स्मारः स्मरणं अनुभूतार्थे विज्ञानम् (Yog. C.Ci.10.3) - Loss of memory.

स्मृति उपघात - loss of memory

स्मृति क्षय - Lack of memory

स्मृति नाश - loss of memory

स्मृति प्रमोह - स्मृतेः प्रमोहः भ्रंशः (Yog.S.U.21.48), स्मृतेःविभ्रंशो लोपः (Arun.Ah.N.6.10) - Loss of memory

स्मृति भ्रंश - Loss of memory

स्मृति मोह - Loss of memory

स्मृति विभ्रंश - Loss of memory

स्मृति विभ्रम - Perverted memory

स्मृति संप्लव - संप्लवात् विकृतगमनात् (Chakra.C.N.8.5) - Perverted memory

स्मृति हानि - Loss of memory

स्यन्दन - Exudation

स्यन्दन मुखं - Salivation

स्यन्दनं अक्षि - Lacrimation

स्रंसः - स्रंसयित्वा स्थानात चालयित्वा (Arun.Ah.N.15.29) - Dislocation

स्रंसन गुद - स्रस्तपायु स्थानात् च्युतगुदः (Arun.Ah.Sa.5.84) - Prolapsed rectum

स्रंसनं - Flabbyness, Drooping

स्रंसन रोम - Falling of Hair

स्रक् इच्छा - Fond of Garlands.

स्रव अक्षि - Lacrimation.

स्रस्तं अक्षि - स्रस्तः स्थानात् च्युत इव (Arun.Ah.Sa.2.24) स्रस्त चलित इव अक्षिणी (Arun.Ah.Sa.1.21) स्रस्तः अधः पतित (Dal.S.Su. 31.9) स्रंसः बन्धात् भ्रंशः (Indu.As.Sa. 4.27)- Flabbiness or drooping of the eye

स्रस्ताङ्गः - Looseness of the body

स्राव - Exudation, Discharge

स्रुतक्षारप्रतिमं मूत्रं - Urine resembling alkaline water

स्रोतोजकर्दनिभ - स्रोतोजकर्दमनिभः इति अञ्जनसदृशः कर्दमद्रव्यतुल्यः (Dal.S.N.10.5). - Colour of collirium.

स्वगन्ध असहत्व - स्वगन्धस्य मेदोगन्धस्य असहित्वं असहिष्णुता (Yog.C.Ci.3.79) - Intolerance to self- body smell.

स्वन कर्ण - सस्वनं सशब्दं (Arun.Ah.N.2.30) - Flute like sound in the ear

स्वनं योनिमुखात् - योनिमुखात् अपि अधोवात स्वननिर्गमनम् (Arun.Ah.U.33.29) - Sound from vagina,

स्वपन कटी - Numbness in hip

स्वप्ननाशः - स्वप्ननाशः अनिद्रा (Yog.C.Ci.3.86),- Sleeplessness

स्वप्ननित्यता - स्वप्ननित्यता निद्राप्रियता (Yog.C.N.7.7.3) - Excessive sleep.

स्वप्नसुख इच्छा - Excessive desire to sleep

स्वरगद - स्वरगदः स्वरभेदः (Yog.C.Ci.8.46) - Hoarseness of voice

स्वरपीडा - Hoarseness of voice

स्वरभेद - घुर्घुरादि स्वरः (Dal.S.U.41.11), - Hoarseness of voice

स्वररुक् - स्वररोगः स्वरभेदः (Chakra.C.Ci.26.105) - Hoarseness of voice

स्वरामय - Hoarseness of voice

स्वरोपघातः - स्वरोपघातः स्वरहानिः (Vac.M.N.49.29) - Low voice

स्वल्पवाक -Less talking

स्वाचार - स्वाचारं शोभनाचरण (Dal.S.U.6.10) , अनिन्दिताचारः (Vij.M.N.20.20) - Well behaviour.

स्वादुभक्षण द्वेष - Aversion to sweet food

स्वाद्वास्यता - स्वाद्वास्यं मधुरास्यता (Vac.M.N.33.5) - Sweet taste in mouth

स्वाप - Numbness

स्विन्नं मांस - Putrifaction of flesh.

स्वेद - Sweating

स्वेदवत् - Sweating

संक्लेद हृदय - Nausea.

हतं - Loss of motor function.

हत दर्शनं - Blurred vision

हत बल - Debility or loss of physical strength or weakness

हतनाम - Piles in rectum

हतप्रभं - हतप्रभः नष्टकान्तिः (Arun.Ah.N.2.77), हतप्रभानि हत शक्तीनि स्वविषय अग्राहिणी चक्षुरादीनि यस्य स तथा (Vac.M.N.2.73) - Diminished complexion or weakness of sense organs

हतस्वरं - हतस्वरं घुर्घुरस्वरम् (Vac.M.N.49.32) - Aphonia

हतेन्द्रियः - हतेन्द्रियः हत श्रोत्रचक्षुरादि शक्तित्वम् (Dal.Su.39.93) - Weakness of sense organs

हतोत्साह - हतोत्साह: निरुत्साह: (Tod.Ah.N.7.23) - Loss of enthusiasm.

हनन - Harassment (trouble and annoy continually or repeatedly) towards others.

हननं सन्धि - हन्ति इत्यादि एतेन आकुञ्चनप्रसारणयोः अभावः (Dal.S.Ni.1.28) - Difficult function of joint.

हनू - Jaw

हरिकेशता - हरिकेशता कपिलकेशता (Dal.S.Sa. 4.83) - Tawny colour of hair

हरि रोम- Tawny colour of hair

हरित - हरितपलाशवर्णं (Chakra.C.I.9.5), हरितेन हरितशाकवर्णं (Vac.M.N.8.13),"हरितं शाकवर्णम् (Vac. M.N.15.7) - Green colour

हरित रूप दर्शनं - Sees green coloured objects

हरितत्वं - Greenish

हरितवर्ण - Green colour

हरितालवर्णं रक्तं - Blood with the colour of orpiment

हरिलोम - हरिलोम कपिलकेशः (Indu.Ah.U.24.33) - Tawny coloured hair

हर्ष - हर्षः उल्सेकः निर्निमित्तं अन्यस्य दोषोत्पादनेन आत्मनः प्रीतिजननं वा (Dal.S.Su.1.25.3) हर्षः पुनः उत्कण्ठजननं प्रमदासु एव

(S.Su.15.4.1) हृषितात्मा चिन्तादिरहितः सन्तुष्टात्मा हृष्टतुष्टं सन्तोषम् (Chandra.Ah.U.4.22) - Exhilaration

हर्षः - Tingling sensation,

हर्षणं - Sense of friction

हर्षणं रोम - हर्षणं रोम्णां ऊर्ध्वीभावः(Arun.Ah.Su.12.50) हर्ष रोमहर्ष (Chakra.C.N.3.7) हर्ष झंझणिका इति ख्यात वेदना (Chakra.C.Ci.12.12) - Horripilation

हर्ष दन्त - Gnashing of teeth

हर्ष धमनी - Engorgement of artery

हर्ष पाद - Tingling sensation of foot

हर्ष रोम - Horripilation

हर्षणं अक्षि - Sense of friction in the eye

हसनं अस्थाने - Laughing at inappropriate occation

हस्तः - Hand

हस्तनर्तन - Dancing movement of hand.

हानि - Loss

हारिद्रं - Turmeric colour

हारिद्रत्वं - Turmeric colour

हारिद्रवर्ण - Turmeric colour

हारिद्ररूपदर्शनं - रूपं दृश्यं आकाशं वा प्रदर्श्येत् (Arun. Ah.Sa.5.74) - Sees objects in turmeric yellow colour

हास इच्छा - Fond of laughing

हास्य इच्छा - Fond of laughing

हिंस इच्छा - Fond of torture others

हिक्का - Hiccough

हितोपदेशषु अक्षान्ति - हितस्य गुरुपित्रादेः तेषु अक्षान्तिः असहत्वं तदुपदिष्टं न क्षमता(Arun.Ah.N.2.8) - Intolerance to the advices though it is good.

हिध्मा - Hiccough

हिमः - हमं हिमस्पर्शम् (Vij.M.N.60.4) - Cold touch

हीन - Diminished

हीनवाक् - हीनवचनः स्वल्पवाक (Chandra. Ah.U.3.34) - Less talking

हीनबल - Loss of strength

हीनरूप - Diminished complexion

हीनस्वरः - हीनस्वरः वक्तुं असामर्थ्यम् (Vij.M.N.69.24) हीनस्वरत्वं शब्दनाशत्वं (Dal.S.Su.32.4) - Aphonia

हीनांग दर्शनं - Sees objects as defective organs

हीनोत्तरोष्ठ - हीन उत्तरोष्ठः स्वभावात अल्प ओष्ठः (Dal.S.U.47.22), हीन उत्तरोष्ठं प्रलम्बमान उपरितन ओष्ठं (Vij.M.N.18.21) - Smaller upper lip or drooping of upper lip

हीनोत्साह - Loss of enthusiasm

हुण्डन - हुण्डनं शिरःप्रभृतीनां अन्तःप्रवेशः वक्रत्वं वा, धातूनां अनेकार्थत्वात् । अन्ये तु आहुः - शिरोहुण्डनं केशभूमिस्फुटनम् , शङ्खललाट भेदश्च, नासाहुण्डनं घ्राणनाशः, अक्षिहुण्डनं अक्षिव्युदासः, जत्रुहुण्डनं वक्ष उपरोधः, ग्रीवाहुण्डनं ग्रीवास्तम्भः । (Vij.M.N.22.8) - Tics of the head, Nose, Eye, Jatru or Neck. Otherwise falling of hair or breaking pain in

head especially forehead and temples; Anosmia; intrusion of the eye; Congestion in chest; or Wryneck

हृत् - Heart, Cardia

हृत्कम्प - Tachycardia or palpitation.

हृत् घट्टनं - घट्टनं चलनं (Yog.C.Su.17.101), हृदयं घट्यत अुल्या इव चाल्यते (Yog.C.Su.17.64), घटचते विलोडचते (Gang.C.Su.17.64) - Pressing pain in heart

हृत्क्रोडशूनता - हृत् क्रोडशूनता अन्तस्थ इति पाककृत् क्रोडे शूनता भवति (Chakra.C.Ci.5.45), हृत् क्रोडशूनता हृदयदर स्फीनता (Gang.C.Ci.5.45) - Feeling of emptiness in cardiac region.

हृदयः - Heart

हृदयाशुद्धि - हृदयस्य अशुद्धिः हृदयं पूर्ण इव गुरु इव अपरे (Vac. M.N.2.61) and हृदय अशुद्धिः जाड्यं (Gang.C.Su.16.7) - Feeling of fullness in the epigastric region.

हृदयोत्क्लेश - हृदयोत्क्लेशः हृदयस्थितस्य दोषस्य उपस्थितवमनत्वं इव (Vij. M.N.2.48) - Nausea

हृदयोद्क्लेद - हृदयोत्क्लेदः हृल्लासः अन्ये छर्दिः आहुः (Dal.S.Su.15.14) - Nausea

हृदयोपलेपः - हृदयोपलेपः अन्तर्वक्षस्थ श्लेष्मणैः अन्तर्वक्षादि उपलेपः (Gang.C.N.1.27) - Coating like feeling in heart

हृदिस्थितानि गुह्यानि वाक् - गुह्यानि गोप्यानि (Vij.M.N.18.9) - Reveals even secrets

हृद्रव - हृद्रवः हृदयस्य द्रुतता (Yog.C.Su.20.11), हृदयं द्रवति धावतः धक् धक् करोति (Gang.C.Su. 17.64) and हृद्रवः हृदि कम्पः

(Arun.Ah.Su.11.16) - Tachycardia or palpitation.

हृन्मोह - Bradycardia or weak heart beat

हृल्लास - हृल्लास: उपस्थितवमनत्वं इव (Vac.M.N.2.61), हृल्लास: धूत्करणं धुक् धुक् इति लोके (Dal.S.Ci.34.6), हृल्लास:हृदयात् ईषत् व्यथासहितात् लवणपानीय उद्गिरण (Hem.Ah.Su.4.17), हृल्लास:उद्वमनं इव अनुभव: उद्वमनं हृदयस्य (Arun.Ah.N.11.51) - Nausea

हृल्लासक - Nausea

हृल्लासिका - Nausea

हृल्लेप - हृल्लेपः श्लेष्म हृदयलिप्तत्वम् (Hem.Ah.N.2.21) - Coating like feeling in heart

हृष्टरोमा - Horripilation

ह्रस्व दर्शनं - ह्रस्वदर्शिनी अल्पदर्शिनी (Arun.Ah.U.12.15) - Objects look small in size.

ह्रस्वं महत् दर्शनं - Sees object in magnificient form

ह्रस्वं वृद्ध दर्शनं - Sees object in magnificient form

ह्रास दृष्टिमण्डल - ह्रस्वः ह्रस्वसंस्थाना (Arun.Ah.U.12.15) - Small size of pupil.

ह्रीक्षय - ह्री लज्जा, क्षय: रहित:(Arun.Ah.N.2.42) – Lack of Shyness

शुद्धिपत्र

अक्षान्ति हितोपदेशेषु - Intolerance to advices

अक्षुत् - Loss of hunger

अग्लानिः - Slight peace

अङ्गगन्धं - - Indistinct bad smell of body

कर्कशता - Roughness

कार्कश्य - Roughness

गोमूत्रसमगन्ध - Smell of cows urine

गोपुच्छाकृति - Projection resembles the tail of Cow

गौरचामरगौर दर्शनं - Sees objects white, resembles bunch of tail of Chamari deer

घट्टन हृदयं - घट्टनं चलनं (Yog.C.Su.17.101), हृदयं घट्यत अङ्गुल्या इव चाल्यते (Yog.C.Su.17.64)

बुद्धिनाश - Loss of intelligence

भ्रंश - भ्रंशः बहिर्गमनम् (Dal.S.N.8.6) - Prolapse

भ्रमण पाद - Unsteady foot

सूचिभि तुद्यमानेन इव - Needling pain

परिशिष्ट

जडता - जडता निष्पन्दता (Dal.S.K.4.37) अकर्मण्यत्वं (Vij.M.N.25.10) जाड्यं ज्ञानभ्रंशः (Hem.Ah.Su.7.64) जाड्यः जडतां देहवाक्कायमन चेष्टार्थानां असामर्थ्यं (Chandra.Ah.N.2.21) जडता प्रज्ञाहीनत्वं (Hem.Ah.Su.5.28) = Less activity of body, speech and mind.

Dr. Semeer's
PERFECT PUBLICATIONS

Published as a part of the Navathi Celebrations of
VPSV Ayurveda College Kottakkal